

ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΟΙ ΓΟΝΕΪΚΟΙ ΡΟΛΟΙ ΣΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΒΡΕΦΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ**

Ανωγειανάκη Ευανθία γκ 5337

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Δρ. Κουκούλη Σοφία

Ηράκλειο Κρήτης

2020

Ευχαριστίες

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε σε διάρκεια ενός έτους με μεγάλη προσωπική προσπάθεια εξαιτίας του ιδιαίτερα αυξημένου φόρτου εργασίας μου. Στην προσπάθεια αυτή όμως, συνέβαλαν σημαντικά αρκετοί άνθρωποι τους οποίους αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω. Ευχαριστώ ιδιαίτερα την επιβλέπουσα Επίκουρη Καθηγήτρια Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου, κυρία Κουκούλη Σοφία για την επιστημονική υποστήριξη, την πολύτιμη καθοδήγηση και εμπιστοσύνη που μου έδειξε όλο αυτό το διάστημα.

Ευχαριστώ όλους τους γονείς του δείγματος που προθυμοποιήθηκαν να συμμετάσχουν στην έρευνα, καθώς και όλες τις παιδαγωγούς, φίλες και συναδέλφους μου για την προθυμία και την πολύτιμη βοήθεια που προσέφεραν στην κατανομή και συλλογή των ερωτηματολογίων. Επίσης, ευχαριστώ για την υποστήριξη την αγαπημένη μου αδερφή Ζαφειρία. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τον σύντροφο μου Στράτο, για τη συμπαράσταση, την ενθάρρυνση και την ανατροφοδότηση που μου παρείχε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

	ΣΕΛ.
Ευχαριστίες.....	2
Ευρετήριο πινάκων.....	6
Περίληψη.....	8
Εισαγωγή	10

Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 Η σύγχρονη οικογένεια.....	14
1.2 Η οικογένεια ως σύστημα.....	16
1.3 Η κοινωνικοποίηση – κοινωνικοί ρόλοι.....	17
1.4 Γονεϊκοί ρόλοι – γονεϊκότητα.....	18
1.5 Θεωρίες για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού – συναισθηματικός δεσμός και με τους δύο γονείς.....	21

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΈΜΦΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Έμφυλα στερεότυπα – προκαταλήψεις.....	24
2.2 Θεωρία κοινωνικής απόδοσης.....	25
2.3 Έμφυλα στερεότυπα.....	26
2.4 Έμφυλες κοινωνικές ταυτότητες.....	26
2.5 Έμφυλοι διαχωρισμοί στο περιβάλλον κατά την ανατροφή του παιδιού.....	27
2.6. Κατανομή των ευθυνών και των ρόλων μέσα στην οικογένεια.....	30

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΪΚΩΝ ΡΟΛΩΝ - ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

3.1 Εξισορρόπηση εργασιακής και οικογενειακής ζωής.....	32
3.2 Μετάβαση του ατόμου στο γονεϊκό ρόλο.....	37

3.3 Ο ρόλος των Κοινωνικών Υπηρεσιών και των Κοινωνικών Λειτουργών στη στήριξη της οικογένειας.....	39
---	----

Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Σκοπός της έρευνας.....	42
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	42
4.3 Το ερευνητικό εργαλείο.....	42
4.4 Περιγραφή και επιλογή δείγματος.....	44
4.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	44
4.6 Στατιστική ανάλυση δεδομένων.....	46

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

5.1.1 Κοινωνικό – δημογραφικά στοιχεία του δείγματος.....	47
5.1.2 Περιγραφή χαρακτηριστικών της οικογένειας προέλευσης του δείγματος.....	49
5.1.3 Έμφυλοι διαχωρισμοί στην οικογένεια προέλευσης	50
5.1.4 Η σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα κατά την εγκυμοσύνη και τη βρεφική ηλικία.....	53
5.1.5 Έμφυλοι διαχωρισμοί στις οικιακές εργασίες και τη φροντίδα παιδιών.....	54
5.1.6 Αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων.....	57
5.1.7 Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.....	58
5.1.8 Ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία.....	59
5.2 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ.....	60
5.2.1 Φύλο και εργασία.....	60
5.2.2 Σχέση φύλου και εργασιακής απασχόλησης με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....	62
5.2.3 Σχέση ηλικίας, χρονικού διαστήματος συμβίωσης και αριθμού παιδιών με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....	63
5.2.4 Σχέση φύλου και συμμετοχής σε καθημερινές ανάγκες του παιδιού.....	64

5.2.5 Σχέση εισοδήματος και επίπεδου εκπαίδευσης των ερωτώμενων και των γονέων τους με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....	66
5.2.6 Σχέση φύλου και απόψεων σχετικά με την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία.....	67

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος.....	69
6.2 Η κατανομή των ρόλων και τα έμφυλα στερεότυπα στην οικογένεια προέλευσης των ερωτώμενων και στη δική τους οικογένεια	70
6.3 Αντιλήψεις για τους γονεϊκούς ρόλους και την ισότητα των φύλων.....	71
6.4 Συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.....	72
6.5 Ανάγκη στήριξης των γονεϊκών ρόλων από την πολιτεία.....	73
6.6 Περιορισμοί της έρευνας.....	74
BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	81

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

<i>Πίνακας 1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος.....</i>	<i>48</i>
<i>Πίνακας 2. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα</i>	<i>49</i>
<i>Πίνακας 3. Περιγραφή χαρακτηριστικών της οικογένειας προέλευσης του δείγματος.....</i>	<i>50</i>
<i>Πίνακας 4. Έμφυλοι διαχωρισμοί στην οικογένεια προέλευσης.....</i>	<i>52</i>
<i>Πίνακας 5. Βαθμός αυστηρότητας των γονέωντους</i>	<i>53</i>
<i>Πίνακας 6. Συμμετοχή συντρόφου/πατέρα στην φροντίδα και στο μέγλωμα του παιδιού.....</i>	<i>54</i>
<i>Πίνακας 7.Κατανομή των ευθυνών για διάφορες εργασίες στην οικογένεια.....</i>	<i>55</i>
<i>Πίνακας 8. Αντιλήψεις του δείγματος για τους ρόλους στην οικιακή φροντίδα.....</i>	<i>56</i>
<i>Πίνακας 9. Οι αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων.....</i>	<i>58</i>
<i>Πίνακας 10. Συνολικό σκορ αποτελεσμάτων των αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων.....</i>	<i>61</i>
<i>Πίνακας 11. Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής μετά τον ερχομό των παιδιών.....</i>	<i>59</i>
<i>Πίνακας 12. Απόψεις των ερωτώμενων για την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία.....</i>	<i>60</i>
<i>Πίνακας 13. Σχέση φύλου και εργασιακής απασχόλησης.....</i>	<i>61</i>
<i>Πίνακας 14. Σχέση φύλου και είδους απασχόλησης.....</i>	<i>61</i>
<i>Πίνακας 15. Σχέση φύλου και εργασιακής σχέσης.....</i>	<i>61</i>
<i>Πίνακας 16. Σχέση φύλου και ωρών απουσίας από το σπίτι λόγω εργασίας.....</i>	<i>62</i>
<i>Πίνακας 17. Συσχέτιση φύλου με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....</i>	<i>62</i>
<i>Πίνακας 18. Συσχέτιση εργασιακής απασχόλησης με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....</i>	<i>63</i>
<i>Πίνακας 19. Συσχέτιση ηλικίας, χρονικού διαστήματος συμβίωσης και αριθμού παιδιών με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.....</i>	<i>64</i>
<i>Πίνακας 20. Σχέση φύλου και συμμετοχή σε καθημερινές ανάγκες του παιδιού.....</i>	<i>65</i>

Πίνακας 21. Σχέση φύλου και ευκολίας αντικατάστασης συντρόφου για τη φροντίδα του βρέφους.....	66
Πίνακας 22. Συσχέτιση αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων με το εισόδημα.....	66
Πίνακας 23. Συσχέτιση των αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων με το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων του δείγματος και της οικογένειας προέλευσης.....	67
Πίνακας 24. Συσχέτιση φύλου με τις απόψεις για την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία.....	68

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΣΚΟΠΟΣ: Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η διερεύνηση των γονεϊκών ρόλων σε οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας της πόλης του Ηρακλείου. Στόχος ήταν να μελετηθεί η κατανομή των ρόλων και η ύπαρξη ή όχι στερεοτυπικών αντιλήψεων.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ: Η έρευνα ήταν ποσοτική και η συλλογή των στοιχείων έγινε με χρήση ερωτηματολογίου. Το δείγμα αποτελούνταν από 151 γονείς (με ίση περίπου κατανομή ως προς το φύλο) οι οποίοι είχαν παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας και φοιτούσαν σε δημόσιους παιδικούς σταθμούς της πόλης του Ηρακλείου. Η στατιστική ανάλυση και επεξεργασία των δεδομένων έγινε με τη χρήση του προγράμματος SPSS.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ: Η έρευνα έδειξε ότι οι γονείς του δείγματος μοιράζονταν τις ευθύνες σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με την οικογένεια προέλευσής τους. Όμως οι αντιλήψεις τους αναφορικά με την ισότητα των φύλων είναι μάλλον παραδοσιακές. Το φύλο, η ηλικία, το εισόδημα, το επίπεδο εκπαίδευσης των ίδιων και του πατέρα τους, βρέθηκε ότι επιδρούν στις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων. Τέλος, επιβεβαιώθηκε η ανάγκη των γονέων για υποστήριξη στα καθήκοντα και στους ρόλους που καλούνται να αναλάβουν με τον ερχομό του παιδιού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ: Τα στερεότυπα του φύλου διατηρούνται σε μέτριο βαθμό στις οικογένειες του Δήμου Ηρακλείου, ωστόσο οι γονείς τείνουν να μοιράζονται περισσότερο τη φροντίδα των παιδιών και την οικονομική διαχείριση των εσόδων-εξόδων της οικογένειας σε σχέση με παλαιότερες εποχές. Φάνηκε επίσης ότι υπάρχει δυσκολία εναρμόνισης της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και των δύο γονέων. Συνεπώς, η πολιτεία θα πρέπει να προωθεί πολιτικές εκπαίδευσης και υποστήριξης των οικογενειών με μέτρα που να επιτρέπουν και να ενθαρρύνουν μεγαλύτερη συμμετοχή και των πατέρων στην οικιακή φροντίδα/φροντίδα των παιδιών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: οικογένεια, γονεϊκοί ρόλοι, παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, ισότητα των φύλων, κατανομή ρόλων, στερεότυπα φύλου

PARENTAL ROLES IN FAMILIES OF NEWBORN OR PRESCHOOL CHILDREN AT THE MUNICIPALITY OF HERAKLION

ABSTRACT

OBJECTIVE: The purpose of this study was to investigate parental roles in households with infants and preschool children in the city of Heraklion. The aim was to study the distribution of roles and the existence or not of stereotypical perceptions.

METHODOLOGY: The study was quantitative and the data were collected using a questionnaire. The sample consisted of 151 parents (with approximately equal gender distribution) who had infants and preschool children and attended public kindergartens in Heraklion. Statistical analysis was performed using SPSS.

RESULTS: Our research has shown that the respondents in the sample shared more responsibilities compared to their family of origin and that the parents of the sample had rather traditional perceptions of gender equality. Gender, age, income, level of education (both of themselves and their father's), were found to influence perceptions of gender equality. Finally, the need of the parents to get support to perform the tasks and new roles after the child's arrival to the family was confirmed.

CONCLUSIONS: Gender stereotypes are moderately maintained in the families of Heraklion Municipality; however parents tend to share more child care and financial management of family income-expenditure than older times. It also appeared to be difficult to reconcile family and professional life of both parents. Therefore, the state should promote parent's education and support policies with measures to enable and encourage greater participation of fathers in home and child care.

KEYWORDS: Family, parental roles, infants and preschool children, gender equality, gender distribution, gender stereotypes

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία, διερευνά τους γονεϊκούς ρόλους σε οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας καθώς οι γονείς με την απόκτηση των παιδιών καλούνται να αναλάβουν για πρώτη φορά νέους ρόλους. Οι γονεϊκοί ρόλοι στην οικογένεια, αποτελούν ένα σημαντικό ζήτημα της σύγχρονης εποχής, στην οποία γυναίκες και άνδρες καλούνται να αναλάβουν πολλαπλούς ρόλους. Επιπλέον, η οικογένεια επιδρά σημαντικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, καθώς η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη συντελείται ήδη σε μεγάλο βαθμό, από τη βρεφική και προσχολική ηλικία της ζωής του ανθρώπου. Η ανάπτυξη αυτή, καθορίζεται από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, της ταυτότητας του φύλου αλλά και τις διαπροσωπικές σχέσεις του ατόμου με το περιβάλλον, ενώ επηρεάζεται από τις αλληλεπιδράσεις του με σημαντικούς ανθρώπους γύρω του, όπως είναι για παράδειγμα η οικογένεια αλλά και το σχολείο. Ωστόσο, η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου δεν σταματά στην παιδική ηλικία, αλλά συνεχίζεται κατά τη διάρκεια όλης της υπόλοιπης ζωής του (Culkin & Perrotto, 2008).

Η διατήρηση των παραδοσιακών ρόλων των δύο φύλων μέσα στην οικογένεια, οι οποίοι βασίζονται στο πατριαρχικό μοντέλο, έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη κοινωνία και στο σύστημα της οικογένειας. Εμποδίζουν την επαγγελματική ανέλιξη των συντρόφων και δημιουργούν μη ρεαλιστικές υψηλές προσδοκίες σε σχέση με το ρόλο του φροντιστή με αποτέλεσμα αυξημένο στρες, επιπτώσεις στην υγεία τους, στη σχέση μεταξύ των συντρόφων κλπ. Συνεπώς, άνδρες και γυναίκες θα πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τη σημασία του σεβασμού των δικαιωμάτων τους και τη σημαντικότητα του μοιράσματος των ευθυνών του σπιτιού και της φροντίδας των παιδιών. Απαιτείται επίσης, να είναι σε θέση και οι δύο σύντροφοι να αμφισβητήσουν μορφές συμπεριφορών που παραπέμπουν σε πατριαρχικό μοντέλο, το οποίο ενισχύει τις ανισότητες. Σύμφωνα με την Παππά, (2017), οι «σημαντικοί άλλοι» άνθρωποι οι οποίοι συναναστρέφονται με άτομα που ασκούν το ρόλο του γονέα, συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση στάσεων και συμπεριφορών που αφορούν το γονεϊκό ρόλο.

Στη σύγχρονη εποχή, οι γονεϊκοί ρόλοι επιβάλλεται να αντιμετωπίζονται ισότιμα από την κοινωνία, να κατανέμονται ισότιμα οι ευθύνες της οικιακής εργασίας αλλά και της φροντίδας των παιδιών μέσα στην οικογένεια. Η δημιουργία υγιών οικογενειακών σχέσεων αποσκοπεί στην προαγωγή της σωματικής και ψυχικής υγείας, ώστε να είναι σε θέση το ζευγάρι να ανταπεξέλθει με επάρκεια στους

πολλαπλούς ρόλους που καλείται να αναλάβει. Οι γονεϊκοί ρόλοι, τόσο της μητέρας όσο και του πατέρα, δεν είναι καθοριστικοί μόνο για την υγιή ανάπτυξη των παιδιών αλλά και ολόκληρου το συστήματος της οικογένειας. Συνεπώς, απαιτείται επαναπροσδιορισμός των ρόλων, αποδομώντας τις στερεοτυπικές αντιλήψεις παλαιότερων εποχών με τους παραδοσιακούς ρόλους στην οικογένεια.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη: το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει τρία κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στις θεωρητικές προσεγγίσεις της σύγχρονης οικογένειας, στις έννοιες της κοινωνικοποίησης και των κοινωνικών ρόλων, των γονεϊκών ρόλων, της γονεϊκότητας, καθώς επίσης γίνεται αναφορά στη σημαντικότητα της ανάπτυξης συναισθηματικού δεσμού του βρέφους και με τους δύο γονείς. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στα στερεότυπα, στις προκαταλήψεις, στις έμφυλες κοινωνικές ταυτότητες, στον έμφυλο διαχωρισμό της ανατροφής των παιδιών στην οικογένεια και στη σχολική κοινότητα, καθώς επίσης και στην κατανομή των ρόλων, αναφορικά με τη φροντίδα και την οικιακή εργασία στη σύγχρονη οικογένεια. Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στη μετάβαση του ατόμου στο γονεϊκό ρόλο, τις ανάγκες στήριξης που δημιουργούνται από τους νέους ρόλους που προκύπτουν με τον ερχομό του παιδιού στην οικογένεια και πώς αυτές θα πρέπει να καλύπτονται από την πολιτεία, προκειμένου να υπάρχει εξισορρόπηση εργασιακής και οικογενειακής ζωής

Στο β' ερευνητικό μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η μελέτη του δείγματος οικογενειών του δήμου Ηρακλείου και αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνεται αναλυτικά η μεθοδολογία της έρευνας, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα περιγραφικής στατιστικής. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τη συζήτηση και τα συμπεράσματα της έρευνας. Τέλος, υπάρχει παράρτημα, όπου παρατίθεται το εργαλείο το οποίο χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων της παρούσας εργασίας.

Αξίζει να αναφερθεί, πως στο σχεδιασμό και στην οργάνωση της παρούσας εργασίας έγινε προσπάθεια εντοπισμού σχετικά σύγχρονης βιβλιογραφίας. Ωστόσο, η διερεύνηση των γονεϊκών ρόλων στη σύγχρονη οικογένεια έχει αρχίσει να μελετάται τα τελευταία χρόνια, με αποτέλεσμα να μην έχουν διερευνηθεί επαρκώς οι σύγχρονοι γονεϊκοί ρόλοι, ενώ δεν υπάρχει μεγάλη βιβλιογραφική κάλυψη του ζητήματος στην Ελλάδα. Στην ελληνική βιβλιογραφία διαπιστώνεται σημαντικό κενό σχετικά με τη μελέτη των σύγχρονων γονεϊκών ρόλων σε γονείς παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, ενώ δεν βρέθηκαν ερευνητικές εργασίες που να συνδέουν τις αναμνήσεις που έχουν οι γονείς από την κατανομή των ρόλων και των ευθυνών στην οικογένεια

προέλευσης, με την κατανομή των ρόλων και των ευθυνών που έχουν οι ίδιοι στη δική τους στην οικογένεια. Στη διεθνή βιβλιογραφία παρατηρείται επίσης περιορισμένος αριθμός ερευνών που έχουν ως δείγμα τους γονείς και ιδιαίτερα τον πατέρα, αναφορικά με τον γονεϊκό τους ρόλο. Συνεπώς, η παρούσα εργασία επιχειρεί να συμβάλει στη διερεύνηση των γονεϊκών ρόλων στις σύγχρονες οικογένειες με παιδιά βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, εφόσον η βιβλιογραφική ανασκόπηση έδειξε ότι τα σχετικά ερευνητικά δεδομένα είναι ελλιπή. Παρόλα αυτά, απαιτείται περαιτέρω συνεχής διερεύνηση των γονεϊκών ρόλων και των αντιλήψεων των συντρόφων αναφορικά με την ισότητα, ώστε να διαπιστωθεί σε ποιο βαθμό έχουν αλλάξει οι ρόλοι και οι αντιλήψεις των γονέων σε σχέση με παλαιότερες εποχές.

Α΄:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΓΟΝΕΪΚΟΤΗΤΑΣ

1.1 Η Σύγχρονη οικογένεια

Η οικογένεια, αναμφισβήτητα είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κοινωνικούς θεσμούς, ο οποίος με όποια μορφή κι αν εμφανίζεται, υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες, καθώς αποτελεί την κυριότερη μορφή οργάνωσης στη ζωή του ανθρώπου (Τσαούσης, 2006). Είναι ένας κοινωνικός θεσμός, δηλαδή ένα σύστημα κοινωνικών αλληλεπιδράσεων με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους ατομικής και συλλογικής συμπεριφοράς με σκοπό την επίτευξη σημαντικών κοινωνικών σκοπών. Είναι επίσης, ένας νομικός θεσμός που προσδιορίζεται μέσα από διατάξεις του οικογενειακού δίκαιου, προβλέποντας νομικούς κανόνες και συνέπειες που διέπουν τις σχέσεις της οικογένειας (π.χ μεταξύ συζύγων ή γονέων – τέκνων κλπ.). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός δεν ταυτίζεται απόλυτα με τον νομικό θεσμό και μεταβάλλεται με τη πάροδο του χρόνου (Μουσούρου, 2005).

Με το πέρασμα του χρόνου, η οικογένεια έχει υποστεί σημαντικές αλλαγές, ιδίως στις σύγχρονες κοινωνίες του δυτικού κόσμου εξαιτίας των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών, ηθικών και πολιτιστικών εξελίξεων της ανθρωπότητας (Ρήγα, 2006). Οι αλλαγές αυτές συμβαίνουν με διαφορετικούς ρυθμούς και διαφορετική έκταση, ανάλογα με την πολιτισμική-ιστορική πορεία της κάθε χώρας. Σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι (Κορωναίου, 2007), σε χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης παρατηρούνται βασικές τάσεις οι οποίες δείχνουν τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην οικογενειακή δομή και στις σχέσεις των δύο φύλων. Ενδεικτικά παρατείθενται ορισμένες από αυτές τις αλλαγές:

- Αυξανόμενη συμμετοχή των μητέρων με παιδιά μικρής ηλικίας στην αγορά εργασίας.
- Μεγαλύτερη συμμετοχή των πατέρων στην ανατροφή των παιδιών και στις οικιακές υποχρεώσεις της «πυρηνικής οικογένειας» των οποίων τα μέλη συγκατοικούν.

- Μείωση του αριθμού των γάμων και αύξηση των ελεύθερων συμβιώσεων και ενώσεων.
- Αύξηση των διαζυγίων και των χωρισμών.
- Μείωση των συνολικών αριθμών γεννήσεων και αύξηση των αριθμών των παιδιών, τα οποία γεννιούνται εκτός γάμων.

Στην Ελλάδα, η μορφή και η λειτουργία της οικογένειας αλλάζει με αργούς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια (Ρήγα, 2012). Για παράδειγμα, το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης που αποτελεί μια νέα μορφή συμβίωσης ζευγαριών με απλές διαδικασίες σύναψης και λύσης, ψηφίστηκε στην Ελλάδα το 2008 (ν.3719/2008), ενώ το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών ψηφίστηκε μόλις το 2015 (ν.4356/2015). Η ελληνική κοινωνία μετασχηματίζεται διαχρονικά και η οικογένεια εξελίσσεται σταδιακά περνώντας από τρεις φάσεις: α) από τη δομή της αγροτικής κοινωνίας, όπου οι ατομικές ανάγκες ταυτίζονται και ικανοποιούνται μέσα από τις ανάγκες της ομάδας, β) έπειτα εισέρχεται στην ανάπτυξη της βιομηχανίας, όπου η κοινωνία οργανώνεται βιομηχανικά και η οικογένεια αποκτά πυρηνική μορφή και η εκτεταμένη οικογένεια διασπάται σε πολλές συζυγικές οικογένειες με οικονομικές δραστηριότητες, γ) η σύγχρονη οικογένεια περνάει σταδιακά στην ύστερη νεωτερικότητα, όπου οι ατομικές ανάγκες ικανοποιούνται μέσα από εναλλακτικές μορφές γάμου και οικογένειας (Muncie, et al. 2009). Η μετάβαση από το παραδοσιακό στο μοντέρνο μοντέλο ζωής της ελληνικής κοινωνίας, με τις κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές, την επικράτηση των ατομικιστικών αξιών και της αυτονομίας των ατόμων συνέβαλαν σημαντικά στην αλλαγή της μορφής και του ρόλου της οικογένειας (Ρήγα, 2012). Συμπερασματικά, τα κριτήρια με βάση τα οποία ορίζεται η οικογένεια αλλάζουν με τη πάροδο του χρόνου μέσα στην ίδια πολιτισμική ομάδα. Τα κριτήρια δηλαδή αυτά, δεν είναι ούτε παγκόσμια, ούτε διαχρονικά τα ίδια σε μια συγκεκριμένη πολιτισμική ομάδα. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν περιπτώσεις, όπου κριτήρια τα οποία θεωρούνται σημαντικά για τη συγκρότηση της οικογένειας δεν ισχύουν σε όλες τις εποχές και σε όλες τις κοινωνίες, όπως για παράδειγμα, η συγκατοίκηση των μελών, το κριτήριο της οικονομικής συνεργασίας καθώς και το κριτήριο της σεξουαλικής συμπεριφοράς των συντρόφων (Μοριχοβίτης, 2001).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι υπάρχουν έντονοι προβληματισμοί που αφορούν τη μεταμόρφωση βασικών δομικών και λειτουργικών στοιχείων της οικογενειακής ζωής. Σύμφωνα με την Κατάκη (2018), οι νέες μορφές συμβίωσης οι οποίες απορρέουν από την συγκατοίκηση ζευγαριών χωρίς γάμο, τα διαζύγια, τους διαπολιτισμικούς γάμους,

την απόκτηση παιδιών από διαφορετικούς συντρόφους, τις τεκνοθεσίες, τη χρήση νέων τεχνολογιών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, καθώς και τη σταδιακή αναγνώριση κοινωνικών δικαιωμάτων στα ομοφυλόφιλα ζευγάρια, καθιστούν επιτακτική την ανάγκη δημιουργίας νέων ορισμών, αναφορικά με την οικογένεια και την οικογενειακή ζωή. Συνεπώς, στη σύγχρονη εποχή που διανύουμε υπάρχουν πολλές διαφορετικές μορφές οικογένειας και δεν είναι εύκολο να δοθεί ένας ορισμός, ο οποίος να καλύπτει όλες τις μορφές που ενδέχεται να υπάρχουν.

1.2 Η οικογένεια ως σύστημα

Η συστημική προσέγγιση της οικογένειας δίνει έμφαση στον αυτοπροσδιορισμό της οικογένειας από τα ίδια τα μέλη της, δηλαδή σε αυτό που θεωρούν τα ίδια τα άτομα ως οικογένεια, εφόσον τα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι ίδιοι για να ορίσουν την οικογένεια τους, δε συνάδουν πάντα με τη βιολογικά οριοθετημένη οικογένεια ή με την οριοθέτηση που γίνεται από το νόμο (Παπαδιώτη-Αθανασίου, 2000). Σύμφωνα με τη συστημική θεωρία της οικογένειας, η οικογένεια είναι ένα σύστημα που έχει τη δική του ταυτότητα. Το σύστημα της οικογένειας δεν περιλαμβάνει μόνο τα μέλη της, αλλά κυρίως τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μελών της. Συνεπώς, το σύστημα της οικογένειας αποτελείται από διάφορα υποσυστήματα, όπως είναι το συζυγικό, το γονεϊκό, το αδελφικό υποσύστημα και το υποσύστημα των παιδιών. Αυτά τα υποσυστήματα εκπληρώνουν συγκεκριμένες λειτουργίες, προκειμένου να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι μέσα στην οικογένεια. Μέσα στο σύστημα της οικογένειας, δημιουργείται συνεξάρτηση της συμπεριφοράς ανάμεσα στα μέλη, με αποτέλεσμα η συμπεριφορά κάθε μέλους να επηρεάζει τη συμπεριφορά του άλλου. Επιπρόσθετα, εκτός από το οικογενειακό σύστημα, υπάρχουν και άλλα συστήματα όπως π.χ το σχολείο, η εκκλησία, μία κοινωνική υπηρεσία κλπ που επιδρούν με το δικό τους τρόπο στην οικογένεια (Δημοπούλου, 2011). Συνεπώς, η ίδια η οικογένεια ως σύστημα, αποτελεί υποσύστημα κάποιου ευρύτερου συστήματος με το οποίο αλληλοεπηρεάζεται. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η δομή της οικογένειας μπορεί να αλλάξει (π.χ να γίνει μονογονεϊκή μετά από διαζύγιο) κατά τη διάρκεια της ζωής της, ενώ το σύστημα της οικογένειας ανεξάρτητα από τη μορφή της περιλαμβάνει δικά του χαρακτηριστικά, δικούς του ρόλους και κανόνες, και τείνει να αναπτύσσεται με τρόπο που ανταποκρίνεται στις ανάγκες των μελών της (Τσαμπαρλή, 2004).

1.3 Η κοινωνικοποίηση - κοινωνικοί ρόλοι

Η οικογένεια όπως αναφέρθηκε παραπάνω, επιτελεί πολλαπλές λειτουργίες και εκτός από την κοινωνική οργάνωση και τη βιολογική αναπαραγωγή, είναι ένα πλαίσιο φροντίδας και κοινωνικοποίησης των παιδιών (Στρατηγάκη, 2006). Η κοινωνικοποίηση είναι μία διαδικασία, κατά την οποία το άτομο αποκτά μία κοινωνική υπόσταση και μία ταυτότητα. Συνεπώς, αναφέρεται στην κοινωνική και όχι στην αναπαραγωγική διαδικασία ενός συνόλου. Οι δύο κύριες πηγές κοινωνικοποίησης του ατόμου είναι η οικογένεια και η εκπαίδευση. Όμως το άτομο κοινωνικοποιείται και με τις δικές του ενέργειες, καθώς δεν είναι μόνο παθητικός δέκτης αλλά διαθέτει μηχανισμούς ανάδρασης κατατάσσοντας τον εαυτό του σε ομάδες και κατηγορίες, όπου το ίδιο επιθυμεί να ανήκει. Σημειώνεται, ότι ανάδραση είναι η ικανότητα ενός συστήματος να ρυθμίζει τη μελλοντική συμπεριφορά, σύμφωνα με την παρελθούσα εμπειρία. Επομένως, η κοινωνικοποίηση είναι μία αμφίδρομη διαδικασία που σχετίζεται με τους ρόλους που κατέχει το άτομο σε ένα σύστημα σχέσεων (Τσαούσης, 2006).

Αξίζει να αναφερθεί, ότι η κοινωνικοποίηση αρχίζει ήδη από την προσχολική ηλικία, όπου τα παιδιά κοινωνικοποιούνται στο πλαίσιο των βρεφονηπιακών σταθμών. Όμως, ο εαυτός δεν σταθεροποιείται στην παιδική ηλικία και η κοινωνικοποίηση είναι μία διαρκής διαδικασία που συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. Για παράδειγμα οι φοιτητές κοινωνικοποιούνται μέσα στα εκπαιδευτικά ιδρύματα, οι σύντροφοι μέσα στη νέα τους οικογένεια, οι νέοι στους χώρους εργασίας τους κλπ. Οι άνθρωποι στις κοινωνικές τους σχέσεις αλληλεπιδρούν μέσω των ρόλων. Ο ορισμός ενός ρόλου εξαρτάται από το ρόλο ενός άλλου, δηλαδή φοιτητές - καθηγητές, οι σύντροφοι μεταξύ τους κλπ (Hughes, 2014). Παράλληλα, κάθε άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του, μετακινείται από μία θέση σε μία άλλη και συμπεριφέρεται με τον αντίστοιχο τρόπο. Η συμπεριφορά αυτή δεν είναι τυχαία, αλλά αναμενόμενη. Συνεπώς, κοινωνικός ρόλος είναι η συμπεριφορά που αναμένεται από τον κάτοχο μίας θέσης και αποτελεί ένα κανονιστικό πρότυπο. Η θέση όμως αυτή μπορεί να αντιστοιχεί σε πολλαπλούς ρόλους. Επομένως, κάθε άτομο κατά τη διάρκεια της ζωής του κατέχει αρκετές θέσεις και είναι φορέας πολλαπλών ρόλων, οι οποίοι μπορεί να είναι αντιφατικοί μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να προκύπτει εσωτερική σύγκρουση των ρόλων αυτών. Για το λόγο αυτό, είναι σημαντικό πως αντιλαμβάνεται το ίδιο το άτομο το ρόλο του κανονιστικού πρότυπου, αλλά και πώς

εκφράζει προσωπικά το ίδιο το άτομο το ρόλο που του έχει αποδοθεί (Τσαούσης, 2006).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί πως κάθε άνθρωπος εφαρμόζει με διαφορετικό τρόπο τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τους ρόλους του π.χ δεν αντιμετωπίζουν το γονεϊκό ρόλο με τον ίδιο τρόπο όλα τα ζευγάρια ή δεν αντιμετωπίζουν με τον ίδιο τρόπο όλοι οι καθηγητές τους φοιτητές, ωστόσο οι ρόλοι τους παραμένουν οι ίδιοι (Hughes & Kroehler, 2014).

1.4 Γονεϊκοί ρόλοι - γονεϊκότητα

Ο άνθρωπος όπως προαναφέρθηκε καλείται να αναλάβει πολλαπλούς ρόλους στη σύγχρονη εποχή. Μεταξύ αυτών είναι ιδιαίτερα σημαντικός ο ρόλος του γονιού (Γεωργίου, 2012). Σύμφωνα με τους Muncie, et al., (2009:231), «ο όρος του ρόλου, αναφέρεται στις κοινωνικές προσδοκίες και στις επιταγές που απορρέουν μέσα από τις διάφορες κοινωνικές ή εργασιακές θέσεις. Όταν ο άνθρωπος καλείται να αναλάβει μία νέα κοινωνική θέση, όπως αυτή του πατέρα ή της μητέρας, η κοινωνική του συμπεριφορά διαμορφώνεται σύμφωνα με τις κοινωνικές επιταγές, ανάλογα με τον τρόπο που θα πρέπει να συμπεριφέρονται όσοι καταλαμβάνουν αυτή τη θέση».

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, φαίνεται πως ο γονεϊκός ρόλος είναι μια πολυδιάστατη έννοια και ως προς την επάρκειά του δεν έχει σαφή εννοιολογικό προσδιορισμό, καθώς υπάρχει μειωμένη ερευνητική και εμπειρική μελέτη στη σύγχρονη εποχή και υπάρχει δυσκολία στον ακριβή προσδιορισμό του. Ορισμένα κοινά αποδεκτά χαρακτηριστικά της θετικής γονεϊκής συμπεριφοράς τα οποία εντοπίζονται στη βιβλιογραφία είναι η φροντίδα, το αίσθημα της ασφάλειας, η σταθερότητα, η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και η παροχή κατάλληλων ερεθισμάτων για την ομαλή ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού (Αγγελή & Βλαχογιάννη, 2014). Οι βασικότερες πτυχές του γονεϊκού ρόλου, είναι η φροντίδα και η παροχή στήριξης και καθοδήγησης για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Συνεπώς, ο γονεϊκός ρόλος περιλαμβάνει τη γονεϊκή φροντίδα, η οποία αναφέρεται στην ικανοποίηση της ανάγκης του παιδιού για αγάπη και ασφάλεια. Εμπεριέχει ζεστασιά, αποδοχή, στήριξη, θετική εμπλοκή του γονιού στην ανατροφή και ανταπόκριση στις ανάγκες του παιδιού. Περιλαμβάνει επίσης, τη δημιουργία ενός ασφαλούς δεσμού του παιδιού με το γονιό, τόσο με τη μητέρα όσο και με τον πατέρα (στο Επταήμερος & Αγγελή, 2015).

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, η γονεϊκή συμπεριφορά απαιτείται να παρέχει στα παιδιά προστασία από κάθε είδους κίνδυνο και προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού όπως ορίζει η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία επικυρώθηκε στην Ελλάδα με τον Νόμο 2101/1992. Η γονεϊκή συμπεριφορά μπορεί να επιδράσει σημαντικά, είτε θετικά είτε αρνητικά, στη γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Πιο συγκεκριμένα, η αρνητική επίδραση της γονεϊκής συμπεριφοράς προς το παιδί συμβάλλει στην ανάπτυξη ψυχικών διαταραχών του παιδιού, στη δυσκολία ανταπόκρισης στις απαιτήσεις του σχολικού περιβάλλοντος, στην εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών και στον κοινωνικό αποκλεισμό του. Αντίθετα, η θετική επίδραση της γονεϊκής συμπεριφοράς προς το παιδί με την έννοια της θετικής γονεϊκότητας, αναγνωρίζεται ως συμπεριφορά η οποία βασίζεται στην προώθηση δράσεων προς το συμφέρον του παιδιού και εμπεικλείει την παροχή φροντίδας και ενδυνάμωσης σε ένα περιβάλλον χωρίς βία, όπου παρέχεται αναγνώριση και καθοδήγηση, ενώ παράλληλα θεσπίζονται όρια, τα οποία επιτρέπουν την ολόπλευρη και θετική ανάπτυξη του παιδιού (Παππά, 2006). Ωστόσο, παράγοντες που επηρεάζουν τη γονεϊκότητα είναι οι κοινωνικο – οικονομικοί παράγοντες, δηλαδή το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, το εισόδημα της οικογένειας, το επάγγελμα των γονέων κλπ, καθώς επίσης και το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζει η οικογένεια, οι αντιλήψεις σχετικά με την ισότητα των φύλων αλλά και η ηλικία του παιδιού, βάσει της οποίας καθορίζονται οι προσδοκίες των γονέων από το παιδί (Hoff et al., 2002).

Στο πλαίσιο του Γνωσιακού/Συμπεριφοριστικού μοντέλου σχετικά με τις γονεϊκές συμπεριφορές, οι Azar & Weinzierl, (2005) αναφέρουν ότι οι γονείς έχουν κάποιες προσδοκίες από το παιδί, τις οποίες οι ίδιοι θεωρούν ως κατάλληλη συμπεριφορά και πηγάζουν από την κοινωνικοποίηση των ίδιων ως προς τους γονεϊκούς ρόλους, ενώ συντονίζουν τις αντιδράσεις τους σύμφωνα με αυτές τις προσδοκίες. Αναφέρουν ότι για το ρόλο των γονέων απαιτούνται γνώσεις, προκειμένου να είναι σε θέση οι ίδιοι οι γονείς να αντιδρούν κατάλληλα. Επίσης, περιέγραψαν ορισμένες δεξιότητες που χρειάζεται να διαθέτουν οι γονείς, για να θεωρείται επαρκής ο γονεϊκός τους ρόλος. Οι δεξιότητες αυτές αφορούν δεξιότητες επικοινωνίας για εποικοδομητικό διάλογο, για επίλυση προβλημάτων, λήψη αποφάσεων κλπ. Επιπλέον, περιγράφουν ένα μοντέλο γονεϊκών συμπεριφορών, όπου ορίζουν τις έννοιες των «γονεϊκών σχημάτων» ως δυσλειτουργικές δομές γνώσης, οι οποίες περιλαμβάνουν μη ρεαλιστικές προσδοκίες από τα παιδιά. Οι προσδοκίες αυτές προέρχονται από αντιλήψεις των ίδιων με κυρίαρχο χαρακτηριστικό των

έλεγχο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι γονείς να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην επίλυση προβλημάτων, αρνητικές δυσλειτουργικές εκτιμήσεις των ίδιων για τη συμπεριφορά του παιδιού και γενικότερα δυσλειτουργικές γονεϊκές συμπεριφορές με αποτέλεσμα το αυξημένο στρες και την κοινωνική τους απομόνωση (Azar & Weinzierl 2005).

Η σχέση παιδιού - γονέα αποτελεί το σταθερό σημείο αναφοράς του παιδιού και η ευημερία των παιδιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την σχέση αυτή. Η καλλιέργεια ενσυναίσθησης και σεβασμού των παιδιών από την προσχολική ακόμα ηλικία μέσα στο σύστημα της οικογένειας, προς τους το συνάνθρωπο, τα ζώα και το περιβάλλον, κρίνεται αναγκαία καθώς συμβάλλει στις υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις που δύναται να αναπτύξει το παιδί με τους γύρω του (Μαλικιώτη – Λοϊζου, 2001). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το παιδί χρειάζεται τα όρια, τη σταθερότητα αλλά και την αυτονομία αρχικά μέσα στο περιβάλλον της οικογένειας και αργότερα στο σχολείο, για να καταφέρει να αισθανθεί ασφάλεια και να αναπτύξει παράλληλα προσωπικές αξίες και κοινωνική ευθύνη. Η έλλειψη ορίων και η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ γονέων-φροντιστών και παιδιού αλλά και ολόκληρου του οικογενειακού συστήματος, καθιστούν δυσλειτουργική την οικογένεια με αρνητικό αντίκτυπο και στις σχέσεις του με άλλα πρόσωπα εκτός από την οικογένεια (Πουλόπουλος, 2001). Αντίθετα, όταν στην οργάνωση της οικογένειας υπάρχει αμοιβαία υποστήριξη, ουσιαστική επικοινωνία και ομαδική εργασία μεταξύ των μελών, ενώ παράλληλα υπάρχουν σαφή, ευέλικτα όρια και υπεύθυνη ανάληψη ρόλων, τότε τα μέλη αναπτύσσουν ανθεκτικότητα και ικανότητα να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις και τις δυσκολίες που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της ζωής τους (Βεργέτη, 2009).

Σημειώνεται, πως η έννοια του ρόλου αφορά την απόδοση ευθυνών μεταξύ των μελών της οικογένειας. Όταν κάθε μέλος της οικογένειας γνωρίζει το ρόλο του και αναλαμβάνει τις ευθύνες που συνεπάγονται με το ρόλο αυτό, υπάρχει καλύτερη και ουσιαστικότερη επικοινωνία μεταξύ των μελών, με αποτέλεσμα να αποφεύγονται παρεξηγήσεις και συγκρούσεις που καθιστούν δυσλειτουργικές τις οικογένειες (Δημοπούλου, 2011). Συμπερασματικά, οι γονείς οφείλουν να ικανοποιούν τις ανάγκες του παιδιού για αγάπη, ασφάλεια, συναισθηματική στήριξη και εκπαίδευση, θεσπίζοντας παράλληλα τους κανόνες της οικογένειας (Αγγελή & Βλαχογιάννη, 2014), ενώ στη συγκρότηση της οικογένειας, ανεξάρτητα από τη μορφή της, έχει μεγάλη σημασία η αντίληψη δράσεων ισότητας εκ μέρους των μελών της

οικογένειας, γιατί μέσω αυτής της αντίληψης διαμορφώνονται κοινωνικοί ρόλοι και καλλιεργούνται ή εξαλείφονται τα στερεότυπα (Δεληγιάννη κ.α, 2008).

1.5 Θεωρίες για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού – συναισθηματικός δεσμός με τους δύο γονείς

Η προσωπικότητα του παιδιού επηρεάζεται ήδη από τις πρώτες κοινωνικές σχέσεις μετά τη γέννησή του. Ο Erikson διατύπωσε τη θεωρία σχετικά με την ανάπτυξη της προσωπικότητας και έδωσε έμφαση στην ταυτότητα του ατόμου, δηλαδή στην σταθερή αίσθηση του εαυτού και της αυτοαντίληψης. Υποστήριξε ότι η ανάπτυξη της προσωπικότητας, περνάει οκτώ στάδια σε όλη τη διάρκεια της ζωής, στα οποία καλείται να αντιμετωπίσει ορισμένες αναπτυξιακές κρίσεις. Η επιτυχής αντιμετώπιση αυτών των κρίσεων βοηθά στην ανάπτυξη μιας υγιούς ταυτότητας, ενώ η ανεπιτυχής αντιμετώπιση τους είναι δυνατόν να επιφέρει προβλήματα στην προσωπικότητα και στην κοινωνική προσαρμογή του ατόμου. Η θεωρία αυτή εστιάζει στις αναπτυξιακές ομοιότητες των ανθρώπων σε κάθε ένα από αυτά τα στάδια, αλλά υπάρχουν επίσης και πάρα πολλές διαφορές οι οποίες καθιστούν τον καθένα μοναδικό. Άλλοι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι υποστηρίζουν πως έπειτα από μελέτη των ατομικών διαφορών των παιδιών, η προσωπικότητα του ατόμου επηρεάζεται από το κοινωνικό περιβάλλον και τις εσωτερικές δυνάμεις, δηλαδή την ιδιοσυγκρασία του παιδιού και κυριαρχείται από πεποιθήσεις που έχει για τον εαυτό του ήδη από τον πρώτο χρόνο της ζωής του (Perrotto, Culkin & Perrotto, 2008).

Προκειμένου να γίνει κατανοητή η κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη της προσωπικότητας των παιδιών, απαιτείται να αναφερθεί η θεωρία δεσμού - προσκόλλησης των γονέων/φροντιστών με το βρέφος. Σύμφωνα με τον Holmes (2009), ο ψυχαναλυτής J. Bowlby ανέπτυξε τη θεωρία της προσκόλλησης, αναλύοντας κυρίως τη σχέση μητέρας – παιδιού ως φροντιστή του. Σύμφωνα με την θεωρία αυτή το βασικό κίνητρο της συμπεριφοράς των βρεφών είναι η αναζήτηση εγγύτητας και ασφάλειας με το πρόσωπο που το φροντίζει. Η θεωρία της προσκόλλησης υποστηρίζει ότι ανάλογα την ανταπόκριση που δείχνει η μητέρα στις ανάγκες του βρέφους δημιουργούνται οι «τύποι προσκόλλησης», οι οποίοι αποτελούν αντιδράσεις προσαρμογής του βρέφους στη συμπεριφορά της μητέρας ή του φροντιστή. Οι τύποι προσκόλλησης που αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι ο ασφαλής, ο αποφευκτικός, ο αμφιθυμικός και ο αποδιοργανωμένος τύπος προσκόλλησης του βρέφους με το γονέα/φροντιστή. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, όπως

υποστηρίζει ο Bowlby, το βρέφος αποκτά εμπειρίες μέσα από τη φροντίδα που του παρέχεται, οι οποίες διαμορφώνουν εσωτερικές αναπαραστάσεις του εαυτού και των σχέσεων με τους άλλους και από αυτές επηρεάζονται οι στάσεις και οι προσδοκίες για τις μελλοντικές του σχέσεις. Τα παιδιά με ασφαλή τύπο προσκόλλησης με τους γονείς τους, διαθέτουν περισσότερη αυτοπεποίθηση αργότερα όταν έρθουν αντιμέτωπα με νέα περιβάλλοντα και νέες καταστάσεις που δεν τους είναι οικείες. Ενώ αντίθετα, τα παιδιά που δεν προσκολλώνται με ασφάλεια, δυσκολεύονται να συσχετιστούν με τους άλλους και φοβούνται το άγνωστο. Όταν οι γονείς ή το πρόσωπο που το φροντίζει ανταποκρίνεται και καθησυχάζει το παιδί με σταθερό και ήρεμο τρόπο, καλλιεργείται μέσα του η εμπιστοσύνη για φροντίδα και προστασία, με αποτέλεσμα να δημιουργείται μία βάση για υγιή κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη. Συνεπώς, ο συναισθηματικός δεσμός των γονέων με το βρέφος αρχίζει να δημιουργείται ήδη από τη στιγμή της γέννησης και όπως προαναφέρθηκε επηρεάζει αργότερα την κοινωνική και συναισθηματική προσαρμογή του παιδιού. (Culkin & Perrotto, 2008).

Τέλος, κρίνεται απαραίτητο να τονιστεί η σημαντικότητα του ενεργού ρόλου του πατέρα τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, όσο και κατά τη διάρκεια του τοκετού και της ανατροφής του παιδιού. Μέσα από σύγχρονες έρευνες γίνεται προσπάθεια να κατανοηθεί πως ο ρόλος του πατέρα και η ενεργή εμπλοκή του στη φροντίδα και γενικά στη ζωή του παιδιού, από τη βρεφική ακόμα ηλικία, είναι το ίδιο σημαντικός με το ρόλο της μητέρας και μπορεί να παρέχει πολλαπλά οφέλη για όλο το σύστημα της οικογένειας (Muncie, et al, 2008). Στη βιβλιογραφία παλαιότερων εποχών ο συναισθηματικός δεσμός εστιάζεται στη σχέση βρέφους - μητέρας, λόγω της κυοφορίας και του θηλασμού του βρέφους, όμως η σύγχρονη διεθνής βιβλιογραφία αναγνωρίζει τη σημαντικότητα ανάπτυξης συναισθηματικού δεσμού του βρέφους και με τον πατέρα προτείνοντας εναλλακτικούς τρόπους, όπως τη βρεφική χειροπρακτική. Η βρεφική χειροπρακτική είναι μία τεχνική με την οποία δίνεται η δυνατότητα και στους πατέρες να συνδεθούν με το βρέφος από τη στιγμή της γέννησης, συμβάλλοντας θετικά στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών τους (Keller, 2014). Πιο συγκεκριμένα, η τεχνική αυτή περιλαμβάνει κινήσεις - μαλάξεις στο βρέφος, οι οποίες έχουν τις ρίζες τους στην Ινδική και στη Σουηδική μάλαξη, στη γιόγκα και στη ρεφλεξολογία και χρησιμοποιείται σε χώρες του εξωτερικού με σκοπό τη δημιουργία συναισθηματικού δεσμού πατέρα-βρέφους (IAIM, 2005).

Αξίζει να αναφερθεί, πως ένας σημαντικός παράγοντας στη διαμόρφωση ασφαλούς δεσμού φροντιστή – βρέφους είναι το κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή η κοινωνική στήριξη του συντρόφου, εκ μέρους σημαντικών άλλων όπως π.χ φίλων, συγγενών κλπ, αλλά και επαγγελματιών υγείας από τη στιγμή της γέννησης και κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ζωής του παιδιού. Αντίθετα η έλλειψη κοινωνικής στήριξης των γονέων ή φροντιστών, μπορεί να επηρεάσει αρνητικά τη δημιουργία ασφαλούς δεσμού μεταξύ αυτών και του παιδιού, με αποτέλεσμα αρνητικό αντίκτυπο στην αυτοεκτίμηση του βρέφους, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο θα σχετίζεται με τους άλλους ως ενήλικας όπως αναφέρθηκε παραπάνω (Davies, 2005). Συνεπώς, «η δημιουργία ενός δεσμού αγάπης με τους γονείς είναι ζωτικής σημασίας για όλους τους τομείς ανάπτυξής του» (Παππά, 2008:124) και ο τρόπος που σχετίζεται το παιδί με τους γονείς του ή σημαντικούς άλλους στη ζωή του (όχι μόνο με τη μητέρα), - από τη βρεφική ακόμα ηλικία -, πιθανόν να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο θα σχετιστεί με άλλους αργότερα ως ενήλικας.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΕΜΦΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

2.1 Στερεότυπα – προκαταλήψεις

Τα στερεότυπα αναφέρονται στο αίσθημα αποδοχής ή απόρριψης ενός ατόμου ή μιας ομάδας, το οποίο προέρχεται από μία εμπειρία που προκαλεί μία συγκεκριμένη συναισθηματική αντίδραση και στη συνέχεια αυτή η αντίδραση αναλύεται βάση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που μπορεί να έχει, παραβλέποντας άλλες διαστάσεις. Με αφορμή αυτή την εμπειρία γίνεται κατηγοριοποίηση των ατόμων και δημιουργούνται συγκεκριμένες στάσεις (δηλαδή απόψεις, συναισθήματα και αντιδράσεις, οργανωμένα γύρω από ένα θέμα). Οι στάσεις αυτές, με τη σειρά τους οδηγούν στη διαμόρφωση των προκαταλήψεων (Κανδυλάκη, 2008). Προκατάληψη είναι μία γενικευμένη αρνητική στάση προς τα μέλη μίας κοινωνικής ομάδας που βασίζεται αποκλειστικά σε χαρακτηριστικά όπως είναι για παράδειγμα η θρησκεία, οι σεξουαλικές προτιμήσεις, το φύλο, η εθνικότητα, η ηλικία κλπ, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη και άλλοι παράγοντες (Culkin & Perrotto, 2008). Με άλλα λόγια, προκατάληψη είναι οι πρόωροι χαρακτηρισμοί και τα συμπεράσματα ενός ατόμου, μίας ομάδας ή ενός αντικειμένου λόγω της προέλευσης, εξωτερικής εμφάνισης ή του τρόπου με τον οποίο συμπεριφέρεται, χωρίς να υπάρχουν δικαιολογημένες και λογικές ενδείξεις (Αναγνωστοπούλου κ.α, 2008). Συμπερασματικά, τα στερεότυπα είναι αυθαίρετες γενικεύσεις που έχουν σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία πεποιθήσεων ότι όλοι οι οποίοι ανήκουν σε μία κατηγορία και ενδεχομένως έχουν κάποιες ομοιότητες μεταξύ τους, αναμένεται να έχουν την ίδια συμπεριφορά και τα ίδια ακριβώς χαρακτηριστικά. Συνεπώς, τα στερεότυπα αφορούν γενικευμένες πεποιθήσεις αναφορικά με τα χαρακτηριστικά κάποιας ομάδας που συνεπάγονται αρνητικές κυρίως στάσεις και δημιουργία προκαταλήψεων (Κανδυλάκη, 2008).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η δημιουργία προκαταλήψεων και στερεότυπων είναι μία σύνθετη διαδικασία που συντελείται ήδη από τη παιδική ηλικία με αποτέλεσμα τη δημιουργία κοινωνικών ανισοτήτων και διακρίσεων, δηλαδή άδικων συμπεριφορών προς ένα άτομο ή προς μία ομάδα ατόμων (Thomson, 2012). Οι κοινωνικές ανισότητες και οι διακρίσεις, οι οποίες δημιουργούνται από τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις μπορεί για παράδειγμα να βασίζονται στο φύλο,

στην εθνικότητα, την ηλικία, το βάρος, το επάγγελμα, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη θρησκεία κλπ, με αποτέλεσμα τα άτομα να βιώνουν αδικίες με αδικαιολόγητη έννοια άλλων, να καταστρατηγούνται τα δικαιώματά τους ή ακόμα να οδηγούνται σε κοινωνικό αποκλεισμό, λόγω της διαφορετικότητάς τους σε σχέση με τις κυρίαρχες ομάδες γύρω τους. Τέλος, τα στερεότυπα αφορούν κυρίως αρνητικές, ουδέτερες ή θετικές αντιλήψεις που εδραιώνονται και μετατρέπονται σε προκαταλήψεις, οι οποίες έχουν πάντα αρνητικές επιπτώσεις, ακόμα και αν είναι θετικές και εμποδίζουν την ολόπλευρη ανάπτυξη και την ελεύθερη έκφραση του ατόμου (Αναγνωστοπούλου κ.α, 2008).

2.2 Θεωρία κοινωνικής απόδοσης

Τα παιδιά από μικρή ηλικία, για να κατανοήσουν τον κόσμο καλύτερα εισπράτουν επιφανειακά τα μηνύματα με απλουστευμένο τρόπο, ανάλογα δηλαδή σε ποια ομάδα ανήκουν (αγόρια – κορίτσια) και σύμφωνα με τις στάσεις που έχει η οικογένεια τους ως προς το φύλο τους. Επιπλέον, επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό και από τις στάσεις που έχουν αντίστοιχα οι φίλοι, το σχολείο, η τηλεόραση μέσω των διαφημίσεων, τα παιδικά κινούμενα σχέδια κλπ. Μέσα από αυτές τις επανειλημμένες διαστρεβλωμένες εικόνες με τις οποίες έρχονται σε επαφή τα παιδιά, κατασκευάζονται τα στερεότυπα και εγκαθίστανται στο μυαλό τους με αποτέλεσμα να λειτουργούν στη συνέχεια αυτόματα και να επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους σε όλους τους τομείς (Αναγνωστοπούλου κ.α, 2008).

Για να γίνουν κατανοητοί οι μηχανισμοί κοινωνικής κατασκευής των στερεοτύπων, περιγράφεται παρακάτω συνοπτικά η θεωρία της κοινωνικής απόδοσης, την οποία διατύπωσε ο ψυχολόγος Harold Kelly. Η θεωρία της κοινωνικής απόδοσης του Kelly, της ερμηνείας του τρόπου δηλαδή, με τον οποίο οι άνθρωποι κρίνουν τις αιτίες της συμπεριφοράς, αναφέρει συνοπτικά ότι οι μηχανισμοί κατασκευής στερεοτύπων αφορούν την ανάγκη κατανόησης της πραγματικότητας με την ερμηνεία τους μέσα από την απόδοση απλοϊκών αιτίων για τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν γύρω τους. Αυτή η διαδικασία ερμηνείας της συμπεριφοράς του ατόμου και της συμπεριφοράς των άλλων, είναι μία σύνδεση ατομικών παραγόντων (εσωτερικών αιτίων δηλαδή, όπως π.χ. ο χαρακτήρας, οι ικανότητες κλπ) και περιβαλλοντικών παραγόντων (περιβαλλοντικές συνθήκες). Η ερμηνεία αυτή ενδέχεται να είναι είτε θετική, είτε αρνητική. Οι αποδόσεις των ερμηνειών επηρεάζουν τα συναισθήματα του ατόμου, τις πεποιθήσεις και τη συμπεριφορά του

προς τους άλλους και αντικατοπτρίζουν στερεότυπα, με αποτέλεσμα να διαστρεβλώνουν την ορθή κρίση του. Συνεπώς, οι κρίσεις είναι εσφαλμένες και έχουν δυσμενή αποτελέσματα στη ζωή των ατόμων (Culkin & Perrotto, 2008).

2.3 Έμφυλα στερεότυπα

Έμφυλα στερεότυπα αποτελούν οι απόψεις για ένα άτομο ή μία ομάδα, οι οποίες εδραιώνονται κατά τη διάρκεια της κοινωνικοποίησης του ατόμου, ανάλογα με το φύλο. Διαμορφώνεται δηλαδή σταδιακά, μία εσωτερικευμένη αντίληψη στο άτομο ως προς τις συμπεριφορές που θεωρούνται κατάλληλες ή μη, για τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα (Martin, 1999).

Έμφυλες στερεοτυπικές αντιλήψεις για παράδειγμα, αποτελούν οι πεποιθήσεις ότι οι γυναίκες είναι πιο ευαίσθητες, στοργικές, έχουν πιο καλούς τρόπους, είναι υπάκουες, είναι καλύτερες στην ανατροφή και τη φροντίδα των παιδιών σε σχέση με τους άντρες κλπ. Στερεοτυπικές αντιλήψεις για τους άντρες είναι π.χ. ότι οι άντρες ενδεχομένως να θεωρούνται ανταγωνιστικοί, πιο δυνατοί, να θεωρείται ότι έχουν πιο ηγετικό χαρακτήρα, ότι είναι καλύτεροι στα μαθηματικά, πιο τολμηροί, πιο εγωϊστές από τις γυναίκες κλπ. Ειδικότερα, η έκθεση του παιδιού στα έμφυλα στερεότυπα από τις μικρές ηλικίες της ζωής, καλλιεργούν ένα συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και δράσης του ατόμου, ο οποίος συνεχίζεται στην ενήλικη ζωή και συνήθως, αυτός ο παγιωμένος τρόπος σκέψης, είναι δύσκολο να αλλάξει. Ωστόσο, τα στερεότυπα και αυτές οι αντιλήψεις είναι δυνατό να καταπολεμηθούν και να αλλάξουν, μέσα από συστηματική προσπάθεια, με τις κατάλληλες συνθήκες, με αναγνώριση των δικαιωμάτων όλων των ανθρώπων χωρίς διακρίσεις, με σεβασμό στη διαφορετικότητα, με καλλιέργεια της ενσυναίσθησης, με έμφαση στο σύνολο της προσωπικότητας του ατόμου και όχι στα διαφορετικά χαρακτηριστικά του, με αλληλεπίδραση των ατόμων μεταξύ τους, με ενδυνάμωση και πίστη στον εαυτό και τις ικανότητες των ατόμων (Αναγνωστοπούλου κ.α, 2008).

2.4 Έμφυλες κοινωνικές ταυτότητες

Εκτός από τους βιολογικούς παράγοντες που καθορίζουν το φύλο (βιολογικό φύλο), υπάρχουν και οι κοινωνικοί παράγοντες που όπως προαναφέρθηκε, συμβάλλουν στη διαμόρφωση της ταυτότητας του φύλου (κοινωνικό φύλο). Ένας ευρέως αποδεκτός ορισμός για την ταυτότητα του κοινωνικού φύλου, όπως

αναφέρεται στο εγχειρίδιο της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας κατά των διακρίσεων (2010:109), είναι «η εσωτερική και εξωτερική εμπειρία που βιώνει βαθιά μέσα του κάθε πρόσωπο για το φύλο του, η οποία δύναται ή όχι να αντιστοιχεί στο γενετικό του φύλο, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής αίσθησης του σώματος (που μπορεί να περιλαμβάνει σε περίπτωση ελεύθερης επιλογής, τροποποίηση της εμφάνισης του σώματος ή των λειτουργιών του με ιατρικά, χειρουργικά ή άλλα μέσα) και άλλων εκδηλώσεων του φύλου, συμπεριλαμβανομένης της ένδυσης, της ομιλίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών κίνησης ή ενέργειας». Ο ορισμός αυτός προέρχεται από τις αρχές σχετικά με την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στον γενετήσιο προσανατολισμό και στην ταυτότητα του φύλου. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, ο ρόλος του κοινωνικού φύλου περιγράφεται από τις κοινωνικές επιστήμες ως ένας συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς ανδρών ή γυναικών που παρατηρείται σε μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή σε ένα σύστημα. Αναφέρεται στα χαρακτηριστικά και την συμπεριφορά που προσδιορίζουν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις για την ταυτότητα ενός ατόμου, π.χ. οι γυναίκες μαγειρεύουν και καθαρίζουν το σπίτι, ενώ οι άνδρες επισκευάζουν τα αυτοκίνητα.

Συμπερασματικά, η έννοια του φύλου πέρα από τη βιολογική του διάσταση είναι μία κοινωνική κατασκευή, η οποία καθορίζεται από τις κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις μιας κοινωνίας. Η έμφυλη ταυτότητα αναφέρεται εκτός από το βιολογικό φύλο, στην έκφραση φύλου, την ταυτότητα φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων (Νάτση & Παπά, 2019).

2.5 Έμφυλοι διαχωρισμοί στο περιβάλλον κατά την ανατροφή του παιδιού

Εκτός από την κοινωνία που συμβάλλει στη διαμόρφωση της κοινωνικής κατασκευής του φύλου, σημαντική είναι και η συμβολή της οικογένειας η οποία με τη σειρά της επηρεάζεται από τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου. Η βασική ιεραρχική δομή της οικογένειας, φαίνεται ότι επηρεάζεται από το φύλο, τη γενιά και την ηλικία αποδίδοντας αντίστοιχους ρόλους στην οικογένεια. Η ταυτότητα του φύλου, δηλαδή η γνώση αν το άτομο είναι γυναίκα ή άντρας, αναπτύσσεται ήδη από την προσχολική ηλικία, δηλαδή από την ηλικία των τριών ετών και επηρεάζεται από κοινωνικές συμπεριφορές και έμφυλα στερεότυπα (Culkin & Perrotto, 2008). Τα κορίτσια αφομοιώνουν κάποια χαρακτηριστικά στη συμπεριφορά τους μέσα από την ταύτιση με τις μητέρες τους ή άλλες γυναικείες φιγούρες και αντίστοιχα το ίδιο συμβαίνει και με τα αγόρια. Αυτή η ταύτιση των παιδιών με τους γονείς του ίδιου

φύλου, ενθαρρύνεται συνήθως από την οικογένεια και την κοινωνία που παρακινούν αυτές τις συμπεριφορές (Hughes, 2014). Πιο συγκεκριμένα, από τις μικρές ακόμα ηλικίες των παιδιών, τους αποδίδονται ρόλοι ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο, μέσω των οποίων μαθαίνουν σταδιακά να αποδέχονται τις διακρίσεις και την καταπίεση που αυτοί προάγουν.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τις αντιλήψεις του περιβάλλοντος στο οποίο μεγαλώνει ένα κορίτσι, ενδεχομένως να ακούει θετικά σχόλια για την ομορφιά του, δέχεται σεξιστικά σχόλια για το ντύσιμο του, παρακολουθεί διαφημίσεις και σειρές με γυναίκες που ασχολούνται αποκλειστικά με το μαγείρεμα, μαθαίνει από την οικογένειά του, αλλά και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ότι τα κορίτσια είναι πιο αδύναμα, πιο συναισθηματικά από τα αγόρια ή ασπάζονται την άποψη ότι ο άντρας είναι η «κεφαλή» του σπιτιού ή αξίζει περισσότερο σεβασμό κλπ. Από την άλλη, καθώς μεγαλώνει ένα αγόρι ενδέχεται να ακούει πως είναι πιο δυνατό, ότι δεν είναι σωστό να κλαίει, ότι τα αγόρια τα καταφέρνουν καλύτερα στα μαθηματικά κλπ, ενώ παράλληλα ενισχύεται η σύναψη ερωτικών σχέσεων του αγοριού από νεαρή ηλικία προς ένδειξη του ανδρισμού του και προβάλλονται από μέσα μαζικής ενημέρωσης ή υποδεικνύεται από το περιβάλλον του, το γυναικείο σώμα ως σεξουαλικό αντικείμενο. Σε αυτές τις δύο περιπτώσεις, και τα δύο παιδιά μεγαλώνοντας, έρχονται αντιμέτωπα καθημερινά με τα έμφυλα στερεότυπα, διαμορφώνοντας τις αντιλήψεις και το χαρακτήρα τους σε ένα οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο, όπου τους αποδίδονται βιολογικά και φυσικά χαρακτηριστικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, για παράδειγμα, τα παιδιά να αποδέχονται τη βία ως μέσο επιβολής και υπεροχής του ανδρικού φύλου.

Η κοινωνική κατασκευή του φύλου εξυπηρετεί αργότερα την άσκηση της πατριαρχικής εξουσίας, δηλαδή την εξουσία των ανδρών προς τις γυναίκες με αποτέλεσμα να υπάρχουν σημαντικές έμφυλες ανισότητες. Αυτές οι ανισότητες, προσδίδουν δευτερεύουσα θέση των γυναικών στη κοινωνία, όπου είτε αναγκάζονται να εξαρτώνται από τους άντρες τους ή το κράτος πρόνοιας, είτε αναγκάζονται να καταβάλουν υπερπροσπάθεια προκειμένου να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στους πολλαπλούς τους ρόλους, π.χ εργάζονται, ενώ παράλληλα επωμίζονται το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του νοικοκυριού και των παιδιών (Kantzara, 2006).

Σύμφωνα με τη φεμινιστική προσέγγιση της οικογένειας, μέσα στη παραδοσιακή οικογένεια ασκείται πατρική εξουσία, διαμορφώνονται οι ταυτότητες του φύλου κατά την κοινωνικοποίηση των παιδιών, ενώ εγκαθιδρύεται ο ανδρικός έλεγχος της σεξουαλικότητας των γυναικών, με αποτέλεσμα ο θεσμός του γάμου να

συντελεί στην καταπίεση και στην άνιση κατανομή των ευθυνών μέσα στην οικογένεια σε βάρος των γυναικών. Επιπλέον, ο παραδοσιακός θεσμός του γάμου έχει συμβάλλει στην κατασκευή της θηλυκότητας και της αρρενωπότητας, ενισχύοντας τις ατομικιστικές ανάγκες. Οι φεμινιστικές προσεγγίσεις της οικογένειας, υποστηρίζουν ότι απαιτούνται εναλλακτικές μορφές αντιμετώπισης των ανθρώπινων αναγκών με περισσότερο συλλογικούς τρόπους (Στρατηγάκη, 2006).

Η καταπολέμηση των στερεότυπων αντιλήψεων για το ρόλο των φύλων ξεκινά μέσα από την οικογένεια όπως και αν αυτή ορίζεται, αλλά και μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία ήδη από την προσχολική ηλικία (Δεληγιάννη κ.α., 2008). Τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου, όπως προαναφέρθηκε ξεκινούν ήδη από την προσχολική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, από τη βρεφική ακόμα ηλικία γίνεται διαχωρισμός μεταξύ αγοριών και κοριτσιών μέσω των παιχνιδιών και των χρωμάτων. Διαχωρίζονται τα παιχνίδια και τα χρώματα σε αγορίστικα και κοριτσίστικα και αναπαράγεται η εσφαλμένη αντίληψη ότι τα αγόρια και τα κορίτσια είναι τελείως διαφορετικά μεταξύ τους. Αποδίδονται στα παιδιά με αυτόν τον τρόπο, εντελώς διαφορετικοί ρόλοι με βάση το φύλο τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την ενίσχυση των παιδιών από το οικείο περιβάλλον τους, προς διάφορες κατευθύνσεις ανάλογα με το φύλο τους, με αποτέλεσμα να προδιαγράφονται οι μελλοντικές τους δεξιότητες, τα ταλέντα και τα ενδιαφέροντα τους, χωρίς να τους δίνεται η δυνατότητα να βιώσουν άλλες εμπειρίες, να εκφραστούν ελεύθερα και να καλλιεργήσουν άλλες πτυχές των ικανοτήτων τους. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η επιτυχία σε συγκεκριμένους τομείς και οι επαγγελματικές επιλογές των νέων αργότερα, επηρεάζεται βαθύτατα από τους έμφυλους διαχωρισμούς και τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου κατά τη κοινωνικοποίηση τους από τις μικρές ακόμα ηλικίες (Κογγίδου, 2015).

Η οικογένεια και το σχολικό περιβάλλον διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και στη διαίωνιση των στερεοτύπων. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης εκτός από την οικογένεια είναι και το σχολείο, γίνεται εμφανής η σημαντικότητα της συμβολής των παιδαγωγών και των εκπαιδευτικών προσχολικής και σχολικής ηλικίας, με τη συνεργασία σχολείου – οικογένειας, προκειμένου να συνειδητοποιούνται τα στερεότυπα αυτά. Να κατανοήσουν δηλαδή, τα παιδιά αλλά και οι οικογένειές τους τις αρνητικές επιπτώσεις αναπαραγωγής στερεοτύπων και διακρίσεων τόσο στα ίδια τα παιδιά, όσο και στις επόμενες γενιές με σκοπό την καταπολέμησή τους (Λιμνιάτη, 2010). Επομένως, οι παιδαγωγοί χρειάζεται να καλλιεργούν την εξάλειψη των στερεοτύπων αυτών και όχι την ενίσχυση τους (για παράδειγμα με δραστηριότητες και διαχωρισμό

παιχνιδιών με βάση το φύλο), ενώ ταυτόχρονα να το μεταφέρουν και προς τα παιδιά και προς τις οικογένειές τους με συλλογικές δράσεις προώθησης ισότητας, σεβασμού και συνεργασίας μεταξύ τους, χωρίς διακρίσεις. Για να επιτευχθεί αυτό, απαιτούνται γνώσεις, στήριξη, εκπαίδευση και συνειδητοποίηση των παιδαγωγών, ώστε να είναι σε θέση και οι ίδιοι να προάγουν την ισότητα των φύλων αλλά και να μηύσουν σε αυτήν τα παιδιά και τις οικογένειές τους, αντί να τους δημιουργούν ασυνείδητα τύψεις και ενοχές σχετικά με την ταυτότητα του φύλου τους (Smith & Hung, 2008).

Συμπερασματικά, οι στάσεις του περιβάλλοντος (αναφορικά με τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου), μέσα στο οποίο το παιδί μεγαλώνει και αναπτύσσεται η προσωπικότητά του, επηρεάζουν τις αντιλήψεις του αναφορικά με την ισότητα των φύλων ως ενήλικας. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αντίκτυπος των έμφυλων στερεοτύπων εξυπηρετεί πατριαρχικές αντιλήψεις οι οποίες τοποθετούν τη γυναίκα σε υποδεέστερη θέση μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία, ενώ παράλληλα επιτρέπουν στους δυνατούς να επιβάλλονται στους γύρω τους με έλλειψη σεβασμού των δικαιωμάτων των ανθρώπων, με τρόπους επιζήμιους είτε στη σωματική, είτε στη ψυχολογική τους κατάσταση (Ζαχαριάδου, 2018). Οι πατριαρχικές αντιλήψεις σχετίζονται με στάσεις και συμπεριφορές, που βασίζονται στην άποψη της «φυσικής ανωτερότητας» του άνδρα, με αποτέλεσμα σύμφωνα με αυτή την ιδέα να ιεραρχείται η κοινωνική, οικονομική, και ηθική δομή της κοινωνίας με την κυριαρχία του αρσενικού έναντι του θηλυκού ή οποιασδήποτε άλλης μορφής έκφρασης ή ταυτότητας φύλου. Τέλος, οι επιπτώσεις των έμφυλων στερεοτύπων είναι πολυεπίπεδες και εκτός των άλλων, αποτελούν τη βάση της ενδοοικογενειακής, ενδοσχολικής αλλά και κάθε είδους βίας στην κοινωνία μέσα σε ένα αγώνα υπεροχής του ενός, έναντι του άλλου φύλου. Σε κάθε περίπτωση τα έμφυλα στερεότυπα, όπως προαναφέρθηκε έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνία και απαιτείται προσπάθεια για την εξάλειψή τους (Γαλανού, 2014).

2.6 Κατανομή των ευθυνών και των ρόλων μέσα στην οικογένεια

Χαρακτηριστικό των πατριαρχικών κοινωνιών είναι η άνιση κατανομή ισχύος μεταξύ ανδρών και γυναικών, αποδίδοντας διαφορετικούς ρόλους σε άνδρες και γυναίκες, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να υφίστανται συστηματική καταπίεση (Νάτση & Παπά, 2019). Οι ευθύνες της φροντίδας των παιδιών και της οικιακής εργασίας, (καθαριότητα, μαγείρεμα κλπ), αποδίδονται κυρίως στις μητέρες με βάση τις κυρίαρχες αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να

αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ευθυνών της οικογενειακής ζωής και να επιβαρύνεται περισσότερο η σωματική και ψυχική τους υγεία σε σχέση με τους άνδρες. Επιπλέον, αυτές οι κυριάρχες αντιλήψεις υποβαθμίζουν τις ευθύνες των πατέρων, αναφορικά με τα προβλήματα που δημιουργούνται εξαιτίας της έλλειψης της πατρικής φροντίδας δηλαδή, όταν εκείνοι απέχουν από την καθημερινότητα των παιδιών λόγω της δουλειάς τους, είτε ενώ βρίσκονται στο σπίτι να απέχουν από την ουσιαστική φροντίδα των παιδιών και τις οικιακές εργασίες (Στρατηγάκη, 2006).

Παρά τις μεγάλες κοινωνικές αλλαγές που παρατηρούνται τα τελευταία χρόνια, έχει μελετηθεί ελάχιστα η κατανομή των ρόλων και των οικογενειακών υποχρεώσεων στις Ευρωπαϊκές χώρες. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε φοιτητές του ΤΕΙ Κρήτης (Αλεξανδρίδης, κ.α., 2014) φάνηκε πως οι οικογένειες των σπουδαστών τείνουν να διατηρούν την παραδοσιακή τους μορφή αναφορικά με την κατανομή των ρόλων. Παρόλα αυτά, δεν φαίνεται να έχει διερευνηθεί σε τοπικό επίπεδο η κατανομή των ρόλων σε σύγχρονες οικογένειες, δηλαδή σε γονείς που έχουν αποκτήσει παιδιά τα τελευταία πέντε χρόνια, ανεξάρτητα από την ηλικία των ίδιων και ανεξάρτητα από το νομικό πλαίσιο που διέπει τη συγκατοίκηση τους. Επιπλέον, υπάρχει κενό αναφορικά με την διερεύνηση της ύπαρξης στερεοτυπικών αντιλήψεων κατά το μέγεθος των δικών τους παιδιών.

Σύμφωνα με τον Δείκτη Ισότητας των Φύλων (2015) του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων, φαίνεται ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να αναλαμβάνουν συντριπτικά το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για τη φροντίδα της οικογένειας. Κατά μέσο όρο στην Ε.Ε, το 77 % των γυναικών, μαγειρεύει και εκτελεί καθημερινά οικιακές εργασίες για μία τουλάχιστον ώρα ή και περισσότερο, έναντι του 24 % μόνο των ανδρών. Η ανισότητα σχετικά με την κατανομή του χρόνου στο σπίτι, επεκτείνεται και στις λοιπές κοινωνικές δραστηριότητες.

Γενικότερα, στην Ελλάδα ο καταμερισμός των ρόλων στα πλαίσια της οικογένειας, ακολουθεί τα παραδοσιακά πρότυπα: το νοικοκυριό και η φροντίδα των παιδιών είναι μέρος του μητρικού ρόλου, ενώ ο πατέρας φαίνεται να έχει περισσότερο προσωπικό ελεύθερο χρόνο, δηλαδή χρόνο διασκέδασης σε σχέση με τη μητέρα. Αναφορικά με τη λήψη αποφάσεων, δεν παρατηρείται διαφοροποίηση ως προς το φύλο. Υπάρχουν όμως διαφοροποιήσεις με βάση το φύλο, όσο αφορά τις απόψεις των γονέων για τη μόρφωση και το μελλοντικό επάγγελμα των παιδιών (Γιώτα, 2009).

Τέλος, οι χαρακτηρισμοί που αποδίδουν τα δύο φύλα, στον πατέρα και τη μητέρα είναι σύμφωνοι με τα στερεότυπα του φύλου του κάθε γονέα, καθώς επίσης

και τα παιχνίδια των παιδιών διαχωρίζονται κυρίως με βάση το φύλο, δηλαδή κοριτσίστικα – αγορίστικα (Κογκίδου, 2015). Ωστόσο, σύμφωνα με το Κ.Ε.Θ.Ι. (Κορωναίου, κ.α. (2007) στις Σκανδιναβικές χώρες αλλά και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, υπάρχει μία τάση αύξησης του αριθμού των ανδρών – πατέρων στη συμμετοχή στην ανατροφή των παιδιών και γενικότερα στις οικογενειακές ευθύνες. Σύμφωνα με την ίδια πηγή, αυτό οφείλεται περισσότερο στη σταθερή αργή αλλαγή των παραδοσιακών στερεοτύπων που επηρεάζουν και διαμορφώνουν τους γονεϊκούς ρόλους και την σχέση των ζευγαριών μεταξύ τους, παρά στην εργασιακή απασχόληση των μητέρων.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΪΚΩΝ ΡΟΛΩΝ - ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

3.1 Εξισορρόπηση εργασιακής και οικογενειακής ζωής

Η συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής αποτελεί μια πολιτική που αφορά τις κοινωνικές ανάγκες της σύγχρονης εποχής με σκοπό την προστασία της οικογένειας στο πλαίσιο της ισότητας των φύλων. Με τον όρο συμφιλίωση/εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής νοείται η εξισορρόπηση επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων. Η ισόρροπη, δηλαδή, συμμετοχή τόσο του άνδρα όσο και της γυναίκας στις οικογενειακές ευθύνες, με τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπεται και στους δύο να μπορούν να ανταποκριθούν στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις (Dex et al., 2001). Οι άνδρες και οι γυναίκες στις σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες, όπως αναφέρθηκε εκτενέστερα στα προηγούμενα κεφάλαια, καλούνται να διαδραματίσουν πολλαπλούς ρόλους ως εργαζόμενοι/ες και ως προς τη φροντίδα του σπιτιού και της οικογένειας, με αποτέλεσμα οι ρόλοι αυτοί συχνά να συγκρούονται. Όταν δηλαδή, οι οικογενειακές ευθύνες βαρύνουν περισσότερο τον ένα γονέα, δημιουργείται σύγκρουση των ρόλων, καθώς το άτομο που αναλαμβάνει αυτό το βάρος αδυνατεί να ανταπεξέλθει στους πολλαπλούς ρόλους. Δημιουργούνται εμπόδια στην επαγγελματική του εξέλιξη, αλλά και προβλήματα στο σύστημα της οικογένειας. Συνεπώς, απαιτούνται πολιτικές εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, προκειμένου να παρέχονται ίσες ευκαιρίες και στα δύο φύλα στο χώρο εργασίας και ταυτόχρονα να μοιράζονται οι ευθύνες του σπιτιού και της οικογένειας και στους δύο γονείς.

Ο στόχος της συμφιλίωσης της εργασίας με την οικογένεια, διατυπώθηκε τη δεκαετία του '80, στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών πολιτικών και αφορούσε την ενίσχυση της ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας, ενώ δημιουργήθηκαν προγράμματα με σκοπό τις ίσες ευκαιρίες σε άνδρες και γυναίκες. Ο στόχος των προγραμμάτων αυτών αρχικά, περιελάμβανε την αύξηση συμμετοχής των ανδρών στις οικιακές εργασίες και την δημιουργία δομών φύλαξης των παιδιών. Ο στόχος αυτός αργότερα, συνδέθηκε με την αύξηση της απασχόλησης που ήταν ο οικονομικός

στόχος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα, εστίασαν κυρίως στην ανάπτυξη υποδομών φροντίδας (βρεφονηπιακούς σταθμούς) με σκοπό την αντιμετώπιση των καθηκόντων που επωμίζονταν οι γυναίκες από τη φροντίδα των παιδιών, προκειμένου να μπορούν να εργαστούν. Τα μέτρα αυτά πρόβαλλαν διάφορα πρότυπα έμφυλων σχέσεων μέσα στην οικογένεια και αξίζει να σημειωθεί, ότι διέφεραν από χώρα σε χώρα της Ε.Ε., ως προς το βαθμό που προωθούσαν την ίση κατανομή των εργασιών και της φροντίδας ανάμεσα στους δύο εργαζόμενους γονείς (Στρατηγάκη, 2006:97). Μέχρι πρόσφατα ο προβληματισμός για τη συμφιλίωση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, εστίαζε αποκλειστικά στην οπτική των γυναικών, αφού οι γυναίκες υφίστανται τις μεγαλύτερες συνέπειες των κοινωνικών ρόλων, οι οποίες βασίζονται στα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις σχετικά με το φύλο. Στη σύγχρονη εποχή, καθίστανται αναγκαίες οι νομοθετικές ρυθμίσεις που εξασφαλίζουν την προστασία της οικογένειας με συνδυασμό της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και των δύο γονέων (Γκασούκα, 2008).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθούν τα αποτελέσματα μίας πρόσφατης ειδικής έρευνας για το συνδυασμό οικογενειακής ζωής και εργασίας, που πραγματοποίησε η Ελληνική Στατιστική Αρχή και διεξήχθη παράλληλα με την έρευνα εργατικού δυναμικού κατά το β' τρίμηνο του 2018. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ (2019), η ομάδα στόχου της έρευνας ήταν άνδρες και γυναίκες ηλικίας 18 έως 64 ετών και το ποσοστό απόκρισης ήταν 97.4%. Τα κύρια αποτελέσματα της έρευνας σύμφωνα με την ίδια πηγή, έδειξαν ότι η φροντίδα παιδιών επιβαρύνει κυρίως τις γυναίκες αλλά συμβάλλουν σημαντικά και οι άνδρες, ενώ τα άτομα που αναλαμβάνουν κυρίως τη φροντίδα παιδιών στην οικογένεια, φαίνεται ότι ανήκουν στις ηλικίες 35 έως 44 ετών. Πιο συγκεκριμένα, ένας στους τρεις ερωτηθέντες αναλαμβάνει τη φροντίδα των παιδιών, με το ποσοστό να είναι λίγο υψηλότερο για τις γυναίκες. Επιπρόσθετα, η συγκεκριμένη έρευνα έδειξε ότι 31.9 % του δείγματος, χρησιμοποιεί υπηρεσίες φροντίδας παιδιών, όπως βρεφικούς και παιδικούς σταθμούς, άτομα για τη φύλαξη των παιδιών με αμοιβή και ολοήμερο σχολείο. Σχετικά με τους λόγους μη χρησιμοποίησης υπηρεσιών φροντίδας από τους ερωτώμενους, το 48.7% απάντησε ότι τα καταφέρνουν μόνοι τους ή με τον/την σύντροφο τους, ενώ το 15.6 % του δείγματος, απάντησε ότι τα παιδιά μέχρι δεκατεσσάρων ετών μπορούν να φροντίσουν μόνα τον εαυτό τους. Τέλος, το 18.2 % απάντησε ότι τους βοηθούν συγγενείς ή φίλοι στη φροντίδα των παιδιών τους, ενώ το 5.8 % του δείγματος

απάντησε ότι δεν χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες φροντίδας παιδιών λόγω κόστους και 5.0% απάντησε ότι δεν υπάρχουν διαθέσιμες υπηρεσίες φροντίδας παιδιών.

Αναφορικά με την επίδραση της φροντίδας παιδιών στην απασχόληση, σύμφωνα με την ίδια έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ, φαίνεται ότι το 21.7 % των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η φροντίδα μικρών παιδιών επηρεάζει την εργασία τους. Αξίζει να σημειωθεί, ότι το ποσοστό των γυναικών του δείγματος (32.0%), δήλωσε ότι η φροντίδα παιδιών επηρεάζει την εργασία τους, φαίνεται ότι είναι παραπάνω από το διπλάσιο των ανδρών (14.6%). Για τους άνδρες, οι πιο συχνές συνέπειες αφορούν την αλλαγή του ωραρίου εργασίας ή άλλες αλλαγές προκειμένου να αυξήσουν το εισόδημά τους (π.χ. αυξάνουν τις ώρες εργασίας ή κάνουν άλλες αλλαγές για να κερδίσουν περισσότερα χρήματα). Κυρίως όμως οι γυναίκες αναφέρουν ότι περιορίζουν την εργασία τους και εργάζονται με μειωμένο ωράριο.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη συγκεκριμένη έρευνα, οι κυριότερες δυσκολίες για τη φροντίδα των παιδιών, οι οποίες προκαλούνται από την εργασία, είναι οι πολλές ώρες εργασίας κυρίως για τους άνδρες (42.1%) αλλά και για τις γυναίκες σε ποσοστό 35.7%. Άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στο συνδυασμό εργασιακής και επαγγελματικής ζωής και στην ανατροφή των παιδιών, είναι το απρόβλεπτο ή δύσκολο ωράριο εργασίας τους και η απαιτητική και εξαντλητική εργασία που αναφέρουν κυρίως οι γυναίκες (24.6%) και οι άνδρες σε ποσοστό 17.9%. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι γυναίκες του δείγματος δήλωσαν σε συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό ότι διέκοψαν την εργασία και την ανέλιξη της καριέρας τους, με σκοπό να φροντίσουν τα παιδιά τους (49.7%), ενώ αντίστοιχα το ποσοστό των ανδρών που δήλωσε διακοπή της καριέρας του για τον ίδιο λόγο, ανέρχεται σε ποσοστό μόλις 4.0%. Τέλος, το 10.9% των γυναικών του δείγματος, δήλωσε ότι δεν εργάστηκε για να φροντίσει τα παιδιά τους (ΕΛΣΤΑΤ, 2019).

Σύμφωνα και με τους Αρβανίτη και συν (2007), στη σύγχρονη εποχή, προκειμένου να επιτευχθεί εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, χρειάζεται να αποδομηθούν τα στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων και να καταστεί σαφές ότι η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, είναι ένα πρόβλημα, το οποίο δεν αφορά μόνο τις γυναίκες. Όπως αναφέρεται στο συγκεκριμένο εγχειρίδιο, η ενεργοποίηση των ανδρών είναι η διεθνής τάση και προς αυτή την κατεύθυνση οφείλει να στρέψει την προσοχή της η πολιτεία προωθώντας ένα πλαίσιο δράσεων που αναγνωρίζει την σημαντικότητα της ισοτιμίας των

συντρόφων, επανεξετάζοντας τον ρόλο του άνδρα στην εργασία και στην οικογένεια. Απαιτείται δηλαδή, η πολιτεία να εστιαστεί και στο ρόλο των ανδρών/πατέρων, με σκοπό την προώθηση θεμάτων ισότητας στον επαγγελματικό και οικογενειακό τομέα. Αν ασκείται πίεση στον ένα ή στο άλλο γονέα, προκειμένου να αφιερώνουν περισσότερες ώρες στην εργασία χάνουν πολύτιμο χρόνο από την απαραίτητη φροντίδα της οικογενειακής ζωής με αποτέλεσμα την επιβάρυνση του ενός. Συνεπώς, τα προγράμματα εφαρμογής πολιτικών για την ισότητα, απαιτείται να υποστηρίζουν άνδρες και γυναίκες με νομοθετικές ρυθμίσεις. Με αυτό τον τρόπο, δύναται να συντελέσει ουσιαστικά στην προαγωγή της ισότητας, εφόσον θα διευκολυνθούν και οι δύο για να συμμετέχουν ισότιμα στην οικογενειακή φροντίδα. Αν για παράδειγμα, ο πατέρας αντιμετωπίζει δυσκολία ως προς το διαθέσιμο χρόνο λόγω εργασίας, προκειμένου να συμμετέχει στη φροντίδα των παιδιών και γενικότερα στην οικογενειακή ζωή, προκύπτει έλλειψη ισορροπίας μεταξύ εργασιακής και επαγγελματικής ζωής. Συνεπώς, το συγκεκριμένο ζήτημα απαιτείται να αντιμετωπίζεται ως κοινό πρόβλημα των δύο φύλων (Αρβανίτης κ.α, 2007:7).

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι θεσπίστηκαν πρόσφατα καινοτόμες πολιτικές για τα ελληνικά δεδομένα με σκοπό την επίτευξη της αρχής της ισότητας των φύλων σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ζωής. Ειδικότερα, σύμφωνα με το νέο νόμο για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων στην εργασία (ν.4604/2019), δημιουργούνται μηχανισμοί πολιτικών και ελέγχου των αποτελεσμάτων. Το κράτος λαμβάνει υπόψη τη διάσταση του φύλου και προωθεί τον κοινωνικό διάλογο μεταξύ των κοινωνικών εταίρων ενθαρρύνοντας τη σύναψη της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας και λοιπών Συλλογικών Συμβάσεων Εργασίας και Συλλογικών Συμφωνιών. Συνεπώς, είναι ενθαρρυντικό ότι στο συγκεκριμένο νόμο συμπεριλαμβάνονται στόχοι εξάλειψης των ανισοτήτων και των διακρίσεων με βάση το φύλο σε θέματα που αφορούν όρους εργασίας, αμοιβών, καθώς επίσης και εναρμόνισης της ιδιωτικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής των εργαζομένων ανδρών και γυναικών. Οι στόχοι λαμβάνονται υπόψη υποχρεωτικά κατά την επίλυση συλλογικών διαφορών και την παροχή Μεσολάβησης και Διαιτησίας από τον Οργανισμό Μεσολάβησης και Διαιτησίας (Ο.Μ.Ε.Δ.), όπως αναφέρεται στη συγκεκριμένη νομοθεσία.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον ίδιο νόμο λαμβάνεται μέριμνα στο χώρο των μέσων μαζικής ενημέρωσης, έντυπων ή ηλεκτρονικών, καθώς και στο χώρο της διαφήμισης, για την προβολή μιας ισότιμης εικόνας του γυναικείου φύλου με σκοπό

την εξάλειψη των στερεότυπων. Αξίζει να σημειωθεί, ότι στον ίδιο νόμο αναφέρεται πως η Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων με την πρωτοβουλία του ΟΗΕ, θα επιβραβεύει τις επιχειρήσεις που διακρίνονται για την εφαρμογή πολιτικών ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, χορηγώντας ένα ειδικό σήμα στην επιχείρηση, το λεγόμενο «Σήμα Ισότητας». Το σήμα ισότητας θα δίδεται στις επιχειρήσεις που διαθέτουν μεταξύ άλλων συγκεκριμένα κριτήρια, όπως: ίση αμοιβή για ίσης αξίας εργασία, ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών σε διευθυντικές θέσεις και ισότητα επαγγελματικής εξέλιξης, μη σεξιστική διαφήμιση για την προώθηση της εταιρείας, τήρηση εργατικής νομοθεσίας σχετικά με την προστασία της μητρότητας και γενικότερα εφαρμογών Σχεδίων Ισότητας και άλλων καινοτόμων μέτρων προώθησης της ουσιαστικής ισότητας των φύλων.

3.2 Μετάβαση του ατόμου στο γονεϊκό ρόλο

Οι σύγχρονες κοινωνίες απαιτείται να διαθέτουν δομές για την κοινωνικοποίηση του ρόλου οι οποίες να προετοιμάζουν το άτομο για την επιτέλεση νέων ρόλων μέσω εκπαίδευσης, επανένταξης και επανακοινωνικοποίησης. Αυτή είναι η προνοητική κοινωνικοποίηση, όπως την ονομάζουν οι κοινωνιολόγοι. Επιπλέον, απαιτείται να λαμβάνεται υπόψη, το γεγονός ότι η συμπεριφορά είναι κάτι το οποίο μαθαίνεται (Perroto, Culkin & Perrotto, 2008). Συνεπώς, η ομαλή μετάβαση τόσο της μητέρας, όσο και του πατέρα στο γονεϊκό ρόλο, απαιτεί προετοιμασία και χρειάζεται να γίνεται σταδιακά ήδη από τη στιγμή της σύλληψης και αργότερα κατά τη γέννηση, με την ενεργή συμμετοχή και των δύο γονέων στην φροντίδα του παιδιού και τις ανάγκες της νέας τους οικογένειας.

Η γονεϊκή εμπλοκή και των δύο γονέων στη φροντίδα του παιδιού από τη στιγμή της γέννησης είναι σημαντική, διότι συμβάλλει στην διατήρηση υγιών σχέσεων μέσα στην οικογένεια και στην αποφυγή μελλοντικών εντάσεων μεταξύ του ζευγαριού, καθώς με αυτό τον τρόπο εδραιώνεται στην αντίληψή τους το γεγονός ότι η ανατροφή του παιδιού είναι ευθύνη και των δύο γονέω, σε αντίθεση με στερεοτυπικές αντιλήψεις της παραδοσιακής οικογένειας παλαιότερων εποχών, όπου η φροντίδα του παιδιού θεωρούνταν αποκλειστική ευθύνη της μητέρας (Fatherhood Institute, 2010). Όπως αναφέρθηκε εκτενέστερα σε προηγούμενα κεφάλαια, σύγχρονες μελέτες αναδεικνύουν τη σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα στην ανατροφή του παιδιού, σε αντίθεση με παλαιότερες εποχές, όπου ο ρόλος του πατέρα ήταν παραγκωνισμένος και δεν του αποδίδονταν η δέουσα σημασία. Ο ενεργός ρόλος

του πατέρα στην ανατροφή, στη φροντίδα του παιδιού, στο παιχνίδι μαζί του, και γενικότερα στο μοίρασμα της ανάληψης ευθυνών που αφορούν το παιδί και την οικογένειά τους, έχει θετική επίδραση σε όλα τα υποσυστήματα της οικογένειας, όπως π.χ. τα γονεϊκά υποσυστήματα πατέρας - παιδί, μητέρα - παιδί, συζυγικό ή συντροφικό υποσύστημα κλπ. (Feldman, 2000).

Οι παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι πατέρες εμπλέκονται στη διαπαιδαγώγηση και στην φροντίδα του παιδιού, ενδεχομένως να σχετίζονται εκτός από την ιδεολογία των πατέρων και των μητέρων σχετικά με τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου ή το φύλο του παιδιού και με την αυτοεκτίμηση και τις δεξιότητές τους, τη σχέση του ζευγαριού, το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ζουν, τις οικονομικές συνθήκες ή την κοινωνική στήριξη (Lamb, 2010). Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο που οι πατέρες εμπλέκονται ή όχι στη φροντίδα και ανατροφή του παιδιού, αφορούν την εμπιστοσύνη που έχουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους, αλλά και την εμπιστοσύνη που δείχνουν οι σύντροφοί τους για τις ικανότητές τους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δηλαδή, η ενεργή πατρική εμπλοκή ενδέχεται να σχετίζεται με ανασφάλεια που μπορεί να νιώθουν τόσο οι ίδιοι οι πατέρες, επειδή δε γνωρίζουν τον κατάλληλο τρόπο και αισθάνονται αμηχανία ή φόβο, όσο και οι ίδιες οι μητέρες οι οποίες μπορεί να επιτρέπουν ή να μην επιτρέπουν την πατρική εμπλοκή στη βρεφική φροντίδα είτε γιατί θέλουν να έχουν τον έλεγχο οι ίδιες, είτε γιατί αισθάνονται ότι η φροντίδα του βρέφους είναι αποκλειστικά δική τους ευθύνη, είτε για οποιονδήποτε άλλο λόγο. Σε κάθε περίπτωση, το ζευγάρι χρειάζεται στήριξη για να μπορέσει να αντιμετωπίσει τις όποιες δυσκολίες παρουσιάζονται μετά τη γέννηση του παιδιού. Η παροχή στήριξης των γονέων από τη πολιτεία, θα βοηθούσε τα ζευγάρια να επαναπροσδιορίσουν τους ρόλους τους, αλλά και τη σχέση μεταξύ τους προκειμένου να συμμετέχουν και οι δύο γονείς στη φροντίδα του βρέφους αποκομίζοντας όλα τα οφέλη τα οποία προκύπτουν από το μοίρασμα της φροντίδας αυτής, όπως προαναφέρθηκαν (Allen & Daly, 2007).

Συμπερασματικά, μετά τη γέννηση του παιδιού οι γονείς καλούνται να οργανώσουν ένα νέο τρόπο οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Στη μετάβαση αυτή συχνά προκαλούνται εντάσεις που σχετίζονται με την άνιση κατανομή των ευθυνών, με τη μείωση της σεξουαλικής ζωής του ζευγαριού, αλλά και την αλλαγή στην αντίληψη του εαυτού τους μέσα από την ανάληψη του νέου τους ρόλου ή γενικότερα των αλλαγών στη σχέση μεταξύ τους (O'Leary, 2012). Για να αντιμετωπίσουν οι γονείς τις εντάσεις, τις ανησυχίες και να καταφέρουν να

ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που παρουσιάζονται, χρειάζονται στήριξη από την πλευρά της πολιτείας με δομές Κοινωνικών Υπηρεσιών, προγράμματα υποστήριξης, σχολές γονέων κλπ.

3.3 Ο ρόλος των Κοινωνικών Υπηρεσιών και των Κοινωνικών Λειτουργών στην στήριξη της οικογένειας

Η βρεφική και προσχολική ηλικία περιλαμβάνουν πολλές αναπτυξιακές, ψυχοκοινωνικές και γνωστικές αλλαγές, οι οποίες προκαλούν άγχος και ανησυχία στους γονείς και συχνά δυσκολεύονται να τις αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά (Παππά, 2017) και χρειάζονται στήριξη από επαγγελματίες. Επιπλέον, ο ερχομός ενός παιδιού, ως ένα έκτακτο γεγονός, μπορεί να αποτελέσει τον εκλυτικό παράγοντα που θα πυροδοτήσει μία κρίση στην οικογένεια. Ο ένας γονέας ή και οι δύο μπορεί να εισέλθουν σε μία ανισόρροπη κατάσταση που οι ίδιοι αδυνατούν να αντιμετωπίσουν. Στο πλαίσιο αυτό, ο/η κοινωνικός/ή λειτουργός μπορεί να παρέμβει με τη μέθοδο της Κοινωνικής Εργασίας με Άτομο σε καταστάσεις κρίσης, όπως είναι για παράδειγμα το μοντέλο θεραπείας καταστάσεων κρίσης της Golan, το μοντέλο επτά σταδίων του Roberts, το μοντέλο βραχείας παρέμβασης των Parad, η συστημική παρέμβαση στην οικογενειακή κρίση της O, Hagan, κ.α. Η παρέμβαση σε κατάσταση κρίσης είναι μία ολοκληρωμένη μέθοδος παρέμβασης του/της κοινωνικού/ης λειτουργού με άτομα, οικογένειες και με ομάδες, η οποία στοχεύει στην επίλυση του προβλήματος που βιώνουν τα άτομα ή στην επαναφορά των εξυπηρετούμενων σε προηγούμενη καλύτερη κατάσταση ή γενικότερα σε μία περισσότερο ισόρροπη κατάσταση. Η εργασία με την οικογένεια επιλέγεται κατά το σχεδιασμό παρέμβασης, είτε ως αυτοτελής μέθοδος, είτε αξιοποιείται ως μέρος κλινικών ή ολιστικών παρεμβάσεων και μπορεί να διεξαχθεί και με κατ'οίκον προγραμματισμένες επισκέψεις (Καλλινικάκη, 2011).

Συνεπώς, για τη υποστήριξη των γονεϊκών ρόλων απαιτούνται δομές στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία. Οι κοινωνικές υπηρεσίες θα πρέπει να στελεχώνονται από επαγγελματίες υγείας, όπως για παράδειγμα κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, νοσηλευτές και μαίες, προκειμένου να παρέχουν κατάλληλη υποστήριξη στο ζευγάρι, τόσο κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και του τοκετού, όσο και κατά τη διάρκεια της ανατροφή του παιδιού. Τα μέλη της διεπιστημονικής ομάδας των κοινωνικών υπηρεσιών πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους για να είναι αυτή αποτελεσματική. Απαιτείται, εκτός των άλλων εκπαίδευση των

ίδιων των επαγγελματιών, προκειμένου να απαλλαγούν από στερεοτυπικές αντιλήψεις και να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες της σύγχρονης οικογένειας, παρέχοντάς της ένα κατάλληλο πλαίσιο φροντίδας.

Σε κάθε περίπτωση, η άσκηση της κοινωνικής εργασίας σε δομές στήριξης της οικογένειας, θα πρέπει να περιλαμβάνει αμφισβήτηση των κυρίαρχων προκατειλημμένων αξιών και συμπεριφορών, ώστε να συμβάλει στην καταπολέμηση των στερεοτυπικών αντιλήψεων, στην υποστήριξη και ενδυνάμωση των ανθρώπων που καλούνται να αναλάβουν νέους ρόλους με τον ερχομό του παιδιού στην οικογένεια (Thomson, 2012). Ο/η κοινωνικός/ή λειτουργός, σύμφωνα με την Καλλινικάκη (2011), οφείλει να αναλαμβάνει διάφορους ρόλους, όπως π.χ ρόλο ‘διευκολυντή’ βοηθώντας στην επίτευξη των στόχων του ατόμου ή της οικογένειας και ρόλο ‘θυροφύλακα’, δηλαδή να ενθαρρύνει την πρόσβαση των ατόμων σε πόρους και υπηρεσίες. Άλλοι ρόλοι που επίσης οφείλει να αναλαμβάνει, είναι ο ρόλος του ‘ρυθμιστή’, ο οποίος συμβάλλει στον έλεγχο μη αποδεκτών συμπεριφορών για τη διατήρηση της κοινωνικής τάξης και την πρόληψη - αποτροπή πρόκλησης βλάβης στον εαυτό ή στους άλλους, ο ρόλος του υποστηρικτή των ανθρώπων και κοινωνικών δικαιωμάτων και ο ρόλος του συνηγόρου υπέρ της αλλαγής (Καλλινικάκη, 2011). Τέλος, αξίζει να αναφερθεί, πώς οι αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του σεβασμού της διαφορετικότητας, είναι κεντρικές στην Κοινωνική Εργασία και προς αυτή την κατεύθυνση οφείλουν να εργάζονται οι κοινωνικοί λειτουργοί σε οποιοδήποτε πλαίσιο (Banks, 2015).

Β΄:

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των απόψεων και των αντιλήψεων γονέων του δήμου Ηρακλείου, για τη γονεϊκότητα, και πως αυτή επηρεάζεται από τα στερεότυπα του φύλου σε τοπικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα αυτή επιχειρεί να μελετήσει την κατανομή των ρόλων και την ύπαρξη ή όχι στερεοτυπικών αντιλήψεων κατά την ανατροφή παιδιών των σύγχρονων οικογενειών της πόλης του Ηρακλείου. Απευθύνθηκε σε γονείς που έχουν αποκτήσει παιδί τα τελευταία πέντε χρόνια, ανεξάρτητα από το νομικό πλαίσιο που διέπει τη συγκατοίκησή τους και ανεξάρτητα από την ηλικία των ίδιων των γονιών. Σημειώνεται ότι οι συμμετέχοντες - γυναίκες και άνδρες- δεν ήταν ζευγάρια μεταξύ τους.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία τέθηκαν ήταν τα παρακάτω:

- A) Υπάρχει ίση κατανομή των ρόλων και των ευθυνών στις οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας;
- B) Σύμφωνα με τις αναμνήσεις που έχουν οι ερωτώμενοι, υπήρχε ισοκατανομή των ρόλων και των ευθυνών στην οικογένειά προέλευσης τους;
- Γ) Διατηρούνται τα στερεότυπα του φύλου στις σύγχρονες οικογένειες;

4.3 Το ερευνητικό εργαλείο

Στην παρούσα εργασία, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ποσοτικής έρευνας. Η συλλογή των στοιχείων έγινε με χρήση ερωτηματολογίου, το οποίο παρατίθεται στο παράρτημα της παρούσας εργασίας. Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από έξι μέρη και δημιουργήθηκε σε συνεργασία με την επιβλέπουσα καθηγήτρια.

Αναλυτικότερα, το πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου αναφέρονταν τα κοινωνικο - δημογραφικά χαρακτηριστικά των υποκειμένων της έρευνας αλλά και της οικογένειας προέλευσης τους, ενώ το δεύτερο μέρος περιείχε ερωτήσεις σχετικά με τους έμφυλους διαχωρισμούς κατά την ανατροφή των ερωτώμενων στην οικογένεια προέλευσης. Το τρίτο και το τέταρτο μέρος περιλάμβανε ερωτήσεις σχετικά με τους έμφυλους διαχωρισμούς στις οικιακές εργασίες/φροντίδα παιδιών και την κατανομή των ρόλων και των ευθυνών στη οικογένεια του δείγματος. Στο σημείο αυτό, σημειώνεται ότι στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου οι ερωτήσεις κλίμακας της ερώτησης 41, δεν αναλύθηκαν ως ερωτήσεις κλίμακας, διότι φάνηκε από τον συντελεστή συνάφειας Cronbach's alpha, ότι δεν είχαν εσωτερική συνάφεια μεταξύ τους. Επομένως, η ανάλυση των ερωτήσεων αυτών έγινε μεμονομένα.

Το πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου, περιλάμβανε ερωτήσεις 5-βαθμης κλίμακας Likert σχετικά με τις αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων. Σημειώνεται ότι η 5-βαθμη κλίμακα διαφωνίας-συμφωνίας (ερώτηση 42) είναι μία κλίμακα βαθμολόγησης από το ένα έως το πέντε (1. Διαφωνώ απόλυτα, 2. Διαφωνώ, 3. Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, 4. Συμφωνώ, 5. Συμφωνώ απόλυτα). Η συγκεκριμένη κλίμακα, η οποία χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα αποτελούνταν από 13 ερωτήσεις. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν προέκυψε μία συνολική βαθμολογία. Η μικρότερη βαθμολογία που δύναται να προέκυπτε από τη κλίμακα αυτή ήταν 13 βαθμοί, ενώ η μεγαλύτερη βαθμολογία ήταν 52 βαθμοί. Δηλαδή όσο αυξάνει το σκορ των απαντήσεων, τόσο περισσότερο συντηρητικές θα είναι οι απόψεις των ερωτώμενων, αναφορικά με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων. Αντίθετα, όσο μειώνεται το σκορ τόσο περισσότερο προοδευτικές θα είναι οι απόψεις του δείγματος. Αξίζει να σημειωθεί, ότι από τον έλεγχο αξιοπιστίας που πραγματοποιήθηκε με τον δείκτη αξιοπιστίας (Cronbach's alpha=0.815), φάνηκε ότι υπάρχει πολύ καλή συνάφεια μεταξύ όλων των συνιστώσων της κλίμακας αυτής.

Το έκτο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελούνταν από ένα πίνακα με εννέα περιπτώσεις σχετικά με την εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, όπου οι ερωτώμενοι καλούνταν να επιλέξουν όποια περίπτωση ταίριαζε στη δική τους οικογένεια. Στο τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου, το δείγμα κλήθηκε να απαντήσει κατά πόσο συμφωνεί ή διαφωνεί με ορισμένες προτάσεις αναφορικά με πολιτικές στήριξης που ενδεχομένως χρειάζονται οι οικογένειες, σχετικά με τους νέους ρόλους που καλούνται να αναλάβουν ως γονείς, με τον ερχομό του παιδιού τους και τις ανάγκες που προκύπτουν από τους ρόλους αυτούς.

4.4 Περιγραφή και επιλογή του δείγματος

Η επιλογή του δείγματος έγινε με σκόπιμη μη τυχαία δειγματοληψία και επιχειρήθηκε ισοκατανομή ως προς το φύλο. Ειδικότερα, στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν τρεις παιδικοί σταθμοί από διαφορετικές περιοχές της πόλης του Ηρακλείου. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν συνολικά 151 γονείς, εκ των οποίων 75 άνδρες και 76 γυναίκες ανεξαρτήτως ηλικίας, οι οποίοι είχαν τουλάχιστον ένα παιδί βρεφικής ή προσχολικής ηλικίας (δηλαδή μέχρι 5 ετών), διέμεναν στο δήμο Ηρακλείου Κρήτης και τα παιδιά τους φοιτούσαν σε παιδικούς σταθμούς της πόλης. Στο σημείο αυτό διασαφηνίζεται ότι σύμφωνα με το Π.Δ. 99/2017 της λειτουργίας βρεφικών και παιδικών σταθμών, γίνεται διαχωρισμός τμημάτων, βάσει της ηλικίας των παιδιών. Επομένως, η βρεφική ηλικία η οποία αναφέρεται στη παρούσα εργασία, νοείται η ηλικία παιδιών από οκτώ μηνών έως 2,5 ετών όπου ανήκουν στα βρεφικά τμήματα, ενώ νηπιακή ή προσχολική ηλικία, ορίζεται η ηλικία 2,5 έως πέντε ετών και αντιστοιχεί στα νηπιακά τμήματα των παιδικών σταθμών.

Αναλυτικότερα, το δείγμα περιλάμβανε 50 γονείς, (25 άνδρες και 25 γυναίκες) από δημόσιο βρεφικό-παιδικό σταθμό της περιοχής των Δειλινών (Γ' ΚΕΠΑ), 50 γονείς (25 άνδρες και 25 γυναίκες) από δημόσιο βρεφικό-παιδικό σταθμό του Μασταμπά (Δ' ΚΕΠΑ) και αντίστοιχο αριθμό γονέων από τον δημόσιο βρεφικό και παιδικό σταθμό της περιοχής του Αϊ Γιάννη (παιδικός σταθμός «ΚΒ' ΜΗΤΕΡΑ» και παράρτημα βρεφικού τμήματος «ΚΒ ΜΗΤΕΡΑ»). Για την επιλογή του δείγματος τέθηκαν οι παρακάτω προϋποθέσεις, προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες της έρευνας: α) Οι γονείς έπρεπε να έχουν τουλάχιστον ένα παιδί προσχολικής ηλικίας, β) και να είναι ζευγάρια τα οποία συμβιώνουν, ανεξάρτητα αν είναι παντρεμένοι ή όχι. Τέλος, στη συγκεκριμένη έρευνα δεν συμπεριλήφθηκαν χωρισμένοι γονείς ή μονογονεϊκές οικογένειες, καθώς επίσης ούτε ανήλικοι γονείς ή γονείς με ψυχιατρικές ασθένειες.

4.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η διαδικασία συλλογής των ερωτηματολογίων ξεκίνησε προς το τέλος Μαΐου και ολοκληρώθηκε στα μέσα Ιουλίου 2019. Αρχικά, εξασφαλίστηκε άδεια από τη αρμόδια υπηρεσία Δ.Ο.Π.Α.Φ.Μ.Α.Η (στην οποία υπάγονται οι δημόσιοι παιδικοί σταθμοί της πόλης του Ηρακλείου) αλλά και από τις διευθύντριες των συγκεκριμένων δομών. Στη συνέχεια, προσεγγίστηκαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα μέσω των υπεύθυνων παιδαγωγών των τμημάτων, οι οποίες μοίρασαν τα ερωτηματολόγια και

τα ενημερωτικά σημειώματα της έρευνας σε γονείς παιδιών βρεφικής ή προσχολικής ηλικίας. Αυτός ο τρόπος διάθεσης των ερωτηματολογίων κρίθηκε καταλληλότερος, προκειμένου να υπάρχει μεγαλύτερη προθυμία συμμετοχής στην έρευνα, καθώς οι παιδαγωγοί των τμημάτων είχαν περισσότερο οικεία σχέση με τους συμμετέχοντες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι σημαντικό σε κάθε έρευνα, οι ερευνητές και όλοι οι εμπλεκόμενοι στην ερευνητική διαδικασία να σέβονται και να διασφαλίζουν το δικαίωμα των συμμετεχόντων για ανωνυμία χωρίς να αποκαλύπτουν πληροφορίες οι οποίες είναι προσωπικές ή απόρρητες. Συνεπώς, για να διασφαλιστεί η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των απαντήσεων του δείγματος, να αισθανθούν περισσότερη ασφάλεια οι συμμετέχοντες και να απαντήσουν χωρίς μεροληψία, κρίθηκε απαραίτητη η τοποθέτηση μίας αυτοσχέδιας κάλπης σε κάθε παιδικό σταθμό, προκειμένου να επιστρέφεται εκεί το συμπληρωμένο ερωτηματολόγιο. Επιπλέον, μαζί με κάθε ερωτηματολόγιο δόθηκε στους συμμετέχοντες μία ενημερωτική επιστολή η οποία ανέφερε ότι η συμμετοχή τους είναι προαιρετική, καθώς επίσης ανέφερε πληροφορίες για το Εκπαιδευτικό Ίδρυμα και τη Σχολή, στα πλαίσια της οποίας εκπονείται η πτυχιακή εργασία, τον σκοπό της έρευνας, την εχεμύθεια των πληροφοριών και την ανωνυμία των απαντήσεών τους.

Σημειώνεται, ότι δεν προέκυψαν ιδιαίτερες δυσκολίες ως προς την προσέγγιση του δείγματος, παρα μόνο μία μικρή δυσκολία στη συλλογή ερωτηματολογίων που αφορούσε την καθυστέρηση επιστροφής τους από ένα μικρό αριθμό συμμετεχόντων κάθε παιδικού. Αυτές οι δυσκολίες όμως ξεπεράστηκαν σχετικά εύκολα με την πολύτιμη βοήθεια που προσέφεραν οι υπεύθυνες παιδαγωγοί των τμημάτων, οι οποίες μοίρασαν επιπλέον ερωτηματολόγια και σε άλλους γονείς ή υπενθύμιζαν ευγενικά την επιστροφή των ερωτηματολογίων. Τέλος, σημαντικό ρόλο στη διαδικασία συλλογής δεδομένων χωρίς εμπόδια και δυσκολίες, διαδραμάτισε το γεγονός ότι είμαι η ίδια εργαζόμενη στο Δ.Ο.Π.Α.Φ.Μ.Α.Η και οι διευθύντριες των δομών, αλλά και οι συνάδελφοι παιδαγωγοί των τμημάτων έδειξαν κατανόηση και μεγάλη προθυμία για προσφορά βοήθειας στην εκπόνηση της συγκεκριμένης έρευνας.

4.6 Στατιστική ανάλυση δεδομένων

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα στατιστικών αναλύσεων για τις κοινωνικές επιστήμες Spss v24. Αρχικά πραγματοποιήθηκε περιγραφική ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων και όλων των ερωτήσεων αξιολόγησης με τις εφαρμογές Frequencies και Crosstabulations του προγράμματος. Για τις κατηγορικές μεταβλητές υπολογίστηκαν οι απόλυτες (N) και σχετικές (%) συχνότητες, ενώ για τις συνεχείς μεταβλητές υπολογίστηκαν οι μέσες τιμές και οι τυπικές αποκλίσεις (TA). Προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα πραγματοποιήθηκαν μονοπαραγοντικοί έλεγχοι συσχέτισης εφαρμόζοντας τις κατάλληλες στατιστικές δοκιμασίες ανάλογα με τον τύπο των μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα, για να διερευνηθούν οι συσχετίσεις μεταξύ συνεχών μεταβλητών υπολογίστηκαν οι συντελεστές συσχέτισης Pearson r (Pearson's product moment correlation coefficients) και η μέθοδος της περιγραφικής στατιστικής με την Ανάλυση διακύμανσης One-way Anova. Το επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας για όλους τους ελέγχους ορίστηκε στο 5%.

5^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

5.1 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ

5.1.1 Κοινωνικό - δημογραφικά στοιχεία του δείγματος

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας, δόθηκαν συνολικά 200 ερωτηματολόγια και το ποσοστό των απαντήσεων ανέρχεται στο 87%. Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται τα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος. Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα μελέτη συμμετείχαν συνολικά 151 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας, εκ των οποίων 75 άντρες και 76 γυναίκες με μέση ηλικία 37.4 και τυπική απόκλιση 5.49. Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (49.3%) ήταν απόφοιτοι Ανώτατης εκπαίδευσης ή κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού διπλώματος.

Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση του δείγματος, σχεδόν όλα τα ζευγάρια ήταν έγγαμοι, με θρησκευτικό ή πολιτικό γάμο (96.1%), μόνο ένα ζευγάρι συμβιώνει με σύμφωνο συμβίωσης, ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό των ατόμων του δείγματος συμβίωναν χωρίς γάμο και χωρίς σύμφωνο συμβίωσης (1.3%). Η μέση τιμή του χρονικού διαστήματος συμβίωσης των ζευγαριών, ήταν 10.2 έτη (Τ.Α 4.3). Οι περισσότεροι γονείς είχαν ένα έως δύο παιδιά (81.6%), ενώ 17.2 % του δείγματος είχαν τρία έως πέντε παιδιά. Επιπλέον, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος ήταν εργαζόμενοι γονείς (88.8%), άνεργοι γονείς ήταν το 11.2%, ενώ το 5.3% του δείγματος ήταν άεργοι. Η μέση διάρκεια απουσίας των γονιών από το σπίτι λόγω εργασίας, ήταν 7.6 ώρες την ημέρα (ΤΑ 3.2). Το 54.6% των ατόμων του δείγματος απασχολούνταν ως μόνιμοι υπάλληλοι ή με σύμβαση αορίστου χρόνου, ενώ 45.4% του δείγματος, εργάζονταν με σύμβαση ορισμένου χρόνου. Ο υπόλοιπος πληθυσμός του δείγματος ήταν αυτοαπασχολούμενοι επιχειρηματίες και αγρότες. Το 62,5% των συμμετεχόντων στην έρευνα εργάζονταν στον ιδιωτικό τομέα και το 27.6% στο δημόσιο τομέα.

Πίνακας 1. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά του δείγματος

	<i>n</i>	(%)
Φύλο		
Γυναίκες	76	50,3
Άνδρες	75	49,3
* Ηλικία ΜΤ (ΤΑ)	37,4	(5,49)
Επίπεδο εκπαίδευσης		
Δημοτικό - γυμνάσιο	14	9,3
Λύκειο - ΙΕΚ- Τεχν. σχολή	62	41,1
ΑΕΙ - Μεταπτυχ.-Διδασκτορ	75	49,7
Οικογενειακή κατάσταση		
Έγγαμοι	147	96,7
Συμβίωση με σύμφωνο	1	0,7
Συμβίωση χωρίς γάμο και χωρίς σύμφωνο	2	1,3
*Χρονικό διάστημα συγκατοίκησης σε έτη	10,2	(4,3)
Αριθμός παιδιών		
1	24	15,8
2	100	65,8
Εργαζόμενοι γονείς	135	88,8
Γυναίκες	65	43,3
Άνδρες	70	46,4
Άνεργοι	9	5,9
Άεργοι	8	5,3
*Αριθμός ημερήσιων ωρών απουσίας από το σπίτι λόγω εργασίας	7,69	(3,25)
Τομέας εργασιακής απασχόλησης		
Ιδιωτικός τομέας	95	69,3
Δημόσιος τομέας	42	30,7
Είδος απασχόλησης		
Πλήρης απασχόληση	118	77,6
Τύπος εργασιακής σχέσης		
Μόνιμοι, Αορίστου χρόνου	82	67,2
Συμβασιούχοι	40	32,8
Ελευθ. Επαγγελματίες	10	8,2

**Μέση τιμή, (τυπική απόκλιση)*

Αναφορικά με το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, η πλειοψηφία του δείγματος δήλωσε εισόδημα από 10.000 έως 14.999 ευρώ. Αξίζει να σημειωθεί, ότι πραγματοποιήθηκε έλεγχος Pearson Chi-square της σχέσης ετήσιου οικογενειακού εισοδήματος με διαφορετικές περιοχές του δήμου Ηρακλείου και βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά στο ετήσιο οικογενειακό εισόδημα μεταξύ των περιοχών των Δειλινών, του Μασταμπά και του Άι Γιάννη ($p=0,048$). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότερες οικογένειες της περιοχής των Δειλινών δήλωσαν χαμηλότερο εισόδημα

(δηλ το 40% του δείγματος είχε κάτω από 5.000 και έως 9.999 ευρώ) σε σχέση με τις άλλες περιοχές. Ακολουθεί η περιοχή του Αϊ Γιάννη, που δήλωσε ετήσιο εισόδημα κάτω από 5.000 και έως 9.999 ευρώ, σε ποσοστό 39.4%, ενώ στη περιοχή του Μασταμπά ένα μικρό ποσοστό δήλωσε χαμηλό ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, δηλαδή το 10,2% του δείγματος είχε κάτω από 5.000 και έως 9.999 ευρώ). Στον πίνακα 2 παρουσιάζεται το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα του δείγματος, καθώς και το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα των ερωτηθέντων στις κατά τόπους διαφορετικές περιοχές του Ηρακλείου.

Πίνακας 2. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

	<i>n</i>	(%)
ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ		
Κάτω από 5.000 έως 9.999 ευρώ	40	26.7
10.000 έως 14.999 ευρώ	55	36.7
15.000 έως 20.000 ευρώ	29	19.3
Από 20.000 και άνω	26	17.3
ΕΤΗΣΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗ		
Περιοχή Δειλινών		
Κάτω από 5.000 έως 9.999 ευρώ	20	40.0
10.000 έως 14.999 ευρώ	17	34.0
15.000 έως 20.000 ευρώ	7	14.0
Από 20.000 και άνω	6	12.0
Περιοχή Μασταμπά		
Κάτω από 5.000 έως 9.999 ευρώ	5	10.2
10.000 έως 14.999 ευρώ	21	42.9
15.000 έως 20.000 ευρώ	11	22.4
Από 20.000 και άνω	12	24.5
Περιοχή Άη Γιάννη		
Κάτω από 5.000 έως 9.999 ευρώ	15	29.4
10.000 έως 14.999 ευρώ	17	33.3
15.000 έως 20.000 ευρώ	11	21.6
Από 20.000 και άνω	8	15.7

5.1.2 Περιγραφή χαρακτηριστικών της οικογένειας προέλευσης του δείγματος

Στον πίνακα 3 παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της οικογένειας προέλευσης του δείγματος. Ειδικότερα, οι περισσότεροι γονείς στην οικογένεια προέλευσης του δείγματος, εργάζονταν (63,8%) και ο τόπος μόνιμης κατοικίας των περισσότερων γονέων του δείγματος ήταν η πόλη (72,2 %). Αναφορικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων της οικογένειας προέλευσης του δείγματος, οι περισσότεροι πατέρες ήταν απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (46.4%), ενώ οι περισσότερες

μητέρες είτε ήταν απόφοιτες Δημοτικού σχολείου, είτε δεν ολοκλήρωσαν καν τη φοίτησή τους στο Δημοτικό σχολείο (41.1%). Παράλληλα όμως, βρέθηκε ότι οι μητέρες των ερωτώμενων του δείγματος ήταν απόφοιτοι Ανώτατης Εκπαίδευσης (27.8%) σε υψηλότερο ποσοστό σε σχέση με τους πατέρες (14.6%).

Αξίζει να σημειωθεί, ότι το επίπεδο εκπαίδευσης της πατρικής οικογένειας των ερωτώμενων, όπως ήταν αναμενόμενο, ήταν πολύ χαμηλότερο συγκριτικά με το επίπεδο εκπαίδευσης των ίδιων.

Πίνακας 3. Περιγραφή χαρακτηριστικών της οικογένειας προέλευσης του δείγματος.

	<i>n</i>	(%)
Τόπος μόνιμης κατοικίας οικογένειας προέλευσης		
Χωριό (έως 1.999 κάτοικ)	27	17.9
Κωμόπολη (2.000 - 9.999)	8	5.3
Πόλη (10.000 και άνω)	109	72.2
Αστικό συγκρότημα	7	4.6
Επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα τους		
Καθόλου ή μερικές τάξεις σχολείου - Δημοτικό	59	39.1
Γυμνάσιο - Λύκειο - ΙΕΚ-Τεχν. σχολή	70	46.4
ΑΕΙ - Μεταπτυχιακά	22	14.6
Επίπεδο εκπαίδευσης της μητέρας τους		
Καθόλου ή μερικές τάξεις - Δημοτικό	62	41.1
Γυμνάσιο - Λύκειο - ΙΕΚ-Τεχν. σχολή	47	31.1
ΑΕΙ - Μεταπτυχ - Διδάκτορ	42	27.8
Εργάζονταν και οι δύο γονείς τους;		
Ναι	97	63.8

5.1.3 Έμφυλοι διαχωρισμοί στην οικογένεια προέλευσης

Στον πίνακα 4 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των απαντήσεων, σχετικά με τους έμφυλους διαχωρισμούς κατά την ανατροφή των ερωτώμενων στην οικογένεια προέλευσης. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος, δηλαδή το 64,5% απάντησε ότι η μητέρα είχε το μεγαλύτερο βάρος για τις υποχρεώσεις του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών στην οικογένεια προέλευσης. Στην ερώτηση αν τα αγόρια ενθαρρύνονταν να εκφράσουν το θυμό τους με φωνές σε αντίθεση με τα

κορίτσια που ενδεχομένως δεν θεωρούνταν σωστό να εκφράζουν το θυμό τους με τον ίδιο τρόπο, η πλειοψηφία απάντησε πως αυτό συνέβαινε καθόλου ή λίγο συχνά (91.4%). Λίγο περισσότεροι από το μισό πληθυσμό του δείγματος απάντησε ότι στην οικογένεια προέλευσης τα αγόρια ενθαρρύνονταν λίγο έως καθόλου συχνά να εκφράζουν «ανοιχτά» τα συναισθήματά τους (58.6%). Τέλος, λίγο περισσότεροι από το μισό πληθυσμό του δείγματος απάντησαν ότι υπήρχε λίγο έως καθόλου συχνά διαχωρισμός των παιχνιδιών τους σε «αγορίστικα» και «κοριτσίστικα» (56.7%) και ένα σημαντικό ποσοστό απάντησε ότι υπήρχε διαχωρισμός παιχνιδιών ανάλογα με το φύλο «αρκετά συχνά», «πολύ» ή «πάρα πολύ συχνά» (43.3%). Αναφορικά με τη ύπαρξη συγκεκριμένων προτύπων ντυσίματος με βάση το φύλο περίπου οι μισοί απάντησαν «αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ» (50.3%).

Πίνακας 4. Έμφυλοι διαχωρισμοί στην οικογένεια προέλευσης

	<i>n</i>	(%)
Ποιος είχε το μεγαλύτερο βάρος για τις υποχρεώσεις του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών στην πατρική σας οικογένεια;		
Η μητέρα	98	64.5
Ο πατέρας	18	11.8
Και οι δύο	33	21.7
Άλλα άτομα	3	2.0
Στην πατρική σας οικογένεια, ίσχυε ότι «τα αγόρια ενθαρρύνονταν να εκφράσουν το θυμό τους με φωνές, ενώ για τα κορίτσια δεν θεωρούνταν σωστό να εκφράζουν το θυμό τους με τον ίδιο τρόπο»;		
Καθόλου, λίγο	139	91.4
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	13	8.6
Στην πατρική σας οικογένεια, τα αγόρια ενθαρρύνονταν να εκφράζουν «ανοιχτά» τα συναισθήματά τους;		
Καθόλου, λίγο	85	58.6
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	60	41.4
Στην πατρική σας οικογένεια, υπήρχε διαχωρισμός των παιχνιδιών σε «αγορίστικα» και «κοριτσίστικα»;		
Καθόλου, λίγο	85	56.7
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	65	43.3
Στην πατρική σας οικογένεια, υπήρχαν συγκεκριμένα πρότυπα ντυσίματος, καθώς μεγαλώνετε ανάλογα με το βιολογικό σας φύλο;		
Καθόλου, λίγο	75	49.7
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	76	50.3

Αναφορικά με την αυστηρότητα της πατρικής οικογένειας του δείγματος, όπως φαίνεται στον πίνακα 5, οι μισοί ακριβώς απάντησαν ότι θεωρούν πως ο πατέρας τους ήταν λίγο ή καθόλου αυστηρός (50.0%), ενώ οι υπόλοιποι θεωρούν τον πατέρα τους αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ αυστηρό. Παράλληλα, η πλειοψηφία του δείγματος, θεωρεί ότι η μητέρα τους ήταν καθόλου ή λίγο αυστηρή (57.2%).

Πίνακας 5. Βαθμός αυστηρότητας των γονέων τους

	<i>n</i>	(%)
Πόσο αυστηρός θεωρείτε ότι ήταν ο πατέρας σας;		
Καθόλου, λίγο	76	50.0
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	76	50.0
Πόσο αυστηρή θεωρείτε ότι ήταν η μητέρα σας;		
Καθόλου, λίγο	87	57.2
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	65	42.8

5.1.4 Η σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα κατά την εγκυμοσύνη και τη βρεφική ηλικία

Στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι αντιλήψεις του δείγματος σχετικά με τη σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης και στα πρώτα χρόνια ανατροφής του παιδιού. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων των συμμετεχόντων παρουσιάζονται στον πίνακα 6. Αναλυτικότερα, φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ατόμων του θεωρεί ότι είναι αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ σημαντικός ο ρόλος του πατέρα (96.7%) κατά τη διάρκεια της κυοφορίας. Επιπλέον, φαίνεται ότι ο ρόλος του συζύγου/συντρόφου ήταν αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ βοηθητικός για την πλειοψηφία του δείγματος (88.4%). Το ίδιο ποσοστό του δείγματος δήλωσε ότι ο σύντροφος/πατέρας του παιδιού συμμετείχε αρκετά, πολύ ή πάρα πολύ στη φροντίδα του παιδιού μετά τη γέννηση αλλά και γενικότερα στο μέγλωμά του, ενώ ένα ποσοστό 17.1 % φαίνεται ότι συμμετείχε λίγο έως καθόλου στις καθημερινές ανάγκες της οικογένειας.

Επίσης, η πλειοψηφία απάντησε πως ήταν εύκολο να αντικαταστήσουν ο ένας τον άλλον στη φροντίδα του παιδιού, όταν ένας από τους δύο χρειαζόταν να λείπει κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας του παιδιού (67.1%). Το ίδιο και κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας του παιδιού (73.2 %). Αξίζει να σημειωθεί, ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού του δείγματος αισθανόταν ότι δεν αφιερώνει στο παιδί του, όσο χρόνο θα ήθελε (79.5%) και η πλειοψηφία του δείγματος θεωρεί πως αυτό οφείλεται στην έλλειψη χρόνου των ίδιων (93.4%). Τέλος, η πλειοψηφία των ερωτώμενων θεωρεί ότι ο ρόλος τους ως γονέας είναι ισότιμος με αυτόν του/της συντρόφου του (68.0%).

Πίνακας 6. Συμμετοχή συντρόφου/πατέρα στην φροντίδα και στο μέγλωμα του παιδιού.

	<i>n</i>	(%)
Πόσο σημαντικός πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος του πατέρα, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης;		
Καθόλου, λίγο	5	3.3
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	147	96.7
Πόσο βοηθητικός πιστεύετε ότι ήταν ο ρόλος του συζύγου/συντρόφου κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, στη δική σας οικογένεια;		
Καθόλου, λίγο	17	11.6
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	130	88.4
Πόσο συμμετέχει/συμμετείχε ο σύντροφος σας (πατέρας) στη φροντίδα του παιδιού μετά τη γέννηση του αλλά και γενικότερα στο μέγλωμα του;		
Καθόλου, λίγο	17	11.6
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	130	88.4
Πόσο συμμετέχει ο πατέρας στις καθημερινές ανάγκες της οικογένειας;		
Καθόλου, λίγο	26	17.1
Αρκετά, πολύ, πάρα πολύ	123	82.6
Είναι/ήταν ήταν για εσάς εύκολο να αντικαταστήσετε τον/την σύντροφο σας, στη φροντίδα του παιδιού όταν εκείνος/η χρειαστεί/χρειάζοταν να απουσιάσει κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας του παιδιού σας;		
Ναι	100	67.1
Είναι/ήταν ήταν για εσάς εύκολο να αντικαταστήσετε τον/την σύντροφο σας, στη φροντίδα του παιδιού όταν εκείνος/η χρειαστεί/χρειάζοταν να απουσιάσει κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας του παιδιού σας;		
Ναι	109	73.2
Νιώθετε ότι αφιερώνετε το χρόνο που θα θέλατε στο παιδί σας καθημερινά;		
Όχι	120	79.5
Εάν όχι, που πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό;		
Στην έλλειψη χρόνου;	113	93.4
Στην οικονομική κρίση;		
Ο ρόλος σας ως γονέας, πιστεύετε ότι είναι ισότιμος με αυτόν του/της συντρόφου σας;		
Ναι	102	68.0
Όχι	48	32.0

5.1.5 Έμφυλοι διαχωρισμοί στις οικιακές εργασίες και τη φροντίδα παιδιών

Στο τέταρτο μέρος του ερωτηματολογίου, διερευνήθηκε η κατανομή των ευθυνών της οικιακής εργασίας και της φροντίδας παιδιών στη δική τους οικογένεια, αλλά και ποιες είναι θεωρητικά οι αντιλήψεις τους για το ποιος θα πρέπει να έχει την κύρια ευθύνη για την οικιακή φροντίδα/φροντίδα παιδιών. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με την κατανομή των ευθυνών στην οικιακή εργασία και τη φροντίδα παιδιών, παρουσιάζονται στον πίνακα 7, ενώ τα αποτελέσματα των απαντήσεων για τις αντιλήψεις του δείγματος αναφορικά με το φύλο και την οικιακή φροντίδα/φροντίδα παιδιών παρουσιάζονται στον πίνακα 8.

Αναλυτικότερα, βρέθηκε ότι οι μητέρες αναλάμβαναν εργασίες του νοικοκυριού, όπως είναι π.χ. το μαγείρεμα, η καθαριότητα κλπ σε ποσοστό 52.6% σε σχέση με τους πατέρες (1.3 %). Αντίθετα, οι περισσότεροι πατέρες του δείγματος, δήλωσαν ότι αναλάμβαναν πιο τεχνικές οικιακές εργασίες στην (68.4%) σε σχέση με τις μητέρες (2.6%). Αναφορικά όμως με τις άλλες ευθύνες στην πλειοψηφία τους οι ερωτώμενοι τις μοιραζόντουσαν, όπως: τη φροντίδα των παιδιών π.χ. τάισμα, μπάνιο κλπ., (67.1%), τις εξωτερικές εργασίες όπως ψώνια, πληρωμή λογαριασμών κλπ. (69.1%), καθώς και την οικονομική διαχείριση των εσόδων-εξόδων της οικογένειας (74.8%).

Πίνακας 7. Κατανομή των ευθυνών για διάφορες εργασίες στην οικογένεια.

	Μητέρα (%)	Πατέρας (%)	Και οι δύο (%)
Εργασίες (νοικοκυριού, μαγειρέματος, καθαριότητας σπιτιού κ.τ.λ);	52.6	1.3	44.1
Εξωτερικές εργασίες (ψώνια,πληρωμή λογαριασμών κτλ.);	9.9	20.4	69.1
Φροντίδα παιδιών (Τάισμα, αλλαγμα, καθαριότητα);	29.5	2.7	67.1
Πιο τεχνικές οικιακές εργασίες (φροντίδα κήπου,επισκευέςκτλ.);	2.6	68.4	27.0
Οικονομική διαχείριση των εσόδων-εξόδων της οικογένειας;	7.3	17.2	74.8
Περισσότερες ευθύνες γενικά στην οικιακή εργασία;	51.3	2.6	45.4

Επιπρόσθετα, στον πίνακα 8 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα για τις αντιλήψεις του δείγματος ως προς το φύλο και την οικιακή φροντίδα. Πιο συγκεκριμένα, φαίνεται πως η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, υποστηρίζει ότι οι πατέρες θα πρέπει να συμμετέχουν εξίσου με τις μητέρες στη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών (84.0%) και πως όταν το παιδί τους αρρωστήσει, ο άνδρας και η γυναίκα θα πρέπει να μοιραστούν εξίσου το χρόνο που θα αφιερώσουν για τη φροντίδα του παιδιού/ων (75.3%). Οι μισοί από τους συμμετέχοντες (50.7%), διαφωνούν με την άποψη ότι «είναι καλύτερα για την οικογένεια εάν ο άνδρας είναι κυρίως ο «κουβαλητής» και η γυναίκα να έχει την κύρια ευθύνη για την οικογένεια». Παράλληλα, σημαντικό ποσοστό του δείγματος συμφωνεί με την άποψη αυτή (24%). Τέλος, η πλειοψηφία του δείγματος φαίνεται ότι συμφωνεί με την άποψη ότι «υπάρχουν πολλά πράγματα που μόνο οι μητέρες μπορούν να παρέχουν στα παιδιά τους» (53.6%).

Πίνακας 8. Αντιλήψεις του δείγματος για τους ρόλους στην οικιακή φροντίδα των παιδιών.

	Διαφωνώ, διαφωνώ απόλυτα (%)	Ούτε διαφωνώ, ούτε συμφωνώ (%)	Συμφωνώ, συμφωνώ απόλυτα (%)
Είναι καλύτερα για την οικογένεια εάν ο άνδρας είναι κυρίως ο «κουβαλητής» και η γυναίκα έχει την κύρια ευθύνη για την οικογένεια.	50.7	25.3	24.0
Υπάρχουν πολλά πράγματα που μόνο οι μητέρες μπορούν να παρέχουν στα παιδιά τους.	27.8	18.5	53.6
Όταν και οι δύο γονείς έχουν πλήρη απασχόληση, οι πατέρες θα πρέπει να συμμετέχουν εξίσου όσο και οι μητέρες στη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών.	3.3	12.7	84.0
Εάν ένα παιδί αρρωστήσει, ο άνδρας και η γυναίκα θα πρέπει να μοιραστούν εξίσου το χρόνο που θα αφιερώσουν για τη φροντίδα του παιδιού στο σπίτι.	4.7	20.0	75.3

5.1.6 Αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων

Στο πέμπτο μέρος του ερωτηματολογίου, διερευνήθηκαν γενικότερα οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με την ισότητα των φύλων και παρουσιάζονται στον πίνακα 9.

Πίνακας 9. Οι αντιλήψεις του δείγματος για την ισότητα των φύλων (μέση τιμή και τοπική απόκλιση).

Ερωτήσεις 5-βαθμης κλίμακας (Διαφωνώ απόλυτα-διαφωνώ-ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ, συμφωνώ, συμφωνώ απόλυτα)	ΜΤ	ΤΑ
1.Ανεξάρτητα σε ποιο φύλο ανήκουν οι άνθρωποι μπορούν να είναι συγχρόνως και ‘επιθετικοί-δικεκδικητικοί’ όσο και ‘φροντιστικοί’ στη συμπεριφορά τους.	3.9	1.0
2. Οι άνθρωποι θα πρέπει να αντιμετωπίζονται το ίδιο ανεξάρτητα από το φύλο τους.	4.36	0.6
3. Η ελευθερία που παρέχεται στα παιδιά πρέπει να καθορίζεται από την ηλικία τους και το επίπεδο της ωριμότητάς τους και όχι από το φύλο τους.	4.5	0.5
4. Τα καθήκοντα του σπιτιού δεν πρέπει να ανατίθενται με βάση το φύλο	4.0	1.0
5. Πρέπει να σταματήσουμε να σκεφτόμαστε αν οι άνθρωποι είναι άνδρες ή γυναίκες και να επικεντρωνόμαστε σε άλλα χαρακτηριστικά τους.	3.9	1.0
6. Η κύρια ευθύνη του πατέρα είναι να εξασφαλίζει οικονομικά τα παιδιά του.	2.6	1.1
7. Οι άντρες ενδιαφέρονται πιο πολύ για το σεξ από τις γυναίκες.	3.0	1.1
8. Ορισμένα επαγγέλματα απλά δεν είναι κατάλληλα για τις γυναίκες.	3.4	4.0
9. Οι μητέρες πρέπει να λαμβάνουν τις περισσότερες αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο ανατροφής των παιδιών.	3.0	1.1
10. Οι μητέρες πρέπει να εργάζονται μόνο εάν αυτό είναι απαραίτητο.	2.6	1.2
11. Τα κορίτσια πρέπει να τα προστατεύουν και να τα προσέχουν περισσότερο από τα αγόρια.	2.2	1.1
12. Μόνο ορισμένα επαγγέλματα είναι κατάλληλα και για τα δυο φύλα.	2.9	1.1
13. Για πολλές σημαντικές θέσεις εργασίας, είναι καλύτερο να επιλέγονται άνδρες και όχι γυναίκες.	2.2	1.0

Το εύρος βαθμολογίας στη συγκεκριμένη κλίμακα δύναται να είναι ελάχιστη τιμή 13 , μέγιστη τιμή 52 και μέση τιμή 26. Το αποτέλεσμα που προέκυψε από τις μετρήσεις αυτής της κλίμακας ήταν ελάχιστη τιμή ο αριθμός 15, μέγιστη τιμή ο αριθμός 52 και μέση τιμή ο αριθμός 31.4 με τυπική απόκλιση 7.5. Σύμφωνα με αυτά τα αποτελέσματα, οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα βρίσκονται λίγο παραπάνω από τη μέση τιμή της κλίμακα. Επομένως, το δείγμα είχε μάλλον παραδοσιακές αντιλήψεις αναφορικά με την ισότητα των φύλων. Τα αποτελέσματα των μετρήσεων παρουσιάζονται στον πίνακα 10.

***Πίνακας 10.** Συνολικό σκορ αποτελεσμάτων των αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων*

ΣΥΝΟΛΟ (n)	148
Μέση τιμή	31.4
Τυπική Απόκλιση	7.5
Ελάχιστη τιμή	15
Μέγιστη Τιμή	52

5.1.7 Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής

Στο έκτο μέρος του ερωτηματολογίου έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι τρόποι με τους οποίους οι ερωτώμενοι συνδύασαν την επαγγελματική με την οικογενειακή τους ζωή, μετά τον ερχομό του παιδιού/ων στην οικογένειά τους. Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να επιλέξουν μία υποθετική περίπτωση-σενάριο, ανάμεσα σε εννέα συνολικά, η οποία θα περιέγραφε καλύτερα τη δική τους οικογένεια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, βρέθηκε ότι στις περισσότερες οικογένειες παιδιών προσχολικής ηλικίας, η μητέρα επωμίζονταν το μεγαλύτερο βάρος του μεγαλώματος του παιδιού με αντίκτυπο στην εργασία της σε ποσοστό 49.2%. Αντίθετα, το 38.7% του δείγματος έχει επιλέξει τις τρεις πρώτες περιπτώσεις οι οποίες δείχνουν μεγαλύτερη ισοτιμία των γονεϊκών ρόλων, δηλαδή περισσότερο μοίρασμα της φροντίδας των παιδιών ή του αντίκτυπου που προκύπτει από τη γονεϊκότητα στην εργασία και των δύο γονέων, αντί του ενός. Δηλαδή, είτε περιόρισαν και οι δύο γονείς το ωράριο εργασίας τους, είτε διατήρησαν και οι δύο τις εργασίες τους και αναλάμβαναν ισότιμα τη φροντίδα του παιδιού/ων. Τέλος, μόνο δύο γονείς (1.4%) από τους 141 επέλεξαν την τελευταία περίπτωση, σύμφωνα με την οποία η μητέρα εργάζονταν με πλήρες ωράριο και ο πατέρας αναλάμβανε το

μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του παιδιού/ων. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων σχετικά με τα σενάρια αυτά, παρουσιάζονται στον πίνακα 11.

Πίνακας 11. Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής μετά τον ερχομό των παιδιών.

	<i>n</i>	(%)
Περιπτώσεις (4.5.6.7. 8.) όπου είτε και οι δύο γονείς έχουν πλήρη απασχόληση αλλά αναλαμβάνει τη φροντίδα κυρίως η μητέρα, είτε η μητέρα περιόρισε ή πήρε άδεια από την εργασία, για να αναλάβει τη φροντίδα των παιδιών.	85	49.2
Περιπτώσεις (1.2.3.), όπου είτε, και οι δύο γονείς έχουν πλήρη απασχόληση, είτε και οι δύο περιόρισαν την εργασία τους και μοιράζονται εξίσου τη φροντίδα των παιδιών.	33	38.7
Περίπτωση (9), όπου η μητέρα έχει πλήρη απασχόληση στην εργασία και ο πατέρας αναλαμβάνει τη φροντίδα των παιδιών.	2	1.4

5.1.8 Ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία

Στο τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου, οι γονείς παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας ερωτήθηκαν για την ανάγκη στήριξης της οικογένειας με τον ερχομό του παιδιού στην οικογένεια από την πολιτεία. Τα αποτελέσματα των απαντήσεων παρουσιάζονται στον πίνακα 12. Πιο συγκεκριμένα, από τις απαντήσεις που δόθηκαν φάνηκε ότι η πλειοψηφία του δείγματος, συμφωνεί με την άποψη ότι οι γονείς (τόσο οι μητέρες όσο και οι πατέρες) πριν αποκτήσουν παιδιά, θα πρέπει να εκπαιδεύονται και να υποστηρίζονται ως προς τα καθήκοντα του νέου τους ρόλου από την πλευρά της πολιτείας (65.3%). Επίσης, συμφωνούν ότι μετά την απόκτηση του παιδιού, χρειάζεται να υποστηρίζονται από μία κοινωνική υπηρεσία ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ τους, μέσα από τους νέους ρόλους που οι ίδιοι καλούνται να αναλάβουν (65.3%). Παρόλα αυτά, στην ερώτηση αν οι γονείς ήθελαν να συμμετέχουν πιο ενεργά στο μέγαλωμα του παιδιού τους, αλλά ίσως να μην γνώριζαν τον κατάλληλο τρόπο και ενδεχομένως ένιωθαν ανασφάλεια ή άγχος, οι περισσότεροι διαφώνησαν (59.9%). Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι οι γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας από τη μία πλευρά αισθάνονται ότι δεν αφιερώνουν όσο χρόνο θα ήθελαν στα παιδιά τους, εξαιτίας της έλλειψης χρόνου αλλά από την άλλη, η πλειοψηφία του δείγματος δηλώνει ότι ο

επαγγελματικός τους ρόλος, δεν πιστεύει ότι είναι σε σύγκρουση με τον γονεϊκό τους ρόλο (52.6%).

Πίνακας 12. Απόψεις των ερωτώμενων για την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία.

	Διαφωνώ, διαφωνώ απόλυτα (%)	Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ (%)	Συμφωνώ, συμφωνώ απόλυτα (%)
Αισθάνομαι ότι πολλές φορές ήθελα να συμμετέχω πιο ενεργά στο μέγαλωμα του παιδιού, αλλά ένιωθα ανασφάλεια ή άγχος επειδή δεν γνώριζα τον κατάλληλο τρόπο.	59.9	15.0	25.2
Οι γονείς (τόσο οι μητέρες όσο και οι πατέρες) πριν αποκτήσουν παιδιά, θα πρέπει να εκπαιδεύονται και να υποστηρίζονται ως προς τα καθήκοντα του νέου τους ρόλου	10.7	24.0	65.3
Οι γονείς μετά την απόκτηση παιδιού ή παιδιών, χρειάζεται να υποστηρίζονται από μία κοινωνική υπηρεσία ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ τους, μέσα από τους νέους ρόλους που οι ίδιοι καλούνται να αναλάβουν	10.0	24.7	65.3
Ο επαγγελματικός μου ρόλος είναι σε σύγκρουση με τον γονεϊκό μου ρόλο.	52.6	24.2	22.1

5.2 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ

5.2.1 Φύλο και εργασία

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος συσχέτισης Pearson Chi-square (χ^2) για να διερευνηθεί αν οι γονείς του δείγματος ήταν εργαζόμενοι (πίνακας 13). Τα αποτελέσματα του ελέγχου έδειξαν ότι στην πλειοψηφία τους άνδρες και γυναίκες ήταν εργαζόμενοι. Ο ίδιος έλεγχος πραγματοποιήθηκε και για το είδος απασχόλησης, όπου βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα μεταξύ των δύο φύλων (πίνακας 14). Πιο συγκεκριμένα, οι άνδρες εργάζονταν με πλήρη απασχόληση σε μεγαλύτερο ποσοστό σε σχέση με τις γυναίκες.

Πίνακας 13. Σχέση φύλου και εργασιακής απασχόλησης

ΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ;	n	ΝΑΙ	ΟΧΙ	X ²	P
Άνδρες	76	70	5	2.4	0.097
Γυναίκες	75	65	11		

Πίνακας 14. Σχέση φύλου και είδους απασχόλησης

ΕΙΔΟΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	n	ΠΛΗΡΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	X ²	P
Άνδρες	70	69	2	13.0	0.000
Γυναίκες	65	49	15		

Επιπρόσθετα, κατά τον έλεγχο συσχέτισης Pearson's Chi-square (χ^2) βρέθηκε στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ φύλου και εργασιακής απασχόλησης. Πιο συγκεκριμένα, οι πατέρες είχαν πιο σταθερή εργασία σε σχέση με τις μητέρες του δείγματος (Πίνακας 15).

Πίνακας 15. Σχέση φύλου και εργασιακής σχέσης

ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΣΧΕΣΗ	n	ΜΟΝΙΜΟΙ/ ΑΟΡΙΣΤΟ Υ ΧΡΟΝΟΥ΄	ΣΥΜΒΑΣΙ ΟΥΧΟΙ/ΩΡ ΟΜΙΘΙΟΙ ΚΛΠ.	X ²	P
Άνδρες	70	49	26	6.4	0.009
Γυναίκες	65	34	42		

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε έλεγχος μεταβλητών one-way Anova προκειμένου να διερευνηθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ ανδρών και γυναικών στις ώρες απουσίας τους από το σπίτι λόγω εργασίας και βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση. Ειδικότερα, οι άνδρες του δείγματος απουσίαζαν περισσότερες ώρες σε σχέση με τις γυναίκες. Τα αποτελέσματα του ελέγχου παρουσιάζονται αναλυτικότερα στον πίνακα 16.

Πίνακας 16. Σχέση φύλου και ωρών απουσίας από το σπίτι λόγω εργασίας

ΩΡΕΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ	N	M.T	T.A	F	p
Άνδρες	75	9.0	2.7	29.0	0.000
Γυναίκες	76	6.4	3.0		

5.2.2 Σχέση φύλου και εργασιακής απασχόλησης με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων

Πραγματοποιήθηκε συσχέτιση της κλίμακας αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων με το φύλο, την ηλικία, τον αριθμό των παιδιών, το χρονικό διάστημα συμβίωσης των ζευγαριών, το εισόδημα, το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων του δείγματος αλλά και των γονέων τους. Ειδικότερα, βρέθηκε ότι οι άνδρες του δείγματος έχουν περισσότερο παραδοσιακές αντιλήψεις σε σχέση με τις γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα, προέκυψε στατιστικά σημαντική διαφορά αναφορικά με τις αντιλήψεις ανάμεσα στα δύο φύλα (Πίνακας 17).

Πίνακας 17. Συσχέτιση φύλου με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων

ΣΚΟΡ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΕΡ.42	N	M.T	T.A	F	p
Άνδρες	73	33.2	8.1	4.2	0.016
Γυναίκες	74	29.7	6.7		

Επιπλέον, η συσχέτιση της ύπαρξης εργασιακής απασχόλησης με την κλίμακα έδειξε ότι οι αντιλήψεις για την ισότητα δεν σχετίζονται με το αν κάποιος/α εργάζεται ή είναι άνεργος/η. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στον πίνακα 18.

Πίνακας 18. Συσχέτιση εργασιακής απασχόλησης με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων

Σκορ αντιλήψεων ερ.42	N	M.T	T.A	F	p
Εργαζόμενοι	132	31.5	7.5	0.208	0.649
Άνεργοι/άεργοι	16	30.6	7.8		

5.2.3 Σχέση ηλικίας, χρονικού διαστήματος συμβίωσης και αριθμού παιδιών με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.

Πραγματοποιήθηκε έλεγχος συσχέτισης Pearson'r, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η ηλικία των συμμετεχόντων, σχετίζεται με τις αντιλήψεις τους για την ισότητα των φύλων και βρέθηκε ότι η σχέση είναι στατιστικά σημαντική ($p=0.001$) με αρνητικό συντελεστή Pearson' r ($r=-0.279$). Δηλαδή, όσο αυξάνει η ηλικία των ερωτώμενων τόσο μειώνεται το σκορ στη κλίμακα, άρα τόσο λιγότερο συντηρητικές - παραδοσιακές αντιλήψεις φαίνεται να έχουν οι ερωτώμενοι (Πίνακας 19). Επιπρόσθετα, πραγματοποιήθηκε έλεγχος μεταξύ της σχέσης του χρονικού διαστήματος συγκατοίκησης των ερωτώμενων με τον/την σύντροφο τους και τις αντιλήψεις τους για την ισότητα των φύλων. Αν και όσο μεγαλύτερο ήταν το χρονικό διάστημα συγκατοίκησης των ερωτώμενων με τον/την σύντροφο τους, τόσο περισσότερο προοδευτικές φαίνεται ότι ήταν και οι αντιλήψεις τους σχετικά με την ισότητα των φύλων ($r=0.143$), η σχέση χρονικού διαστήματος συγκατοίκησης και αντιλήψεων δεν ήταν στατιστικά σημαντική ($p=0.085$). Τέλος, ούτε ο αριθμός των παιδιών φάνηκε να σχετίζεται με τις αντιλήψεις του δείγματος για την ισότητα των φύλων (πίνακας 19).

Πίνακας 19. Συσχέτιση ηλικίας, χρονικού διαστήματος συμβίωσης και αριθμού παιδιών με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων

Σκορ αντιλήψεων ερ.42	Pearson's r	p
Ηλικία	-0.279	0.001
Χρονικό διάστημα συμβίωσης	-0.143	0.085
Αριθμός παιδιών	0.02	0.812

5.2.4 Σχέση φύλου και συμμετοχής σε καθημερινές ανάγκες του παιδιού

Προκειμένου να διαπιστωθεί αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ μητέρων και πατέρων στη συμμετοχή τους στην καθημερινή φροντίδα του παιδιού, πραγματοποιήθηκε έλεγχος συσχέτισης μεταβλητών Pearson Chi-square (χ^2) και βρέθηκαν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα μεταξύ τους στις ερωτήσεις σχετικά με το μάνιο του παιδιού ($p=0.027$), την αλλαγή της πάνας ($p=0.041$) και της προσπάθειας για να ηρεμίσει το παιδί όταν κλαίει ($p=0.000$). Οι μητέρες δηλαδή, βρέθηκε ότι συμμετέχουν περισσότερο από τους πατέρες σε αυτές τις καθημερινές ανάγκες φροντίδας του παιδιού (πίνακας 20).

Πίνακας 20. Σχέση φύλου και συμμετοχής σε καθημερινές ανάγκες του παιδιού

Συμμετοχή σε καθημερινές ανάγκες	Άνδρες	Γυναίκες	X ²	p
Τάισμα;				
Ποτέ/σπάνια	11	64	1.0	0.217
Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	64	69		
Μπάνιο;				
Ποτέ/σπάνια	9	2	4.9	0.027
Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	66	74		
Νανούρισμα				
Ποτέ/σπάνια	19	11	3.0	0.060
Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	54	119		
Αλλαγή της πάνας;				
Ποτέ/σπάνια	18	9	3.8	0.041
Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	57	67		
Προσπάθεια ηρεμίας όταν κλαίει				
Ποτέ/σπάνια	7	66	31.8	0.000
Μερικές φορές/συχνά/πολύ συχνά	5	71		

Επιπλέον, πραγματοποιήθηκε ο ίδιος έλεγχος για να διαπιστώθει αν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ μητέρων και πατέρων σχετικά με το πόσο εύκολο ήταν ή όχι να αντικαταστήσει ο ένας σύντροφος τον άλλον στη φροντίδα του παιδιού τους κατά τη διάρκεια της βρεφικής του ηλικίας και κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι για τους άνδρες ήταν δυσκολότερο να φροντίσουν μόνοι τους το βρέφος όταν η μητέρα χρειαζόταν να απουσιάσει από το σπίτι. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στον πίνακα 21.

Πίνακας 21. Σχέση φύλου και ευκολίας αντικατάστασης συντρόφου για τη φροντίδα του βρέφους

		ΕΥΚΟΛΗ Η ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ		Pearson's r	p
		ΝΑΙ	ΟΧΙ		
ΦΥΛΟ	Άνδρας	41	31	6.2	0.010
	Γυναίκα	58	18		

5.2.5 Σχέση εισοδήματος και επίπεδου εκπαίδευσης των ερωτώμενων και των γονέων τους με τις αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων.

Προέκυψε επίσης, στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα, από τη συσχέτιση των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων με το ετήσιο οικογενειακό τους εισόδημα. Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα ($p=0.000$) με αρνητικό συντελεστή συσχέτισης Pearson's r ($r=-0.323$), δηλαδή όσο αυξάνεται το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα της οικογένειας, τόσο πιο προοδευτικές είναι οι αντιλήψεις (πίνακας 22).

Πίνακας 22. Συσχέτιση αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων με το εισόδημα

Σκορ αντιλήψεων Ερ. 42	n	Pearson r	P
Εισόδημα	146	-0.323	0.000

Επιπρόσθετα, προέκυψαν ιδιαίτερα στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα, από την συσχέτιση τόσο του επίπεδου εκπαίδευσης των ίδιων των ερωτώμενων ($p=0.000$), όσο και με το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα τους ($p=0.048$), σε σχέση με τις αντιλήψεις τους για την ισότητα των φύλων. Από τα αποτελέσματα του ελέγχου προέκυψε ότι όσο αυξάνεται το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων αλλά και των γονέων τους, τόσο περισσότερο προοδευτικές είναι οι αντιλήψεις τους. Τα αποτελέσματα αυτά παρουσιάζονται στον πίνακα 23

Πίνακας 23. Συσχέτιση των αντιλήψεων για την ισότητα των φύλων με το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων του δείγματος και της οικογένεια προέλευσης.

Σκορ αντιλήψεων ερ.42	N	M.T	T.A	F	P
Επίπεδο εκπαίδευσης ερωτώμενων:					
Καθόλου σχολείο ή απόφοιτοι Δημοτικού	14	36.2	7.7	11.6	0.000
Απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης	60	33.7	6.9		
Απόφοιτοι Ανώτατης εκπαίδευσης	74	28.7	7.0		
Επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων των ερωτώμενων:					
Πατέρα ερωτώμενων:					
Καθόλου σχολείο ή απόφοιτοι Δημοτικού	56	32.0	7.3	3.09	0.048
Απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης	69	32.0	7.6		
Απόφοιτοι Ανώτατης εκπαίδευσης	22	27.2	7.5		
Μητέρας ερωτώμενων:					
Καθόλου σχολείο ή απόφοιτοι Δημοτικού	59	32.8	7.7	2.41	0.093
Απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης	46	31.5	8.2		
Απόφοιτοι Ανώτατης εκπαίδευσης	42	29.5	6.3		

5.2.6 Σχέση φύλου και απόψεων σχετικά με την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία

Στον πίνακα 24 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από τον έλεγχο συσχέτισης του φύλου με τις απόψεις για τις ερωτήσεις σχετικά με την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία σε μια σειρά θεμάτων. Βρέθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, στην ερώτηση σχετικά με την ανάγκη υποστήριξης του ζευγαριού, ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν από τους νέους τους ρόλους ($p=0.006$). Πιο συγκεκριμένα, οι γυναίκες συμφωνούν σε μεγαλύτερο βαθμό με την άποψη ότι μετά την απόκτηση παιδιού/ών, οι γονείς θα πρέπει να υποστηρίζονται από μία κοινωνική υπηρεσία για την επίλυση

πιθανών συγκρούσεων μεταξύ τους, οι οποίες μπορεί να προκύπτουν από τη δυσκολία διαχείρισης των νέων ρόλων που καλούνται να αναλάβουν.

Πίνακας 24. Συσχέτιση φύλου με τις απόψεις για την ανάγκη στήριξης της οικογένειας από την πολιτεία

Οι γονείς μετά την απόκτηση παιδιού ή παιδιών, χρειάζεται να υποστηρίζονται από μία κοινωνική υπηρεσία ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ τους, μέσα από τους νέους ρόλους που οι ίδιοι καλούνται να αναλάβουν.	N	M.T	T.A	F	P
Άνδρες	73	1.3	0.8	7.7	0.006
Γυναίκες	76	1.6	0.6		

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

ΣΥΖΗΤΗΣΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση των γονεϊκών ρόλων σε οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας της τοπικής κοινωνίας του Ηρακλείου. Στόχος ήταν η διερεύνηση της κατανομής των ρόλων και η ύπαρξη ή όχι στερεοτυπικών αντιλήψεων. Με την πάροδο των χρόνων και τις αλλαγές που έχουν επέλθει στην οικογενειακή δομή και γενικότερα στους ρυθμούς της σύγχρονης κοινωνίας έχουν δημιουργηθεί ανάγκες επαναπροσδιορισμού των γονεϊκών ρόλων, προκειμένου να επιτευχθεί οικογενειακή και επαγγελματική ισορροπία. Για το λόγο αυτό, κρίθηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι γονεϊκοί ρόλοι και να διαπιστωθεί κατά πόσο οι σύγχρονες τοπικές οικογένειες διατηρούν τα στερεότυπα του φύλου σε σχέση με τους ρόλους και τα καθήκοντα που αναλαμβάνουν ως γονείς και ποια ήταν τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά της οικογένειας προέλευσης τους.

6.1 Βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ήταν κυρίως νέες μητέρες και νέοι πατέρες με μέση ηλικία 37 χρονών περίπου και στην πλειοψηφία τους ήταν εργαζόμενοι γονείς. Οι περισσότεροι συμβίωναν με τον σύντροφό τους για μεγάλο χρονικό διάστημα (10 έτη περίπου) και είχαν ένα με δύο παιδιά. Προϋπόθεση για τη συμμετοχή στην έρευνα ήταν ο/η ερωτώμενος/η να συμβιώνει με τον/την συντροφο τους κάτω από την ίδια στέγη. Αποκλείστηκαν δηλαδή από την έρευνα οι μονογονεϊκές οικογένειες. Αξίζει να σημειωθεί, ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες ήταν έγγαμοι και μόνο τρεις συμβίωναν με τον/την σύντροφο τους με σύμφωνο συμβίωσης ή χωρίς αυτό. Ενώ η βιβλιογραφία αναφέρει αύξηση των ελεύθερων μορφών συμβίωσης στις σύγχρονες οικογένειες (Κορωναίου, 2007), η παρούσα έρευνα δεν το επιβεβαίωσε. Με βάση τα αποτελέσματα αυτά, συμπεραίνεται ότι η πλειοψηφία των γονέων είχε επιλέξει πιο παραδοσιακή μορφή συμβίωσης. Επίσης, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν απόφοιτοι Ανώτατης Εκπαίδευσης και το ετήσιο εισόδημα των περισσότερων ήταν από 10.000 έως 14.999 ευρώ. Τέλος, η έρευνα έδειξε ότι σχεδόν όλες οι μητέρες του δείγματος ήταν εργαζόμενες και σύμφωνα με τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι υπάρχει αυξανόμενη συμμετοχή των μητέρων με παιδιά μικρής ηλικίας στην αγορά εργασίας, όπως αναφέρεται και σε παλαιότερα στοιχεία του Κ.Ε.Θ.Ι (Κορωναίου, 2007).

6.2 Η κατανομή των ρόλων και τα έμφυλα στερεότυπα στην οικογένεια προέλευσης των ερωτώμενων και στη δική τους οικογένεια

Οι αναμνήσεις που έχουν οι ερωτώμενοι από την κατανομή των ρόλων και των ευθυνών μεταξύ των γονέων τους στην οικογένειά προέλευσης, δε φαίνεται να σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την κατανομή των ρόλων και των ευθυνών που έχουν οι ίδιοι στην δική τους οικογένεια. Ενώ δηλαδή, στην συντριπτική πλειοψηφία της οικογένειας προέλευσης του δείγματος, είχε η μητέρα την κύρια ευθύνη της φροντίδας του σπιτιού και των παιδιών, στη δική τους οικογένεια οι γονείς μοιράζονταν τις ευθύνες σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με την οικογένεια προέλευσης τους.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με τη συμμετοχή των ερωτώμενων του δείγματος στην καθημερινή φροντίδα του παιδιού, επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι γυναίκες αναλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας των οικιακών εργασιών, όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία (Γιώτα, 2009). Όμως, είναι αρκετά ενθαρρυντικό το γεγονός ότι οι γονείς στις σύγχρονες οικογένειες τείνουν να μοιράζονται περισσότερο τη φροντίδα των παιδιών και την οικονομική διαχείριση των εσόδων-εξόδων της οικογένειας σε σχέση με παλαιότερα όπως επιβεβαιώνεται και από τη βιβλιογραφία. Επιπλέον, οι περισσότεροι άνδρες του δείγματος δήλωσαν ότι δεν θεωρούν το ρόλο τους ισότιμο με αυτόν της συζύγου. Από τα αποτελέσματα της έρευνας, δηλαδή φαίνεται ότι όντως αλλάζει η νοοτροπία παλαιότερων εποχών σύμφωνα με την οποία η ανατροφή των παιδιών αφορούσε αποκλειστικά τις μητέρες. Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα του ρόλου του πατέρα - η οποία αναφέρεται στη βιβλιογραφία (Muncie, et al, 2008), κατά τη διάρκεια της κυοφορίας του παιδιού, κατά το μέγιστο του αλλά και γενικότερα στις καθημερινές ανάγκες της οικογένειας. Συμπεραίνεται δηλαδή, ότι στο δείγμα των οικογενειών του δήμου Ηρακλείου που μελετήσαμε συμμετείχαν αρκετά και οι δύο γονείς κυρίως στη φροντίδα των παιδιών και σε ένα μικρότερο βαθμό στις ανάγκες της οικιακής φροντίδας. Συνεπώς, αν και δεν υπήρχε ίση κατανομή των ρόλων και των ευθυνών στις οικογένειες βρεφικής και προσχολικής ηλικίας του δήμου Ηρακλείου, φάνηκε ότι υπάρχει μία τάση αύξησης του αριθμού των ανδρών – πατέρων στη συμμετοχή στην ανατροφή των παιδιών και γενικότερα στις οικογενειακές ευθύνες όπως ήταν αναμενόμενο βάσει βιβλιογραφικών πηγών (Κορωναίου, κ.α., 2007).

6.3 Αντιλήψεις για τους γονεϊκούς ρόλους και την ισότητα των φύλων

Από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι όσο αυξάνονταν το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα της οικογένειας και το επίπεδο εκπαίδευσης τους, τόσο πιο προοδευτικές ήταν οι αντιλήψεις τους. Βρέθηκε επίσης, ότι όσο υψηλότερο ήταν το επίπεδο εκπαίδευσης του πατέρα των ερωτώμενων, τόσο περισσότερο προοδευτικές ήταν οι αντιλήψεις των ερωτώμενων για την ισότητα των φύλων. Από τη διαφοροποίηση που βρέθηκε μεταξύ των ερωτώμενων και των οικογενειών προέλευσης τους, σχετικά με το μεγαλύτερο βάρος των ευθυνών για τη φροντίδα του σπιτιού και κυρίως της φροντίδας παιδιών, συμπεραίνεται ότι το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων (το οποίο είναι υψηλότερο σε σχέση με της οικογένειας προέλευσης τους), επηρεάζει τις αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων. Συνεπώς, από τα αποτελέσματα τεκμηριώθηκε το γεγονός ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και το εισόδημα σχετίζονται σημαντικά με τις αντιλήψεις αναφορικά με την ισότητα των φύλων (Δείκτης Ισότητας των Φύλων, 2015). Παρόλα αυτά, βρέθηκε ότι το δείγμα τείνει να έχει κάπως παραδοσιακές αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων. Σημειώνεται ότι οι άνδρες του δείγματος φάνηκε ότι είχαν περισσότερο παραδοσιακές αντιλήψεις σε σχέση με τις γυναίκες. Όμως περίπου ο μισός πληθυσμός του δείγματος φάνηκε να αμφισβητεί στερεοτυπικές αντιλήψεις για το ρόλο του πατέρα ως «κουβαλητή» στην οικογένεια.

Τα στερεότυπα του φύλου φάνηκε ότι διατηρούνται σε μέτριο βαθμό στις σύγχρονες οικογένειες του Ηρακλείου, ωστόσο φαίνεται ότι όσο αυξάνει η ηλικία των ερωτώμενων και το διάστημα συμβίωσης μεταξύ του ζευγαριού, τόσο λιγότερο συντηρητικές - παραδοσιακές αντιλήψεις για την ισότητα των φύλων φαίνεται να έχουν οι ερωτώμενοι. Παρόλο που δεν ήταν στατιστικά σημαντική η σχέση χρονικού διαστήματος και αντιλήψεων για την ισότητα, βρέθηκε όπως προαναφέρθηκε ότι όσο μεγαλύτερο ήταν το χρονικό διάστημα συμβίωσης των συμμετεχόντων, τόσο πιο προοδευτικές ήταν οι αντιλήψεις τους. Αυτό ενδεχομένως να πηγάζει από το γεγονός ότι μέσα από τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ζευγάρια στη σύγχρονη καθημερινότητα, ίσως αντιλαμβάνονται καλύτερα - άνδρες και γυναίκες - την αναγκαιότητα της ισοκατανομής των ευθυνών και γενικότερα της αναγνώρισης των ίσων ευκαιριών μεταξύ τους. Όσο δηλαδή, πιο μεγάλο είναι το διάστημα συμβίωσης στη σύγχρονη εποχή, τόσο πιο κατανοητό ενδεχομένως γίνεται το γεγονός ότι είναι δύσκολο να υπάρχουν υγιείς σχέσεις μεταξύ του ζευγαριού, αν δεν έχουν οι σύντροφοι προοδευτικές - δημοκρατικές αντιλήψεις και αν επωμίζονται άνισα τα

βάρη της οικιακής εργασίας, της φροντίδας των παιδιών και γενικότερα των οικογενειακών ευθυνών. Τα στερεότυπα του φύλου ενδεχομένως να επηρεάζουν τους γονεϊκούς ρόλους και την ανατροφή του παιδιού, όμως αυτό δεν τεκμηριώθηκε απόλυτα στην παρούσα έρευνα, καθώς το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στη παρούσα έρευνα δεν περιλάμβανε τις κατάλληλες ερωτήσεις και το πλήθος των συμμετεχόντων δεν ήταν αρκετό, ώστε για να διεξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα και να μπορούν να γενικευθούν. Συνεπώς, χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος.

6.4 Συνδυασμός επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας φάνηκε ότι στις περισσότερες οικογένειες, η μητέρα επωμίζονταν το μεγαλύτερο βάρος της φροντίδας των παιδιών με αντίκτυπο στην εργασία της. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πατέρες είχαν πιο σταθερή εργασία και οι περισσότεροι εργάζονταν με πλήρη απασχόληση σε σχέση με τις μητέρες. Επομένως, επιβεβαιώνεται ως ένα βαθμό ότι η γονεϊκότητα επηρεάζει αρνητικά την εργασία, κυρίως των μητέρων και γενικότερα την επαγγελματική τους ανέλιξη όπως αναφέρεται και σε πρόσφατη έρευνα της Ελληνικής Ανεξάρτητης Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ, 2019). Παρόλο που στην πλειοψηφία τους οι γονείς - άνδρες και γυναίκες - ήταν εργαζόμενοι, βρέθηκε ότι οι ώρες απουσίας των πατέρων από το σπίτι λόγω εργασίας ήταν περισσότερες σε σχέση με αυτές αντίστοιχα των μητέρων. Αυτό ενδέχεται να οφείλεται στη μικρή διαφορά που υπάρχει στο είδος απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών ή στο γεγονός ότι οι άνδρες ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν δυσκολίες στη φροντίδα των παιδιών οι οποίες προκαλούνται από τις πολλές ώρες εργασίας σε σχέση με τις γυναίκες, όπως αναφέρεται και από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ, 2019). Συνεπώς κρίνεται ανάγκη υποστήριξης από την πλευρά της πολιτείας, τόσο των μητέρων, όσο και των πατέρων. Στη σύγχρονη εποχή σύμφωνα με τους Αρβανίτη και σύν, (2007) προκειμένου να επιτευχθεί εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής χρειάζεται να αποδομηθούν τα στερεότυπα για τους ρόλους των φύλων και να κατανοηθεί ότι η εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής είναι ένα πρόβλημα που αφορά τόσο τις γυναίκες, όσο και τους άνδρες.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος, δήλωσε ότι δεν αφιερώνει στο παιδί τους όσο χρόνο θα ήθελε, εξαιτίας της έλλειψης χρόνου λόγω εργασίας. Συνεπώς, σύμφωνα και με τα αποτελέσματα της παρούσας

έρευνας απαιτούνται νομοθετικές ρυθμίσεις και περισσότερα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που να υποστηρίζουν και τους δύο γονείς στη προσπάθεια τους να συνδυάσουν την επαγγελματική με την οικογενειακή ζωή (Γκασούκα, 2008).

6.5 Ανάγκη στήριξης των γονέων από την πολιτεία

Από τα αποτελέσματα των απαντήσεων του τελευταίου μέρους του ερωτηματολογίου επιβεβαιώνεται η ανάγκη των γονέων ανεξάρτητα από το φύλο, για την προετοιμασία, την εκπαίδευση και γενικότερα την υποστήριξή τους ως προς τα καθήκοντα των νέων ρόλων που καλούνται να αναλάβουν με τον ερχομό του παιδιού. Η προετοιμασία και η υποστήριξή τους θα πρέπει να αρχίζει πριν ακόμα κυοφορήσει η μητέρα το βρέφος, ώστε να προετοιμάζονται κατάλληλα και να συμμετέχουν και οι δύο γονείς στη δημιουργία του συναισθηματικού δεσμού με το βρέφος, όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία (Davies, 2005). Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται εκπαίδευση, ενθάρρυνση και υποστήριξη προς τους γονείς από εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό, όπως αναφέρεται εκτενέστερα στο τρίτο κεφάλαιο. Επιπλέον, από τα αποτελέσματα των απαντήσεων συμπεραίνεται ότι οι περισσότεροι γονείς - κυρίως οι μητέρες - αισθάνονται ότι χρειάζονται υποστήριξη ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ του ζευγαριού, μέσα από τους νέους ρόλους που καλούνται να αναλάβουν, διότι όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία ο ερχομός ενός παιδιού μπορεί να πυροδοτήσει μία κρίση στην οικογένεια (Καλλινικάκη, 2011). Συνεπώς οι γονεϊκοί ρόλοι χρειάζονται υποστήριξη για να είναι αποτελεσματικοί, για να υπάρχουν υγιείς σχέσεις μέσα στην οικογένεια αλλά και να καταφέρουν οι γονείς να συνδυάσουν αρμονικά την επαγγελματική με την οικογενειακή τους ζωή.

Η πολιτεία πρέπει να προωθεί ένα πλαίσιο δράσεων που να αναγνωρίζει την σημαντικότητα της ισοτιμίας των συντρόφων. Ειδικότερα, θα πρέπει να προωθεί πολιτικές εκπαίδευσης και υποστήριξης των οικογενειών με μέτρα που να επιτρέπουν και να ενθαρρύνουν μεγαλύτερη συμμετοχή των πατέρων στην ανατροφή, όπως προγράμματα εκπαίδευσης πατέρων και μητέρων σχετικά με τους νέους ρόλους που αναλαμβάνουν, ενημέρωση και εκπαίδευση για την εξάλειψη των στερεοτύπων, μειωμένα ή ευέλικτα ωράρια εργασίας, γονικές άδειες, άδειες πατρότητας, κ.α.

6.6 Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα υπόκειται σε περιορισμούς, οι οποίοι αφορούν κυρίως τον σχετικά μικρό αριθμό των συμμετεχόντων. Έγινε σκόπιμη προσπάθεια να ληφθεί δείγμα από τρεις περιοχές του Ηρακλείου με διαφορετικό κοινωνικό – οικονομικό επίπεδο, προκειμένου να διαπιστώθει αν όντως υπήρχαν διαφορές στα κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά δεν μπορούν να γενικευτούν σε όλο τον πληθυσμό, καθώς σε κάθε περιοχή από αυτές το δείγμα δεν ξεπερνούσε τον αριθμό 50. Επιπλέον, τα ευρήματα της έρευνας αναφορικά με τους γονεϊκούς ρόλους και τα στερεότυπα του φύλου που σχετίζονται με τους ρόλους αυτούς, δεν μπορούν να γενικευτούν για όλη την τοπική κοινωνία του Ηρακλείου, καθώς όπως προαναφέρθηκε το δείγμα δεν ήταν αντιπροσωπευτικό.

Αυτή ήταν μία πρώτη προσπάθεια διερεύνησης των γονεϊκών ρόλων, καθώς δεν υπάρχουν αντίστοιχες έρευνες. Προκειμένου όμως να διεξαχθούν πιο γενικευμένα συμπεράσματα για την τοπική κοινωνία του Ηρακλείου, θα είχε ενδιαφέρον να επαναληφθεί μία παρόμοια έρευνα, η οποία θα εξασφάλιζε μεγαλύτερη αντιπροσωπευτικότητα σχετικά με το δείγμα των γονέων και θα ήταν περισσότερο εστιασμένη στους γονεϊκούς ρόλους σε οικογένειες παιδιών βρεφικής και προσχολικής ηλικίας, τις αντιλήψεις τους σχετικά με την ισότητα των φύλων και πώς αυτές επηρεάζουν την ανατροφή των παιδιών τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αγγελή, Κ., Βλαχογιάννη, Α. (2014) «Προγράμματα ενίσχυσης γονεϊκού ρόλου» *Ελληνικό περιοδικό Γνωσιακής – Συμπεριφορικής Έρευνας και Θεραπείας*, 1, (1), σ.41 Σεπτέμβριος 2014, Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας ISSN 2241-9349 .
- Αγγελή, Κ., (2015) Γονεϊκές συμπεριφορές και ψυχοπαθολογία: ο ενδιάμεσος ρόλος των γνωσιακών μεταβλητών και ειδικότερα των Πρώιμων Δυσλειτουργικών Σχημάτων, *Γνωσιακή και συμπεριφοριστική έρευνα και θεραπεία*, τομος 1, τεύχος 2, σελ.71-80, Αθήνα: Ινστιτούτο Έρευνας και Θεραπείας της συμπεριφοράς.
- Αναγνωστοπούλου, Τ., Τριλίβα Σ., Χατζηνικολάου, Σ. (2008) *Ούτε καλύτερος, ούτε χειρότερος, απλά διαφορετικός*, Αθήνα: Gutenberg.
- Αλεξανδρίδης, Α., Μανιαδάκη, Μ., Περουλάκη, Ε. (2014) *Η κατανομή των ρόλων στη σύγχρονη οικογένεια – Απόψεις φοιτητών ΤΕΙ Κρήτης*, Πτυχιακή εργασία τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ Κρήτης.
- Αρβανίτης, Κ., Ξυδοπούλου, Ε., Παπαγιαννοπούλου, Μ. (2007) *Εγχειρίδιο για το ρόλο ανδρών/πατέρων στην εξισορρόπηση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής*, Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι ISBN 978-960-89655-6-0.
- Banks, S. (2015) *Ηθική και Αξίες στην Κοινωνική Εργασία*, μεταφρ. Χατζηφωτίου, Σ. Αθήνα: Gutenberg.
- Βεργέτη, Α. (2009) *Κοινωνική Εργασία με Οικογένειες σε Κρίση*, γ' έκδοση, Αθήνα: Τόπος.
- Culkin, J., Perrotto, R. (2008) *Θεμελιώδεις Αρχές της Ψυχολογίας - Εφαρμογές στη Ζωή και την Εργασία*, Μετάφρ. Πάντα, Μ., Αθήνα: Έλλην.
- Γαλανού, Μ. (2014) *Ταυτότητα και έκφραση φύλου – ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*, Αθήνα: Σωματείο υποστήριξης διεμφυλικών.
- Γεώργας, Δ., Κογκίδου, Δ. & Τεπέρογλου Α. (2004) *Ζητήματα οικογενειακής πολιτικής: Θεωρητικές αναφορές και εμπειρικές αναζητήσεις*, Αθήνα: Gutenberg.
- Γεωργίου, Σ. (2012) *Ψυχολογία των οικογενειακών συστημάτων*, Ζεφύρι: Διάδραση

- Γιώτα, Μ., Χατζηφωτίου Σ., (2009) *Απόψεις και αντιλήψεις των νέων για τους ρόλους των δύο φύλων στην οικογένεια και στην κοινωνία*, Τμήμα διαχείρισης πληροφοριών: ΤΕΙ Καβάλας.
- Γκασούκα, Μ. (2008) *Συμφιλίωση Οικογενειακής και Επαγγελματικής ζωής – Προτάσεις μέτρων και πολιτικών*, Λευκωσία: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Δεληγιάννη-Κουϊμτζή, Β., Κιοσέογλου, Γ., Σακκά, Δ., Γωνίδα, Ε., (2008) *Φύλο, εθνοπολιτισμική προέλευση και επιλογές ζωής: Οι αντιλήψεις και οι προσδοκίες εφήβων για τη μελλοντική τους ζωή ως ανδρών και γυναικών*, Επιχειρησιακό πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής κατάρτισης 2000-2006 (ΕΠΕΑΕΚ 2) Άξονας 4, Μέτρο 4.1, Ενέργεια 4.1.1, κατηγορίας Πράξης 4.1.1β, σελ 131-153, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,
- Δημοπούλου - Λαγωνίκα Μ. (2011) *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας: Μοντέλα Παρέμβασης. Από την ατομική στη γενική –ολιστική προσέγγιση* Αθήνα: Τόπος.
- Εφημερίδα της Κυβέρνησης (2017) «Προεδρικό διάταγμα ΑΡ. 99» *Καθορισμός προϋποθέσεων αδειοδότησης και λειτουργίας των παιδικών και βρεφονηπιακών σταθμών που λειτουργούν εντός νομικών προσώπων των δήμων ή υπηρεσίας των δήμων». ΦΕΚ.141/Α 28-09-2017, Αθήνα: Εθνικό τυπογραφείο.*
- Εφημερίδα της Κυβέρνησης (2019) *Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας και λοιπές διατάξεις*, τεύχος Α ΦΕΚ Νόμος 4604 50/26.03.2019, Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.
- FRA, Οργανισμός θεμελιώδων Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Συμβούλιο της Ευρώπης (2009) *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States: Part I – Legal Analysis* [Ομοφοβία και διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού στα κράτη μέλη της ΕΕ: Μέρος Ι – Νομική ανάλυση], σ. 129-144.
- Καλλινικάκη, Θ. (2011) *Εισαγωγή στη θεωρία και στην Πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας*, Γ' έκδ., Αθήνα: Τόπος.
- Κανδυλάκη, Α. (2008) *Η συμβουλευτική στην κοινωνική εργασία*, Έ' έκδ., Αθήνα: Τόπος.
- Κογκίδου, Δ. (2015) *Πέρα από το ροζ και το γαλάζιο : Όλα τα παιχνίδια για όλα τα παιδιά*, Θεσσαλονίκη : Επίκεντρο.

- Κορωναίου, Α., Πρεπούδης, Χ., Σιώτου, Ι. (2007) *Ο ρόλος των πατέρων στην εξισορρόπηση της οικογενειακής και επαγγελματικής- προσωπικής ζωής*, Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι.
- Μαλικιώτη-Λοϊζου, Μ. (2001) *Η συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μοριχοβίτης, Γ. Α. (2001) *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, Τόμος ΙΙ, Φλώρινα: Φλώρινας.
- Muncie, J., Wetherell, M., Langan, M., Dallos, R., Cochrane, A. (2009). *Οικογένεια, η μελέτη και κατανόηση της οικογενειακής ζωής*. Αθήνα : Μεταίχμιο.
- Μουσούρου, Λ. (2005) *Οκογένεια και οικογενειακή πολιτική*, Αθήνα: Gutenberg.
- Λιμνιάτη, Α. (2010) *Νέα δεδομένα στους Γονεϊκούς ρόλους, Κοινωνική Μητρότητα και επαναπροσδιορισμός της Πατρότητας*, Διπλωματική εργασία του Π.Μ.Σ. Φύλο Και Νέα Εκπαιδευτικά και Εργασιακά περιβάλλοντα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού: Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Νάτση, Δ., Παπά, Θ. (2019) *Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη: Ίδρυμα Χάινρικ Μπέλ.
- Παπαδιώτη-Αθανασίου, Β. (2000) «*Οικογένεια και όρια-συστημική προσέγγιση*», Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Παππά, Β. (2006) *Επάγγελμα Γονέας. Ψυχολογικοί Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών και Εφήβων*, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Παππά, Β. (2008) *Γονείς, παιδιά και Μ.Μ.Ε – Ένας οδηγός γονικής συμπεριφοράς*, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Παππά, Β. (2017) *Επάγγελμα Γονέας. Τύποι Γονέων και Συμπεριφορά Παιδιών και Εφήβων*, Αθήνα: Οκτώ.
- Πουλόπουλος, Χ. (2009) *Κοινωνική Εργασία και Εξαρτήσεις: Οι Κοινότητες της Αλλαγής*, Αθήνα: Τόπος.
- Ρήγα, Α.Β. (2006) *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για την οικογένεια σήμερα*, 1η εκδ. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ρήγα, Α.Β. (2012) *Η οικογένεια στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα: Πεδίο.
- Στρατηγάκη, Μ. (2006) *Το φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Τσαούσης, Δ. Γ. (2006) *Η Κοινωνία του Ανθρώπου - Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία*, Αθήνα: Gutenberg.
- Τσαμπαρλή, Α. (2004) *Η ψυχαναλυτική προσέγγιση της οικογένειας*, Αθήνα: Ατραπός.
- Thomas Hammarberg (2009) Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, *Human Rights and Gender Identity [Τα ανθρώπινα δικαιώματα και η ταυτότητα του φύλου]* CommDH/IssuePaper 29-07-2009, Στρασβούργο: Συμβούλιο της Ευρώπης.
- Hughes, M., Kroehler, C. (2014) *Κοινωνιολογία – Οι βασικές έννοιες*, μετάφρ. Χρηστίδης, Γ., 2^η εκδ., Αθήνα: Κριτική.

Ξενογλώσση

- Azar, S. T. & Weinzierl, K. M. (2005) Child maltreatment and childhood injury research: a cognitive-behavioral approach. *Journal of Pediatric Psychology*, 30 (7), 598-614.
- Allen, S. M., & Daly, K. J. (2007) *The effects of father involvement: An updated research summary of the evidence*. Centre for Families, Work & Well-Being, University of Guelph.
- Baumrind D. (1991) *The influence of parenting style on adolescent competence and substance use*. J. Early Adolescence. 11(1):56-95 στο Επταήμερος.
- Davies, D. (2005) *Introduction to Attachment*. The Infant Crier, 109, 4-7.
- Dex, S., Smith, C., Winter, S. (2001) *Effects of family-friendly policies on business performance*, UK: Judge Institute of Management Studies.
- Feldman, R. (2000) *Parents' convergence on sharing and marital satisfaction, father involvement, and parent-child relationship at the transition to parenthood*. Infant mental health journal, 21(3), 176-191.
- Fogarty, K., & Evans, G. D. (2009) *The hidden benefits of being an involved father* Department of Family, Youth and Community Sciences, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida.
- Hoff, E., Laursen, B. & Tardif, T. (2002) *Socioeconomic status and parenting in M. H. Bornstein (Ed.), Handbook of parenting. Vol. 2. Biology and ecology of parenting*. Mahwah: Lawrence Erlbaum associates, publishers.

- Keller, M. K. (2013) *An exploratory case study of fathers who massaged their infants* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents> [accessed 31 October 2019].
- Lamb, M. E. (2010) *The role of the father in child development*. Hoboken, 5th ed. USA: John Wiley & Sons Inc.
- Martin, C. L (1999) A developmental perspective on gender effects and gender concepts. In W. B. Swann, G.H. Langlois & L.A. Gilbert (Ed., *sexism and stereotypes in modern society: The gender science of Janet Talor Spence* (p.p.44-73). Washington: American Psychological Association.
- Smith C.S., Hung L-C. (2008) *Stereotype threat: effects on education Social Psychology Education*, 11:243–257.
- Thomson, N. (2012) *Anti-discriminatory Practice*. UK: Palgrave Macmillan.

Ηλεκτρονικές πηγές

- Ζαχαριάδου, Ρ. (2018) «Η κανονικοποίηση της βίας» στο *social policy Κοινωνική πολιτική – κοινωνική θεωρία, Απόψεις* 9 Δεκεμβρίου από <http://www.socialpolicy.gr> [πρόσβαση 28/11/19 ώρα: 16.35 μ.μ.].
- Κατάκη, Χ. (2018) «Η σύγχρονη οικογένεια: νέες μορφές συμβίωσης», Εφαρμοσμένη Ψυχολογία Οικογένεια και παιδί, αρ. Τευχους 8257 0, ημερ/νία πρόσβασης 9/12/18 <https://www.psychologynow.gr>
- Kantzara, V. (2006) “Patriarchy” στο Fitzpatrick T., et al. (eds.) *International encyclopedia of social policy*, (σελ. 6), London: Routledge. http://www.isotita-epaek.gr/iliko_sxetikes_ereunes/koinonia/Patriarchy-transl-Gr.pdf
- Waldvogel, P., Ehlert, U. (2016) *Contemporary Fatherhood and Its Consequences for Paternal Psychological Well-being – A Cross-sectional Study of Fathers in Central Europe* Headquarter at University of Vienna, Central European Network on Fatherhood (CENOF), Austria. <https://doi.org/10.3389/fpubh>. 2016.00199 Public Health, [Πρόσβαση 11/11/19]
- FRA, Οργανισμός θεμελιώδων Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Συμβούλιο της Ευρώπης (2010) *Εγχειρίδιο σχετικά με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία κατά των διακρίσεων*, Λουξεμβούγο: Υπηρεσία εκδόσεων της

- Ευρωπαϊκής Ένωσης (<http://europa.eu>) [Πρόσβαση 29 Νοεμβρίου 2019, 14.00 μ.μ.].
- Fatherhood Institute (2010) *Smoothing the path: fatherhood and couple relationships across the transition to parenthood*. [Online] Available from: <http://www.fatherhoodinstitute.org/2010/> [accessed 10 October 2019].
 - International Association of Infant Massage (2005) *Certified infant massage instructor teaching guide*. Ventura, CA. <http://www.childhoodinstitute.org>.
 - International Association of Infant Massage I.A.I.M (2013) *Handouts for Parents*. [accessed 20 August 2019]. Available from: www.iaim.net.
 - Newman, M. (2013) *Applying infant massage with fathers*. [Online] [accessed 17 November 2019]. Available from: <http://www.gofsd.org.uk/free-articles/latest-news/93>
 - O'Leary, T. (2012) *A report into the benefits of father involvement*. [Online]. www.childhoodinstitute.org/Assets/187/1/Involved_fathers_report1_TimothyOLEary.pdf [accessed 17 August 2016]. Available from: <http://www.childhoodinstitute.org>
 - Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2019) *Ειδική Έρευνα για τον Συνδυασμό Οικογενειακής Ζωής και Εργασίας (ad hoc module 2018)* στο Δελτίο τύπου, 21 Νοεμβρίου 2019 Πειραιάς: ΕΛΣΤΑΤ [Πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2019, ώρα 11.00 π.μ] <https://www.statistics.gr/el/statistics>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ – ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

A/a _ περιοχής

A. ΜΕΡΟΣ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

(ΚΥΚΛΩΣΤΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΑΣ)

1. Φύλο: 1. Άνδρας 2. Γυναίκα

2. Ηλικία

3. Ποιο είναι το επίπεδο της εκπαίδευσής σας; (Παρακαλούμε κυκλώστε τον αριθμό που αντιστοιχεί στο ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης)

Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις Δημοτικού	1
Απόφοιτος Δημοτικού	2
Απόφοιτος Γυμνασίου	3
Απόφοιτος Λυκείου	4
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής ή Ι.Ε.Κ	5
Πτυχίο Ανώτατης Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ι, Πανεπιστήμιο)	6
Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	7

4. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;'

1. Έγγαμος/η, 2. Συμβίωση χωρίς γάμο (με σύμφωνο συμβίωσης), 3. Συμβίωση χωρίς γάμο (χωρίς σύμφωνο συμβίωσης)

5. Πόσο χρονικό διάστημα περίπου συγκατοικείτε με τον/την σύντροφο σας:

.....

6. Πόσα παιδιά έχετε (αριθμός):

7. Πόσα από τα παιδιά σας είναι στην προσχολική ηλικία (αριθμός):

8. Ηλικία παιδιών που βρίσκονται στην προσχολική ηλικία:

1. Βρέφη κάτω από 2,5 ετών 2. Προ- προνήπια από 2,5 - 3,5 ετών 3. Προ-νήπια 4 έως 5ετών 4. Νήπια άνω των 5 έως 6 ετών

9. Σημειώστε πόσα παιδιά έχετε στη σχολική ηλικία 6 ετών και άνω (Δημοτικό, Γυμνάσιο κλπ):.....

10. Ποιο είναι το φύλο των παιδιών σας;

1. Μόνο αγόρια 2. Μόνο κορίτσια 3. Και τα δύο φύλα

11. Εργάζεστε;

1. Ναι 2. Όχι, δεν εργάζομαι, και αναζητώ εργασία 3. Όχι, δεν εργάζομαι και δεν αναζητώ εργασία

Εάν εργάζεστε, απαντήστε και στις 12, 13, 14. Αν όχι προχωρήστε στην 15:

12. Τομέας εργασιακής απασχόλησης:

1. Ιδιωτικός τομέας 2. Δημόσιος τομέας

13. Είδος απασχόλησης:

1. Πλήρης απασχόληση 2. Μερική απασχόληση

14. Τύπος εργασιακής σχέσης:

1. Μόνιμος 2. Σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου 3. Σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου 4. Σύμβαση έργου 5. Ωρομίσθιος 6. Εκπαιδευόμενος/εργαζόμενος με πρόγραμμα ΟΑΕΔ 7. Άλλο.....

15. Πού περίπου κυμαίνεται το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας:

1. Κάτω από € 5.000 2. Από € 5.000 - 9.999 3. Από € 10.000 - 14.999
4. Από € 15.000-20.000 5. Από € 20.000 και άνω

16. Πόσες ώρες περίπου την ημέρα απουσιάζετε από το σπίτι λόγω εργασίας; (σημειώστε το συνολικό αριθμό ωρών).....

17. Τόπος μόνιμης κατοικίας της πατρικής σας οικογένειας:

1. Χωριό (μέχρι 1999 κατοίκους)
2. Κωμόπολη (2000-9999 κατοίκους)
3. Πόλη (10.000 και άνω π. χ Πάτρα, Ηράκλειο κλπ)
4. Μεγάλο Αστικό συγκρότημα (Αθήνα - Θεσ/νίκη)

18. Ποιό είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων σας;

(Παρακαλούμε κυκλώστε τον αριθμό που αντιστοιχεί στο ανώτατο επίπεδο εκπαίδευσης του κάθε γονέα σας, ξεχωριστά)

	Πατέρας	Μητέρα
Καθόλου σχολείο ή μερικές τάξεις Δημοτικού	1	1
Απόφοιτος Δημοτικού	2	2
Απόφοιτος Γυμνασίου	3	3
Απόφοιτος Λυκείου	4	4
Απόφοιτος Τεχνικής Σχολής ή Ι.Ε.Κ	5	5
Πτυχίο Ανώτατης Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ι, Πανεπιστήμιο)	6	6
Κάτοχος Μεταπτυχιακού/ Διδακτορικού	7	7

19. Εργάζονταν και οι δυο γονείς, στην πατρική σας οικογένεια, όταν ζούσατε κάτω από την ίδια στέγη;

1. Ναι 2. Όχι

Β' ΜΕΡΟΣ:

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΚΗ ΣΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(ΚΥΚΛΩΣΤΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΑΣ)

20. Ποιος είχε το μεγαλύτερο βάρος για τις υποχρεώσεις του σπιτιού και τη φροντίδα των παιδιών στην πατρική σας οικογένεια;

1. Ο πατέρας 2. Η μητέρα 3. Και οι δύο 4. Άλλα άτομα (παππούς/γιαγιά κλπ)

21. Πόσο αυστηρός θεωρείτε ότι ήταν ο πατέρας σας;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

22. Πόσο αυστηρή θεωρείτε ότι ήταν η μητέρα σας;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

23. Όταν ήσασταν παιδί μπορούσατε να συμπεριφέρεστε άσχημα στα παιχνίδια σας, σε άλλα παιδιά ή ζώα, χωρίς αυτό να σας απαγορεύεται από τους γονείς σας ή χωρίς οι γονείς σας, να έδιναν σημασία εξαιτίας του φύλου σας;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

24. Στην πατρική σας οικογένεια, ίσχυε ότι «τα αγόρια ενθαρρύνονταν να εκφράσουν το θυμό τους με φωνές, ενώ για τα κορίτσια δεν θεωρούνταν σωστό να εκφράζουν το θυμό τους με τον ίδιο τρόπο»;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

25. Στην πατρική σας οικογένεια τα αγόρια ενθαρρύνονταν να εκφράζουν «ανοιχτά» τα συναισθήματα τους;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

26. Στην πατρική σας οικογένεια υπήρχε διαχωρισμός των παιχνιδιών σε «αγορίστικα» και «κοριτσίστικα» ;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

27. Στην πατρική σας οικογένεια, υπήρχαν συγκεκριμένα πρότυπα ντυσίματος, καθώς μεγαλώνετε ανάλογα με το βιολογικό σας φύλο;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

Γ' ΜΕΡΟΣ : ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΚΗ ΣΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

(ΚΥΚΛΩΣΤΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΠΟΥ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΑΣ)

28. Πόσο σημαντικός πιστεύετε ότι είναι ο ρόλος του πατέρα, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

29. Πόσο βοηθητικός πιστεύετε ότι ήταν ο ρόλος του συζύγου/συντρόφου κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, στη δική σας οικογένεια;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

30. Πόσο συμμετέχει/συμμετείχε ο σύντροφος σας (πατέρας) στη φροντίδα του παιδιού μετά τη γέννηση του αλλά και γενικότερα στο μέγαλωμα του;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

31. Πόσο συμμετέχει ο πατέρας στις καθημερινές ανάγκες της οικογένειας;

1. Καθόλου 2. Λίγο 3. Αρκετά 4. Πολύ 5. Πάρα πολύ

32. Πόσο συχνά συμμετέχετε στις ανάγκες του παιδιού σας, όπως:

(ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ Ξ' ΣΤΟ ΚΟΥΤΑΚΙ ΤΟ ΟΠΟΙΟ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΑΣ)

	1. ΠΟΤΕ	2. ΣΠΑΝΙΑ	3. ΜΕΡΙΚΕΣ ΦΟΡΕΣ	4. ΣΥΧΝΑ	5. ΠΟΛΥ ΣΥΧΝΑ
α. Τάισμα;					
β. Μπάνιο;					
γ. Νανούρισμα πριν τον ύπνο;					
δ. Να το ηρεμίσετε όταν κλαίει;					
ε. Αλλαγή της πάνας του;					

33. Πόσο συχνά ασχολείστε με τη σωματική φροντίδα του παιδιού σας;

1. Ποτέ 2. Σπάνια 3. Μερικές φορές 4. Συχνά 5. Πολύ συχνά

34. Πόσο συχνά πηγαίνετε το παιδί σας στον παιδικό σταθμό ή το παίρνετε από εκεί;

1. Ποτέ 2. Σπάνια 3. Μερικές φορές 4. Συχνά 5. Πολύ συχνά

35. Πόσες φορές την εβδομάδα πηγαίνετε βόλτα το παιδί σας;

- α. 1-2 φορές β. 3-4 φορές γ. Πάνω από 4 φορές

36. Πόσο χρόνο την ημέρα αφιερώνετε για να παίξετε μαζί με το παιδί σας;

1. Καθόλου ή το πολύ 10 λεπτά 2. Περίπου 30 λεπτά με 1 ώρα 3. Περίπου 2 ώρες .
4. Περισσότερες από 2 ώρες καθημερινά

37. Νιώθετε ότι αφιερώνετε το χρόνο που θα θέλατε στο παιδί σας καθημερινά;

1. Ναι 2. Όχι

37α. Εάν όχι, που πιστεύετε ότι οφείλεται αυτό;

1. Στην έλλειψη χρόνου, 2. Στην οικονομική κρίση, 3. Δεν το θεωρώ απαραίτητο,
4. Άλλος λόγος (σημειώστε)

38. Είναι/ ήταν για εσάς εύκολο να αντικαταστήσετε τον/την σύντροφο σας, στη φροντίδα του παιδιού όταν εκείνος/η χρειαστεί/χρειαζόταν να απουσιάσει;

38α. Κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας του παιδιού σας; 1. Ναι 2. Όχι

38β. Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας του παιδιού σας; 1. Ναι 2. Όχι

39. Ο ρόλος σας ως γονέας, θεωρείτε ότι είναι ισότιμος με αυτόν του/της συντρόφου σας;

1. Ναι 2. Όχι

Δ΄ ΜΕΡΟΣ: 1. ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΟΙΚΙΑΚΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ

40. Παρακαλούμε σημειώστε με 'X' στο αντίστοιχο πλαίσιο, ποιος κατά τη γνώμη σας έχει την κύρια ευθύνη για το καθένα από τα παρακάτω.

	1	2	3	4
	ΜΗΤΕΡΑ	ΠΑΤΕΡΑΣ	ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ	ΆΛΛΟ ΠΡΟΣΩΠΟ
1. Εργασίες (νοικοκυριού, μαγειρέματος, καθαριότητα σπιτιού κτλ);				
2. Εξωτερικές εργασίες (ψώνια, πληρωμή λογαριασμών κτλ);				
3. Φροντίδα παιδιών (Τάισμα, μαγείρεμα, αλλαγμα, καθαριότητα);				
4. Πιο τεχνικές οικιακές εργασίες (φροντίδα κήπου, επισκευές κτλ)				
5. Οικονομική διαχείριση των εσόδων-εξόδων της οικογένειας;				
6. Περισσότερες ευθύνες γενικά στην οικιακή εργασία;				

41. Σημειώστε με X, σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις από το 1=διαφωνώ απόλυτα έως το 5=συμφωνώ απόλυτα.

		ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ 1	ΔΙΑΦΩΝΩ 2	ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ 3	ΣΥΜΦΩΝΩ 4	ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ 5
1	Είναι καλύτερα για την οικογένεια εάν ο άνδρας είναι κυρίως ο 'κουβαλητής' (αυτός που φέρνει τα λεφτά) και η γυναίκα έχει την κύρια ευθύνη για το σπίτι και την οικογένεια.					
2	Όταν και οι δυο γονείς έχουν πλήρη απασχόληση, οι πατέρες θα πρέπει να συμμετέχουν εξίσου όσο και οι μητέρες στη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών.					
3	Εάν ένα παιδί αρρωστήσει, ο άνδρας και η γυναίκα θα πρέπει να μοιραστούν το χρόνο που θα αφιερώσουν για τη φροντίδα του παιδιού στο σπίτι.					
4	Αισθάνομαι ενοχές που έχω γράψει το παιδί μου σε βρεφονηπιακό σταθμό τον πρώτο χρόνο της ζωής του, για να γυρίσω στη δουλειά μου με πλήρες ωράριο.					
5	Οι γονείς θα πρέπει να κάνουν πάντα αυτό που είναι καλό για το παιδί τους, και όχι ότι διευκολύνει ή βολεύει τους ίδιους.					
6	Οι γονείς θα πρέπει να ακολουθούν ένα επάγγελμα που να τους επιτρέπει να απουσιάζουν από την εργασία, ώστε να μπορούν να φροντίσουν τα παιδιά τους.					
7	Υπάρχουν πολλά πράγματα που μόνο οι μητέρες μπορούν να παρέχουν στα παιδιά τους.					

Ε΄ΜΕΡΟΣ: ΑΝΤΙΑΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

42. Σημειώστε με X από το 1=διαφωνώ απόλυτα έως το 5=συμφωνώ απόλυτα, σε ποιο βαθμό συμφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις.

		ΔΙΑΦΩΝΩ 1 ΑΠΟΛΥΤΑ	ΔΙΑΦΩΝΩ 2	ΟΥΤΕ ΔΙΑΦΩΝΩ 3 ΟΥΤΕ ΣΥΜΦΩΝΩ	ΣΥΜΦΩΝΩ 4	ΣΥΜΦΩΝΩ 5 ΑΠΟΛΥΤΑ
1	Ανεξάρτητα σε ποιο φύλο ανήκουν οι άνθρωποι μπορούν να είναι συγχρόνως και 'επιθετικοί-δικεκδικητικοί' όσο και 'φροντιστικοί' στη συμπεριφορά τους.					
2	Οι άνθρωποι θα πρέπει να αντιμετωπίζονται το ίδιο ανεξάρτητα από το φύλο τους.					
3	Η ελευθερία που παρέχεται στα παιδιά πρέπει να καθορίζεται από την ηλικία τους και το επίπεδο της ωριμότητάς τους και όχι από το φύλο τους.					
4	Τα καθήκοντα του σπιτιού δεν πρέπει να ανατίθενται με βάση το φύλο.					
5	Πρέπει να σταματήσουμε να σκεφτόμαστε αν οι άνθρωποι είναι άνδρες ή γυναίκες και να επικεντρωνόμαστε σε άλλα χαρακτηριστικά τους.					
6	Η κύρια ευθύνη του πατέρα είναι να εξασφαλίζει οικονομικά τα παιδιά του.					
7	Οι άντρες ενδιαφέρονται πιο πολύ για το σεξ από τις γυναίκες.					
8	Ορισμένα επαγγέλματα απλά δεν είναι κατάλληλα για τις γυναίκες.					
9	Οι μητέρες πρέπει να λαμβάνουν τις περισσότερες αποφάσεις σχετικά με τον τρόπο ανατροφής των παιδιών.					
10	Οι μητέρες πρέπει να εργάζονται μόνο εάν αυτό είναι απαραίτητο.					
11	Τα κορίτσια πρέπει να τα προστατεύουν και να τα προσέχουν περισσότερο από τα αγόρια.					
12	Μόνο ορισμένα επαγγέλματα είναι κατάλληλα και για τα δυο φύλα.					
13	Για πολλές σημαντικές θέσεις εργασίας, είναι καλύτερο να επιλέγονται άνδρες και όχι γυναίκες.					

ΣΤ΄ΜΕΡΟΣ:

ΣΤ1. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

43. Μετά τον ερχομό του παιδιού/ων, απαιτούνται να γίνουν ορισμένες προσαρμογές στη ζωή του ζευγαριού, προκειμένου να συνδυαστούν καλύτερα οι οικογενειακοί και επαγγελματικοί ρόλοι. Σημειώστε στον πίνακα της επόμενης σελίδας με 'X' μία από τις εννιά περιπτώσεις που ισχύει στη δική σας οικογένεια.

1	Και οι δυο περιορίσαμε την εργασία μας (πχ. δουλεύουμε με μερική απασχόληση, παίρνουμε άδειες κλπ) όσο μεγαλώνουμε τα παιδιά μας	
2	Και οι δυο έχουμε πλήρη απασχόληση όσο μεγαλώνουμε τα παιδιά μας. Προσπαθούμε να ρυθμίζουμε τα προγράμματά μας έτσι ώστε να ισορροπούμε την εργασία μας με τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών, την οποία μοιραζόμαστε εξίσου.	
3	Και οι δυο έχουμε πλήρη απασχόληση όσο μεγαλώνουμε τα παιδιά μας και στηριζόμαστε σε εξωτερική βοήθεια (αμειβόμενη ή μη) για τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών. Μοιραζόμαστε εξίσου τις υπόλοιπες υποχρεώσεις για τη φροντίδα σπιτιού και παιδιών.	
4	Και οι δυο έχουμε πλήρη απασχόληση όσο μεγαλώνουμε τα παιδιά μας. Η σύντροφος αναλαμβάνει τις περισσότερες δουλειές του σπιτιού και της φροντίδας των παιδιών.	
5	Η σύντροφος πήρε άδεια από τη δουλειά της (ενώ ο άνδρας συνεχίζει να δουλεύει με πλήρες ωράριο) όσο τα παιδιά είναι ακόμα μικρά. Επέστρεψε στη δουλειά όταν τα παιδιά μπήκαν στον βρεφονηπιακό σταθμό και μετά από αυτό μοιραζόμαστε εξίσου τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών.	
6	Η σύντροφος έχει μερική απασχόληση (ενώ ο άνδρας δουλεύει με πλήρες ωράριο) όσο μεγαλώνουν τα παιδιά. Όταν ο σύντροφος είναι σπίτι μοιραζόμαστε εξίσου τη φροντίδα του σπιτιού και των παιδιών.	
7	Η σύντροφος πήρε άδεια (ενώ ο σύντροφος δουλεύει με πλήρες ωράριο) όσο θα μεγαλώνουν τα παιδιά. Η σύντροφος αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του σπιτιού ή των παιδιών ή και τα δυο.	
8	Η σύντροφος έχει μερική απασχόληση (ενώ ο σύντροφος δουλεύει με πλήρες ωράριο) όσο μεγαλώνουν τα παιδιά. Η σύντροφος αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του σπιτιού ή των παιδιών ή και τα δυο.	
9	Η σύντροφος εργάζεται με πλήρες ωράριο όσο μεγαλώνουν τα παιδιά, ενώ ο σύντροφος αναλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας του σπιτιού και των παιδιών.	

ΣΤ2. ΑΝΑΓΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ:

Ανάλογα με το βαθμό με τον οποίο συμφωνείτε με κάθε μια από τις παρακάτω προτάσεις, κυκλώστε από το 1=διαφωνώ απόλυτα έως το 5=συμφωνώ απόλυτα τον αριθμό που αντιστοιχεί στην απάντησή σας

44. Αισθάνομαι ότι πολλές φορές ήθελα να συμμετέχω πιο ενεργά στο μέγαλωμα του παιδιού, αλλά ένιωθα ανασφάλεια ή άγχος επειδή δεν γνώριζα τον κατάλληλο τρόπο.

1. Διαφωνώ απόλυτα, 2. Διαφωνώ, 3. Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4. Συμφωνώ, 5. Συμφωνώ απόλυτα

45. Οι γονείς (τόσο οι μητέρες όσο και οι πατέρες) πριν αποκτήσουν παιδιά, θα πρέπει να εκπαιδεύονται και να υποστηρίζονται ως προς τα καθήκοντα του νέου τους ρόλου.

1. Διαφωνώ απόλυτα, 2. Διαφωνώ, 3. Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4. Συμφωνώ,
5. Συμφωνώ απόλυτα

46. Οι γονείς μετά την απόκτηση παιδιού ή παιδιών, χρειάζεται να υποστηρίζονται από μία κοινωνική υπηρεσία ως προς την επίλυση πιθανών συγκρούσεων που προκύπτουν μεταξύ τους, μέσα από τους νέους ρόλους που οι ίδιοι καλούνται να αναλάβουν.

1. Διαφωνώ απόλυτα, 2. Διαφωνώ, 3. Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4. Συμφωνώ,
5. Συμφωνώ απόλυτα

47. Ο επαγγελματικός μου ρόλος είναι σε σύγκρουση με τον γονεϊκό μου ρόλο.

1. Διαφωνώ απόλυτα, 2. Διαφωνώ, 3. Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4. Συμφωνώ,
5. Συμφωνώ απόλυτα